ESTUDIS

Marià Ribas i Bertran, In memoriam

JOSEP GUITART I DURAN
ANTONI PLADEVALL I FONT
JORDI ARENAS I CLAVELL
JAUME LLADÓ I FONT
JOAN BONAMUSA I ROURA
CARLES MARFÀ I RIERA
JOAQUIM GARCIA I ROSELLÓ
ROBERT LLEONART I CASADEVALL
SANTIAGO AMBRÒS I GISPERT
TERRI
JOAQUIM GRAUPERA I GRAUPERA
TOMÀS ROIG I LLOP

MANEL SALICRÚ I PUIG
La delegació comarcal del Maresme de la Comissió Abat Oliba

RAFAEL SOLER I FONRODONA
La capella de Sant Marc i Santa Llúcia a l'església de Santa Maria

DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

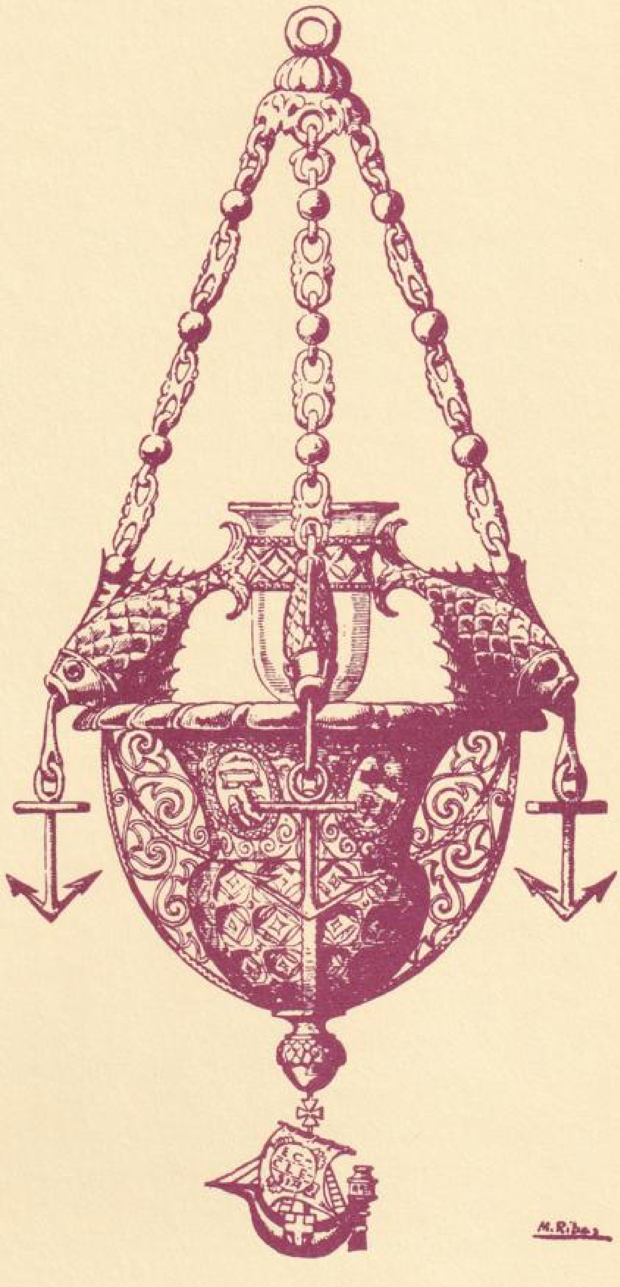

FULLS/58

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 1997

FULLS/58

del Museu Arxiu de Santa Maria

Mataró, abril 1997

TAULA

- **EDITORIAL** 1
- **ACTUALITAT**
  MN. FRANCESC POU I GINESTA, RECTOR DE SANTA MARIA, *IN MEMORIAM* 2
- **ESTUDIS**
  MARIÀ RIBAS I BERTRAN, *IN MEMORIAM* 3
  Josep Guitart i Duran
  MARIÀ RIBAS, «L'ARQUEÒLEG DE LA LAIETÀNIA» 4
  Antoni Pladevall i Font
  L'AMIC MARIÀ RIBAS I BERTRAN 6
  Jordi Arenas i Clavell
  MARIÀ RIBAS I BERTRAN 7
  Jaume Lladó i Font
  MARIÀ RIBAS I BERTRAN, *In memoriam* 10
  Joan Bonamusa i Roura
  EL MARIÀ RIBAS QUE JO VAIG CONÈIXER 20
  Carles Marfà i Riera
  MARIÀ RIBAS I BERTRAN: UN HOME SORPRENENT 22
  Joaquim Garcia i Roselló
  MARIÀ RIBAS, UN HOME APASSIONAT PER L'ARQUEOLOGIA 26
  Robert Lleonart i Casadevall
  ELS MEUS RECORDS D'EN MARIÀ RIBAS 28
  Santiago Ambròs i Gispert
  EL BON AMIC MARIÀ RIBAS I BERTRAN 30
  Terri
  DOLORÓS COMIAT A MARIÀ RIBAS 31
  Joaquim Graupera i Graupera
  MARIÀ RIBAS EN EL RECORD 32
  Tomàs Roig i Llop
  UN GRAN ARTISTA POBLETÀ, MARIÀ RIBAS I BERTRAN 37
  LA DELEGACIÓ COMARCAL DEL MARESME DE LA COMISSIÓ ABAT OLIBA
  Manel Salicrú i Puig 39
  LA CAPELLA DE SANT MARC I SANTA LLÚCIA A L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA
  Rafael Soler i Fonrodona 43
  NORMES PER ALS NOSTRES COL·LABORADORS 47
- **DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA** 53

Portada: Llàntia del Maresme oferta a Montserrat el 27 d'abril de 1947. Projecte de Marià Ribas i Bertran.

Prohibida la reproducció dels textos i de les il·lustracions sense esmentar la procedència.

Edita: **MUSEU ARXIU DE SANTA MARIA**
Centre d'Estudis Locals de Mataró.
Director: Manuel Salicrú i Puig.
Beata Maria, 3
Tel. 790 15 28 (Parròquia de Santa Maria)
Composició i impressió:
Copisteria Castellà. c/ Pujol, 40 - 08301 MATARÓ
Dipòsit Legal: B-15.257-1978 *ISSN* 0212-9248

L'Equip del Museu Arxiu de Santa Maria no es responsabilitza necessàriament de l'opinió que expressen els articles signats.

Amb la col·laboració del Patronat Municipal de Cultura MATARÓ

EDITORIAL

MN. FRANCESC POU I GINESTA

Després d'una llarga malaltia, el passat dia 23 de febrer va morir a Mataró mossèn Francesc Pou i Ginesta, rector emèrit de la parròquia de Santa Maria.

Arribat a Mataró l'any 1957, es dedicà plenament a les tasques religioses i pastorals de la parròquia fins a l'any 1993. Però també, en funció del seu càrrec, va intervenir en múltiples accions de tipus cívic, al servei de la ciutat, d'entre les quals podríem remarcar la cessió del cementiri dels Caputxins a l'Ajuntament, la de les Llars Cabanelles a l'Hospital de Sant Jaume i Santa Magdalena, i l'acolliment, seguint la línia conciliar, sobretot abans del 1975, de tota mena de grups i persones en els locals parroquials.

I, a més, va promoure el Museu Arxiu de Santa Maria. Primer donant suport a la feina de Lluís Ferrer i Clariana. Després, des del 1974, participant en les actuacions del nou equip de gestió creat aquell any.

Gràcies a mossèn Pou, el nou equip va poder finalitzar la restauració del conjunt dels Dolors i obrir les seccions del Roser i de les Santes. Amb intervenció de mossèn Pou, la parròquia de Santa Maria va adquirir la casa del carrer de Beata Maria, l'actual estatge del Museu Arxiu. Gràcies a mossèn Pou, es va poder acabar la restauració de la casa perquè hi va destinar els drets que li pertanyien com a marmessor de la testamentària Nonell. Amb el suport de mossèn Francesc Pou, es va poder constituir l'associació cultural sense finalitat de lucre Museu Arxiu de Santa Maria-Centre d'Estudis Locals de Mataró, de la qual era membre fundador. I ell mateix va signar el conveni de col·laboració de l'associació amb la parròquia, per mitjà del qual el Museu Arxiu té cura del patrimoni cultural de Santa Maria.

En el moment del seu traspàs volem afirmar que el Museu Arxiu no hi seria sense la seva intervenció.

MN. FRANCESC POU I GINESTA, RECTOR DE SANTA MARIA, *IN MEMORIAM*

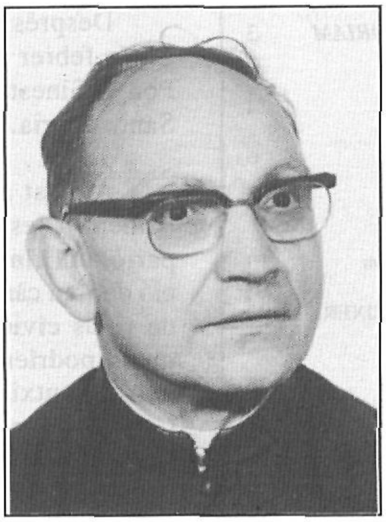

Tot i que vaig conèixer mossèn Francesc Pou l'any 1957, quan va venir a Mataró, des de l'any 1974 vaig tenir-hi una relació ben intensa. El novembre d'aquest any va proposar-me que tingués cura del Museu Arxiu i des d'aleshores la col·laboració, el tracte i la mútua confiança van ésser constants.

Mossèn Pou era, per sobre de tot, un home d'església. Ordenat sacerdot el 6 de juny de 1936, va ésser vicari de Sant Sadurní d'Anoia, de Vilassar de Mar i de la Bona Nova. Després, regent a Ullastrell i rector de Sant Andreu de la Barca i, des del març de 1957, de Santa Maria de Mataró. En el seu ministeri va viure la guerra civil, la postguerra, l'esperança de Joan XXIII, l'etapa conciliar, el postconcili, la fi de la dictadura i la transició. Des del 1957 al 1993, any de la seva jubilació, a Santa Maria tingué cura del culte, de la pastoral i molt especialment de la catequesi, assumint plenament les directrius del Concili Vaticà II.

A més, com a rector de Santa Maria, la parròquia més antiga de Mataró, va ésser protagonista o va haver de prendre posició en moltes actuacions ciutadanes. També, en moments difícils, va haver de defensar persones o grups vinculats a l'Església, proclamant sempre la seva independència.

A Santa Maria també emprengué importants obres de restauració i manteniment. El nou baptisteri, la renovació de l'orgue, la rehabilitació de la rectoria vella, la substitució de moltes teulades del temple basilical, la restauració del conjunt dels Dolors... I com que tenia molt clar que el patrimoni cultural que Santa Maria conserva és patrimoni cultural de la ciutat, contribuí a posar-lo a l'abast dels mataronins. I donà suport al Museu Arxiu de Santa Maria, institució creada precisament per a aquest fi.

Era un home senzill que va viure austerament i que donava tot el que tenia.

Tenia les idees molt clares i quan prenia decisions les executava ràpidament. El dit i fet era la seva norma i, potser, un petit defecte seu. I sempre assumia les pròpies decisions. Confiava en els seus col·laboradors.

Era un home honrat. Les seves accions, reconegudes per tothom, en són testimoni. Fins i tot la seva honradesa es mantingué intacta després d'una operació interessada en què es veié involucrat en la seva època de senectut.

Home de poble, d'arrels pageses i vinculat a la terra, se sentia profundament català. Mai, ni en les circumstàncies més adverses, no renuncià a la seva catalanitat.

Mossèn Pou havia nascut a Sant Celoni el 22 de maig de 1911, fill de pagesos, el més petit de nou germans. El passat 23 de febrer va morir, tan austerament com havia viscut, a Mataró a les seves Llars Cabanelles, després d'una llarga malaltia.

Que descansi en pau.

Manel Salicrú i Puig
Director del Museu Arxiu de Santa Maria

ESTUDIS

MARIÀ RIBAS I BERTRAN
IN MEMORIAM

Marià Ribas i Bertran, eminent arqueòleg i historiador mataroní, va ésser també un *important col·laborador del Museu Arxiu des dels seus inicis, ja fa més de cinquanta anys.*

L'Equip del Museu Arxiu li dedica aquest número dels *FULLS* a manera d'homenatge, passats només uns mesos de la seva mort, perquè quedi constància del seu immens treball, de la seva notable vàlua i de la seva gran personalitat.

I, sobretot, perquè la figura de Marià Ribas i Bertran és exemplar. Per la seva gran professionalitat i per tota una vida dedicada a una vocació, a l'estudi, a la recerca, a la feina ben feta.

Josep Guitart i Duran, Antoni Pladevall i Font, Jordi Arenas i Clavell, Jaume Lladó i Font, Joan Bonamusa i Roure, Carles Marfà i Riera, Joaquim Garcia i Rosselló, Robert Lleonart i Casadevall, Santiago Ambròs i Gispert, Joaquim Graupera i Graupera i Lluís Terricabres i Molera (*Terri*), han participat en l'elaboració d'aquest número. A tots ells, gràcies per la seva col·laboració. La notícia biogràfica de Marià Ribas i Bertran i la seva bibliografia es publicaren als *FULLS* número 53, del mes d'octubre de 1995, en ocasió de ser-*li concedida la Creu de Sant Jordi.*

L'Equip del Museu Arxiu ha volgut cloure aquest recull d'articles publicant el reportatge del diari barceloní *L'Instant* sobre Marià Ribas i Bertran, transcrit pel *Diari de Mataró* en el seu número extraordinari i corresponent a les festes de la Fira de l'any 1935, que ens retrata el Ribas jove, il·lusionat, atrafegat en la seva etapa pobletana. És ara una bona ocasió per a rellegir-lo.

MARIÀ RIBAS, «L'ARQUEÒLEG DE LA LAIETÀNIA»

Em sumo de bon grat a l'homenatge que el Museu Arxiu de Santa Maria vol tributar a la figura senyera i entranyable d'en Marià Ribas. Senyera, perquè forma part, i n'és ben representatiu, d'aquell estol de persones que van contribuir a mantenir les brases de la nostra cultura durant els anys més difícils de la història recent. Entranyable, per als qui, com jo mateix, vàrem poder tractar-lo a l'última etapa de la seva vida activa, i no podem deixar de recordar-lo amb un afecte íntim: recordo, per exemple, les seves estades a les excavacions de Clúnia aportant la seva extraordinària habilitat com a dibuixant i també la seva senzilla, però profunda, humanitat en les tertúlies convivencials entre els excavadors.

En aquest aplec de col·laboracions la meva anirà dedicada a uns comentaris sobre la seva activitat en el camp de l'arqueologia.

Els arqueòlegs que ens hem interessat en alguna ocasió per l'arqueologia de la Laietània litoral, sabem que en Marià Ribas brilla amb llum pròpia en la historiografia arqueològica d'aquest territori.

La seva aportació directa en aquest camp, la inicià als anys trenta, amb un seguit d'articles dedicats a la recollida i sistematització de dades arqueològiques proporcionades per aquest territori: «El temple romà d'Iluro» (1930), *El poblat ibèric de Burriac i la seva necròpolis* (1931), «Els vasos hallstàttics d'Argentona» (1931), «La necròpolis de Vilassar de Mar» (1932), *Notes històriques de Mata* (1933), «La romana Iluro» (1933).

Amb aquesta tasca, Marià Ribas s'alineava clarament amb un ambiciós programa de treball en equip, impulsat per en Pere Bosch i Gimpera i en J. de C. Serra-Ràfols des de l'Institut d'Estudis Catalans per desenvolupar el coneixement arqueològic directe del país. En Serra-Ràfols ja havia publicat, el 1928, el primer fascicle de la *Forma Conventus Tarraconensis: Baetulo-Blanda*, que abarcava el litoral entre Badalona i Blanes. Aquest valuós treball, que s'emmarcava dins el projecte internacional de la Forma Orbis Romani impulsat per la prestigiosa Union Académique Internationale, de la qual l'Institut havia entrat a formar part, establia una metodologia moderna per tractar la topografia arqueològica i donava pautes que havien de ser molt útils per al desenvolupament de l'àmplia activitat arqueològica de camp que es desenvoluparia en el país als anys següents. En Marià Ribas ja havia estat un dels col·laboradors destacats en l'elaboració d'aquell llibre, en especial en la part referent a Burriac i Mataró, com ens diu el mateix Serra en el pròleg. Jo m'atreviria a afirmar que aquesta col·laboració va obrir definitivament el camí que havia de ser una de les passions d'en Ribas: aprofundir en el coneixement arqueològic d'aquest territori del Maresme central, per tal de refer i entendre la seva història remota. Tasca a la qual es va mantenir fidel fins als darrers anys de la seva vida.

El fruit més significatiu d'aquesta activitat d'en Ribas als anys trenta fou el seu llibre, publicat el 1935, *Origen i fets històrics de Mataró*. Monografia històrica en la qual els sis primers capítols, dedicats a prehistòria i antiguitat, són una síntesi interpretativa rigorosa i amena de les dades arqueològiques disponibles fins aleshores.

En aquest treball, Marià Ribas es revelava com un arqueòleg ben prometedor, en línia amb els plantejaments de l'època i com un dels representants més qualificats d'aquell planter de joves que, a diversos punts de Catalunya, amb el lideratge d'en Bosch, compartien formació, il·lusions i potencialitats. Mataró i el Maresme havien trobat l'home amb la capacitat intel·lectual i la preparació necessària per posar-se al capdavant d'una actuació arqueològica d'envergadura que posés en valor l'important patrimoni de la zona: el poblat ibèric de Burriac, sens dubte un dels més importants de Catalunya, la ciutat romana d'Iluro i l'intens poblament rural típic d'aquest territori, amb algunes vil·les romanes de gran envergadura.

La guerra, però, va frustrar, com tantes altres coses, aquella florida prometedora que es va viure de la mà de la política cultural de la Generalitat. El país quedava orfe de les seves institucions. Pere Bosch i Gimpera marxava a un exili del qual no tornaria... Marià Ribas va veure frenada la seva trajectòria: totes aquelles potencialitats quedaven postergades per la dura i llarga postguerra. Malgrat tot, però, es va mantenir, en tots els sentits, fidel a la línia encetada i va con-

Marià Ribas i la seva esposa a la necròpolis de can Rodon de l'Hort (Cabrera de Mar). Novembre, 1968.
Fotografia Arxiu Museu Comarcal del Maresme-Mataró (MCMM), Secció Arqueològica.

tinuar col·laborant amb en Serra Ràfols, que durant anys va intentar salvar el que va poder de la desfeta, malgrat la precarietat de mitjans i les dificultats pròpies de la situació política: el 1948 Ribas va ser nomenat comissari d'excavacions arqueològiques de Mataró, en el marc de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona, des de la qual en Serra va poder desplegar la seva activitat fins al 1956. Aquell era un càrrec gratuït i voluntarista, però que li va permetre aglutinar un equip a l'entorn del Museu de Mataró i desenvolupar, en la mesura del possible, la recerca arqueològica en els jaciments de la zona.

Aquesta tasca de recerca, continuada durant molts anys, i especialment meritòria per les condicions en què va haver de portar-la a terme, ha quedat reflectida en nombrosos articles i diversos llibres, d'entre els quals crec que val la pena remarcar alguns dels més importants:

El poblament d'Ilduro, llibre que li va valer el III Premi Rubió i Lluch concedit per l'Institut d'Estudis Catalans l'any *1949*, i que fou editat pel mateix institut el 1952, amb un pròleg de J. de C. Serra-Ràfols.

Els orígens de Mataró, editat el 1964, amb pròleg de Joan Maluquer de Motes, després d'haver estat guardonat amb el premi Iluro. Aquest llibre va tenir una segona edició, revisada, ampliada i editada, també per la Caixa d'Estalvis Laietana, el 1988.

«La villa romana de la Torre Llauder de Mataró», monografia sobre els resultats de les excavacions en aquest jaciment publicada el 1966 a la sèrie d'*Excavaciones Arqueológicas en España*, i complementada el 1972 amb un llarg article al *Noticiario Arqueológico Hispánico*.

El Maresme en els primers segles del cristianisme, accèssit del premi Iluro 1973, editat amb un pròleg de Pere de Palol.

Amb totes aquestes obres, en Marià Ribas donava a conèixer i deixava constància de les recerques, exploracions i descobriments arqueològics que successivament s'anaven produint, com a fruit, sobretot, de l'equip que actuava des del Museu de Mataró. Però a la vegada intentava emmarcar, interpretar i entendre l'evolució històrica del territori, que s'havia convertit per ell en un veritable laboratori per aproximar-se a la comprensió del nostre passat antic.

Sens dubte, un dels millors homenatges que podem tributar a Marià Ribas és reconèixer la importància que, per a la comprensió i la salvaguarda del patrimoni arqueològic de Mataró i del Maresme, va tenir la seva obstinada i valuosa dedicació de tants anys; i a més procurar que aquest patrimoni, pel qual ell va esmerçar tants esforços, pugui arribar íntegre i en bones condicions per a l'aprofitament cultural de les noves generacions.

Josep Guitart i Duran
Catedràtic d'Arqueologia de la
Universitat Autònoma de Barcelona

L'AMIC MARIÀ RIBAS I BERTRAN

Fa cosa de vint anys que em varen encarregar la redacció per a la *Gran Enciclopèdia Catalana* de la notícia biogràfica de l'amic Marià Ribas, la qual vaig haver de comprimir amb aquestes paraules.

Marià Ribas amb la seva muller a l'hipogeu de can Xammar de Mataró (1967?). Fotografia Arxiu MCMM. Secció Arqueològica.

Ribas i Bertran, Marià, (Mataró, 1902). Arqueòleg, historiador i dibuixant. Format a l'Escola d'Arts i Oficis de Mataró, es féu remarcar tot seguit per la seva habilitat en el dibuix i afecció a l'arqueologia, que li valgueren treballar en la restauració artística al Museu d'Art de Catalunya, al Servei de Monuments de la Diputació i al departament d'arqueologia de la Universitat de Barcelona. Amb tot, les seves recerques i treball se centren sobretot a Mataró, d'on és comissari d'excavacions arqueològiques i on ha dirigit el Museu d'Història i Arqueologia de la ciutat. És autor de nombroses publicacions il·lustrades amb multitud de plantes i dibuixos seus, que són un model d'exactitud i metodologia. Cal destacar: *Notes històriques de Mata* (1933); *Orígens i fets històrics de Mataró* (1934), reelaborada i editada de nou el 1964, després d'obtenir el Premi Iluro 1963; *El poblament d'Ilduro* (1952); *La vil·la romana de la Torre Llauder de Mataró* (1952); *El Maresme en els primers segles del Cristianisme* (1976) i *La vil·la romana de Figuera Major de Mataró* (1982). Obra aquesta última que vaig afegir a la segona edició de la *Gran Enciclopèdia* de 1988, i la primera edició era de l'any 1978.

Com és lògic, l'estil enciclopèdic m'obligava a la concisió i a evitar tota expansió personal, cosa que m'hauria estat fàcil perquè vaig treballar una dotzena d'anys al seu costat, al Servei de Catalogació i Restauració de Monuments de la Diputació de Barcelona i després m'uní una llarga amistat amb ell i els seus familiars, tot i l'allunyament físic que la vida em comportà. Fa poc més d'un any que encara el vaig veure a Mataró i vàrem intercanviar algunes impressions, tot i la dificultat de relació que la seva sordesa li ocasionava darrerament.

Podria dir moltes coses de l'amic Marià, sobretot de la infravaloració que feien d'ell alguns afectats per la «titulitis», que no li arribaven, ni per saber ni per bondat, a mitja altura. Era el funcionari modèlic que mai no es movia del seu raconet i que feia els dibuixos i projectes que sovint firmaven o enriquien els treballs d'altres. També havia tingut la sort d'acompanyar-lo ocasionalment en les excavacions de Santa Maria del Mar de Barcelona i a Cabrera de Mataró, aquí amb el Dr. Eduard Junyent, de Vic. A part d'això, amb ell i família, havíem visitat L'Estany i altres llocs.

Marià Ribas era un autodidacte, però la seva afecció, estudis o lectures particulars i contacte amb grans mestres, com A. Duran i Sanpere, P. Bosch i Gimpera, J. Colomines, J. de C. Serra Ràfols, etc., li havien donat una experiència i una metodologia de la qual mancaven molts professionals del seu temps.

Intel·lectual, humil, bon company, treballador infatigable i moltes altres qualificacions, podrien enriquir la biografia de l'amic traspassat, que cloïa una vida plena de realitzacions amb una plàcida mort, a noranta-quatre anys, el dia 11 de setembre de 1996.

Antoni Pladevall i Font
Director de *Catalunya Romànica*,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans i de la
Real Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona

MARIÀ RIBAS I BERTRAN

Coneixia de vista Maria Ribas, de veure'l a l'Escola d'Arts i Oficis, on ell ensenyava dibuix lineal. Més tard vaig saber que s'havia posat molt malalt.

Parlant amb Joaquim Llovet, l'historiador, va dir-me que en Marià ja estava convalescent i que ell l'anava a veure. Va invitar-me a anar-hi, també. Va ser la primera vegada que vaig parlar amb en Ribas i la seva esposa. Era cap a l'any 1941 o 1942. Des de llavors el visitava sovint i anava creixent l'amistat.

Ara, pocs mesos després de la seva mort, tan sentida entre els seus amics i també en tots els àmbits culturals, deu ser l'hora de donar testimoniatge de la seva vàlua. Se m'ha invitat a escriure als *Fulls* sobre l'amic Ribas i ho faig amb molt de gust. La seva personalitat en el camp de la història i de l'arqueologia s'ha divulgat força i segurament que d'altres estudiosos qualificats ho seguiran fent. És per aquest motiu que penso dir allò imprescindible de les activitats d'en Marià relacionades amb aquestes especialitats, per centrar-me en facetes i vivències poc conegudes i potser no tan rellevants, però que poden completar el retrat del nostre amic. Un apartat especial mereix l'aspecte d'en Marià Ribas artista integral.

Personalment, l'he conegut com a home bondadós, senzill, observador agut i conseqüent amb les seves idees. A vegades era molt reservat, parlava poc, i en altres ocasions es desbordava d'entusiasme, en parlar d'alguna cosa que li agradava. Era, això sí, un treballador incansable. En les seves converses, sempre alliçonadores, no hi faltaven alguns trets d'humor transparent, molt personal, que era bo d'escoltar-lo. Mai no es descuidava la pipa i a la seva casa a tothora hi havia el cafè a punt.

Vam anar moltes vegades fins al poblat ibèric de Burriac a fer-hi prospeccions i alguna petita excavació. Aquestes anades es feien a peu des de Mataró, naturalment, excepte quan venien visitants com els arqueòlegs Colomines o Serra Ràfols, que ens hi portava en cotxe el meu germà Jaume. Les troballes: monedes, un relleu, una petita escultura de terra cuita molt grollera... era quasi sempre de casualitat. Recordo un dia que per anar al poblat vam passar per Agell, ca l'Ametller i el turó dels Oriols. En aquest lloc, en Ribas va descobrir part del poblat que no coneixia, molt sorprès. Allí mateix es veien diverses sitges, era l'agost de 1946. En Marià feia fotografies, escrivia i feia croquis de tot el que tenia interès. Posteriorment, encetats els anys cinquanta, sovintejàrem les anades al poblat amb altres acompanyants: Jaume Lladó, Jesús Illa, Josep Reniu, etc.

També era objecte de llargues caminades les sortides a pintar. Freqüentment, sobretot a les tardes de l'estiu, ens anàvem cap a Maians, el Pi d'en Gallifa, can Gasarapa, Lorita, Mata i també algunes vegades a la platja. Tant ell com jo fèiem uns quadres més aviat de mida reduïda, com a nota de color i així l'acabàvem en poca estona. En Marià, però, a més d'això aprofitava el moment per escodrinyar tots els racons, els camins, la possible paret o un rocam per si hi veia algun indici d'interès arqueològic.

En temps de vacances, no faltaven els banys a la platja, on la meva família tenia una caseta a la Mataroneta, renglera de petites edificacions de fusta que es trobaven a prop del Centre Natació. El matrimoni Ribas hi venia sovint i s'ho passava d'allò més bé. Aigua, sol, dibuixar, berenar, tertúlia, amb nosaltres i els veïns, i alguna nit sopar de peix, que cuinaven allà mateix els pescadors.

De viatges, només a Solius, una de col·lectiva a Poblet i una altra excursió a Empúries. L'estada a Poblet, de dos dies si no recordo malament, per a mi era la primera vegada que visitava el majestuós monestir; per en Marià i la seva esposa Raimunda, potser era el retrobament amb el lloc on es van conèixer i amb les pedres que tant havien estudiat durant la primera restauració del cenobi els anys 1930 al 1936, poc abans de la guerra civil.

En Ribas, quasi sempre treballava a la taula del menjador de casa seva. Pilons de papers, plànols, dibuixos arquitectònics, projectes de retaules barrocs, generalment per fer-hi reconstruccions. D'aquest estil n'era un profund coneixedor. Alguna vegada deixava la seva feina i venia a casa a treballar tot col·laborant amb la part decorativa de la policromia d'escultures meves.

Marià Ribas i Bertran. Dibuix Jordi Arenas i Clavell.

Un exemple és la Verge de la Soledat que es troba a Santa Maria. Tenia un domini extraordinari improvisant l'ornamentació. Aquesta imatge va anar a les processons de Divendres Sant de l'any 1946 al 1955.

Và escriure un llibre, *El poblament d'Ilduro*, que presentà a la Societat Catalana d'Estudis Històrics i guanyà el premi Rubió i Lluch, el 1949. Editat per l'Institut d'Estudis Catalans. Vaig tenir la satisfacció i també la paciència de col·laborar-hi modestament posant en net tot el text, a estones a la llum d'una espelma, cosa del temps.

En aquells anys de postguerra existien a la nostra ciutat algunes tertúlies privades, que consistien generalment en la presència d'un personatge que presentava un tema determinat i després es feia un col·loqui amical. En recordo un, a El Canelobre de can Fité, que en Marià Ribas ens obsequià amb una curiosa efemèride històrica, la tràgica mort del príncep de Viana, amb una interessant documentació absolutament inèdita.

Durant els primers dies de la revolta de 1936 en Marià, com ja és sabut, va participar activament en la salvació del patrimoni d'interès històric d'esglésies i convents. Va fer fotografies, dibuixos i anotacions de tot el que corria perill de destrucció. A Santa Maria, va poder retirar de l'arxiu de l'orgue vell moltes partitures musicals, i del cor de l'orgue gran totes les particel·les i partitures de la Missa de les Santes, que s'estava preparant. Aquell any s'hauria interpretat la Missa des de dalt el cor. Quan estava a l'església fent aquesta feina el detingueren, tot posant-lo entre les reixes de l'altar de sant Joan durant unes hores.

La seva col·laboració a l'Obra de Sant Francesc va ser molt eficaç. Ell era el tècnic i en Ferrer Clariana el coordinador. Les reunions, d'un marcat ambient místic, sempre es feien en un lloc recollit: al pis de la sagristia, al cambril del Roser, a la sagristia de les Caputxines i alguna vegada a casa d'en Ferrer. Els acudits d'en Marià durant les reunions a vegades desfeien la seriositat. En Ferrer s'ho prenia bé, era molt tolerant amb en Ribas.

En un dinar en què hi assistia el matrimoni Ribas i els meus familiars, vam parlar llargament sobre l'art a Mataró en aquell moment, era l'any 1945. De la conversa va sorgir la idea de celebrar la Festa i exposició de Sant Lluc, que es va fer l'any següent per primera vegada, el dia 18 d'octubre.

També vull citar la Secció d'Història i Arqueologia, de la qual s'ha parlat extensament en altres ocasions. Era la primera secció que es formava al Museu. En Marià, que era el cap, juntament amb els Ferrer, Albert, Illa, Lladó, Llovet i Martínez, va demostrar entusiasme i capacitat que va culminar amb la publicació del butlletí *Museu*, de curta durada, de gener de 1948 a febrer de 1950. Suspès de manera lamentable, en Ribas i tots els del grup, i els qui a vegades hi col·laboràvem, vam passar un disgust dels que es recorden.

Un esdeveniment a can Ribas: va néixer una nena. Volgueren que el meu pare fos el padrí i li posaren de nom Maria Dolça. Aquesta llar va omplir-se d'alegria i tendresa, però quin enrenou i quants canvis. Alguns amics vam dedicar un àlbum d'autògrafs a la Maria Dolça d'una manera un xic informal. També jo, per exemple, vaig fer de músic component una cançó de bressol. Cada dedicatòria va ser presentada, recitada o interpretada en una vetllada a casa seva.

D'aquest mateix grup d'amics d'en Ribas, qui més qui menys amb alguna dedicació artística, en vam dir Gremi de les Belles Arts. Els qui el formàvem, si no em falla la memòria, érem en Marià i la seva esposa, l'escolapi pare Roig, en Josep Punsola, en Josep Reniu, l'Enric Torra, en Joan Tutó, en Joan Casas i la seva esposa, en J. Cobos, el meu pare, el meu germà i jo mateix. Algunes vegades, també, l'Elisard Sala i la seva esposa, l'Esteve Albert, en Jaume Lladó, en Jesús Illa, en Manuel Cuyàs i la seva esposa, la Pilar Adan, en Marcel Olm, en M. Gasau, l'Honorat Vilamanyà i esposa. El Gremi portava a cap unes sessions on generalment prenien part tots els assistents, que manifestaven les seves habilitats. Cada any es celebraven a can Ribas els Jocs Florals, que eren molt especials i particulars. La Reina de la Festa era invariablement la Raimunda, esposa d'en Marià. La seva entrada al saló (menjador) es solemnitzava amb una marxa triomfal que jo interpretava al piano. El jurat acostumava a formar-lo Josep Punsola, el pare Roig i l'Esteve Albert. Tots els poetes i poetesses, a més dels guardonats, recitaven les seves obres. Sempre era un èxit.

Algunes vegades, segons el nombre d'assistents, les sessions es feien a casa per motius d'espai. Les que ja eren fixes a casa, eren la festa de Sant Jordi i la de Santa Cecília. Es presentaven obres pictòriques, es recitaven poesies i s'interpretaven peces musicals. La sorpresa va ser el dia que en Ribas se'ns presentà amb un violí. L'actuació va ser breu i senzilla, però se'n va sortir. Ningú no s'ho podia imaginar. De petit havia anat a l'Acadèmia Musical Mariana. D'entre les sessions de més envergadura trobem l'estrena de l'obra *Montserrat* d'Enric Torra, un concert de Tartini a càrrec de Joan Tutó i un de Haydn per a trompeta interpretat per Joan Casas, també els lieds per la soprano Àngels Cirera i Elisard Sala, i els de Pilar Adan i Marcel Olm. De totes les vetllades, però, la més emotiva va ser la dedicada al poeta Josep Punsola en motiu de la seva mort. Lectura d'obres inèdites a càrrec de Josep Reniu i la presència d'un bust que vaig modelar del poeta. Quasi tots els presents van dedicar algunes paraules d'homenatge i record, i els músics van expressar-ho amb el seu art.

Dedicat també a Punsola, el Gremi va fer un llibret que aplegava una selecció de pensaments que rememoraven l'amic. La direcció del llibret va ser a càrrec d'en Marià i en Reniu. Edició reduïda i privada, impresa a ca l'Abadal.

Una anècdota: en Ribas havia fet el projecte d'un retaule per a l'altar de sant Desideri, a Santa Maria. La decoració s'estava elaborant i d'algun dels amics va sortir una idea que va agradar en Marià. Tots en corporació ens vam presentar *in situ* per decorar un fragment del retaule. Tant els pintors com els poetes i els músics, per una vegada tots vam ser decoradors.

Em podria estendre molt més amb fets i anècdotes del nostre amic, però cal dir, també, alguna cosa d'en Ribas artista. Ell no es va prodigar gaire exposant les seves obres. Sols recordo una exposició individual, l'any 1945, al Museu de Mataró i la seva participació en diverses col·lectives. Rebé les primeres lliçons del seu pare, també dibuixant, i a l'Escola d'Arts i Oficis.

La seva obra artística es pot dividir en pintura, gravat al boix i dibuix. Com a característica de les pintures a l'oli destaca unes pinzellades decidides amb força gruix. El color dins de tonalitats mitjanes sense efectisme, sotmès a la influència d'un dibuix una mica dur i estructural. Bona mostra són els quadres de Poblet, de Canyamars i altres indrets. Els gravats al boix, de tècnica acurada, excel·leixen pel seu decorativisme, i quan el tema és religiós, quasi sempre és d'una plàstica que recorda l'estil popular del segle XVIII o anterior. Pel que fa als dibuixos artístics, a part els tècnics, li havia vist fer uns apunts al natural molt àgils i amb molta gràcia. Són d'admirar, també, els innombrables dibuixos descriptius de llocs, objectes i material arqueològic, i els d'interès arquitectònic; notables són per la seva precisió i pulcritud. També cal destacar l'excel·lent ornamentació dels seus pergamins.

D'entre totes les obres d'en Marià, crec que sobresurten els esplèndids dibuixos de Poblet, col·lecció que es guarda en el Monestir. Tant el conjunt de cada vista representada com tots els detalls, eren un estudi per a la restauració i reconstrucció del grandiós cenobi.

Encara cal citar el disseny per a una làmpara votiva de plata que la ciutat, o el Maresme, ofe-

riren a Montserrat. Com totes les obres del nostre artista, tant en la composició com en els detalls demostra un gust exquisit i gran sensibilitat.

Va passar molt temps, anys, potser quaranta, que en Ribas investigava sol, dut per la seva afecció a la història i l'estima a la seva ciutat. Estudiava, escrivia, publicava i tenia estreta relació amb els més destacats arqueòlegs d'aquells temps. A vegades no li faltaven problemes i contrarietats, que l'afectaven molt. D'agraïments ben pocs, i això que els seus treballs eren desinteressats. Ens podríem preguntar: en quin estat es trobaria el coneixement històric i arqueològic de Mataró i rodalies, si no hagués existit el nostre Marià? Segurament que després d'un buit tan llarg, s'hauria tardat molt més a assolir el grau de coneixement del nostre passat que tenim avui. L'aportació d'en Ribas ha estat d'un gran valor per a tots els qui després han continuat els treballs d'investigació històrico-arqueològica, especialment de les nostres contrades.

Vaig fer una estada a Poblet, deu fer poc més de tres anys, i els monjos en saber que era amic d'en Marià s'interessaren per la seva salut. Se'm van obrir totes les portes, fins i tot l'abat va voler parlar amb mi. El tenien en gran estima.

La comunitat de Poblet li va demanar que escrivís un llibre sobre el monestir. En Marià Ribas, molt desanimat perquè li faltaven forces, s'ho va pensar i a la fi va decidir-se. El llibre és *Reconstrucció de Poblet 1930-1936*. En Marià, a més d'autor, en fou l'editor. Dos mesos abans del seu traspàs, vaig visitar-lo i em va dedicar el llibre. Va ser el seu últim llibre i també la nostra última conversa.

Jordi Arenas i Clavell

MARIÀ RIBAS I BERTRAN
In memoriam
(Epistolari)

Era una tarda d'estiu i la ciutat estava de festa, era la Festa Major. Al «Parque», la xerradissa dels infants es barrejava amb els xisclets dels falciots i de les orenetes, i a dalt d'una tribuna molt engalanada uns senyors importants amb corbata presidien el lliurament de premis als escolars del curs 1934 de les escoles mataronines.

D'aquell acte llunyà que encara recordo amb molta nostàlgia en guardo un llibre, *Origen i fets històrics de Mataró*, que té per company *L'illa del tresor* de Stephenson que em lliuraren l'any anterior. Ambdós llibres varen despertar en la meva mentalitat d'infant dos sentiments que són propis d'aquell qui traspassa el llindar de l'adolescència: la recerca i l'aventura.

Aquest últim sentiment, l'aventura, el transcurs de la vida ja te'l procura sense buscar-lo. La recerca cal anar vers ella, podent-se aplicar en molts conceptes. Però la recerca arqueològica –descobrir el passat de l'home a través de les centúries–, fullejant aquell «llibret», com deia en Marià Ribas, em va apassionar.

El llibret era redactat en un llenguatge planer, molt condensat, gairebé pensat per al jovent, molt atraient, que em consta que va despertar moltes vocacions.

Poc m'imaginava que un dia, passats molts anys, coneixeria el seu autor amb molta amistat, col·laboraria amb ell i estamparia en la primera pàgina d'aquell «llibret» una dedicatòria que m'enorgulleix.

Parlant d'ell, en Marià m'escrivia el 30 de novembre de 1978:

> «Un altre record que m'has portat a la memòria és la d'aquell modest llibret, *Origen i fets històrics de Mataró*. Si et va fer algun bé en aquells llunyans anys en sento una enorme satisfacció. I pensar que ho vaig fer com aquell qui no fa res. Recordo que es va fer amb motiu de la primera Fira Comercial, aquella Fira que em tocà d'omplir tota la planta baixa de l'edifici que actualment és la Biblioteca de la Plaça de Santa Anna. Ho vaig omplir tot de coses d'arqueologia i his-

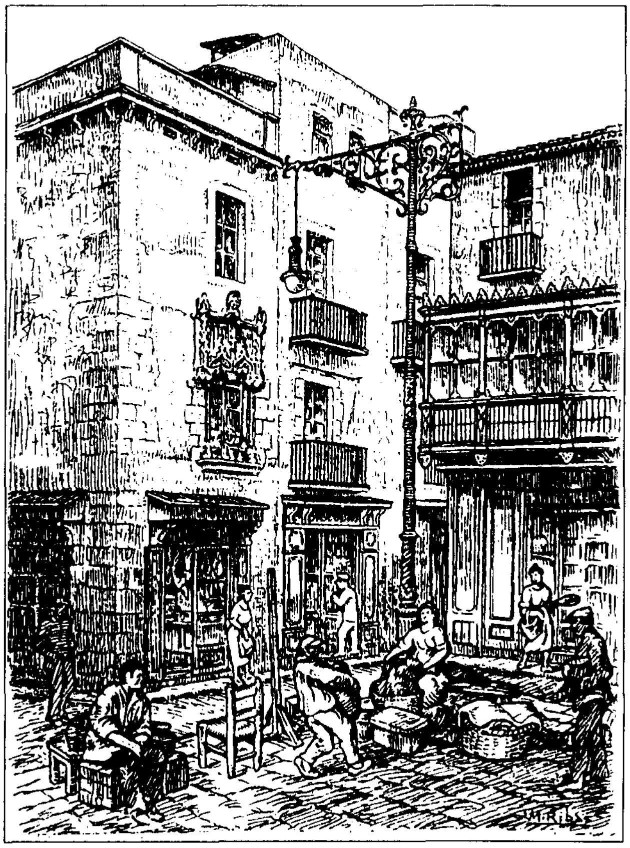

La Plaça Gran, fòrum del vell Mataró i bressol de Marià Ribas. Dibuix M. Ribas.

tòria mataronines i el senyor Estrany, del qual conservem molts bons records, omplí tot el pis d'obres d'art, i en una reunió que es celebrà en una sala del Municipi (...) m'encarregaren de fer un fulletó sobre la història de Mataró, i aquell fulletó que devia ésser, fou aquell llibret. Amb els vuit dies es va escriure i estampar. L'entusiasme va fer miracles».

Ací ja queda palesa la seva extraordinària capacitat de treball i competència, amanida amb una modèstia que no tenia res de falsa, i que feia amalgama amb una certa timidesa que formava part de la seva persona.

M'havia escrit una vegada que «feliç aquell que és un noi i que encara no coneix les preocupacions. I aquell que essent gran, encara és un noi», afegint:

> «Com hauràs observat per tu mateix, els anys passen que fa feredat. Jo m'he fet bastant vell en qüestió d'anys, però encara em sento jove, potser dels molts que ho són en edat; quant a entusiasme i il·lusió per les coses belles del nostre país, tot ho trobo bonic per la llum i els colors que voldria tenir l'habilitat de saber plasmar-ho en els papers o en les teles».

I referint-se al seu llibre *Íntims records d'infància* continuava dient «També com has vist sento cada dia amb més intensitat un goig inefable de recordar les coses boniques de quan era un marrec, a estones entremaliat i altres molt bon minyó». Això ho escrivia el 10 de maig de 1983.

I és així que continuava essent. Els qui l'havíem conegut i tractat ens frapava el seu caràcter jovenívol esquitxat d'un humor a vegades incisiu i molt anglès. I com que tenia unes reaccions com tot jove, amb totes les qualitats i defectes que els poden distingir, res no tenien d'estranyar certes actituds que s'haurien aplanat amb un gest generós i comprensiu de l'altre bàndol.

Cal tenir en compte que en Marià Ribas durant llargs anys va ésser un pioner solitari dedicat a fons a la recerca i a la salvaguarda del patrimoni mataroní, sense regatejar esforços de tota mena. I això li donava un sentiment molt humà de zel, d'uns domenys propis que s'havia guanyat a pols.

Potser una de les seves primeres activitats de treball en equip, on ell va ésser el cap, fou la creació de la Secció d'Història i Arqueologia del Museu de Mataró. La maduresa de Jesús Illa, Ferrer i Clariana o d'Esteve Albert llimava asprositats amb el tracte, si és que alguna vegada n'havien sorgit, i que no va ésser el cas.

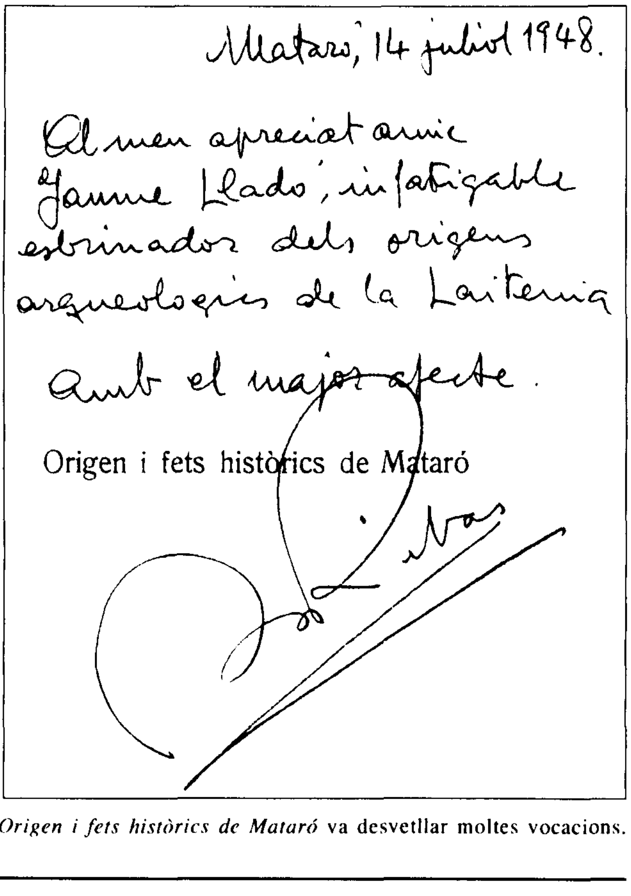

Origen i fets històrics de Mataró va desvetllar moltes vocacions.

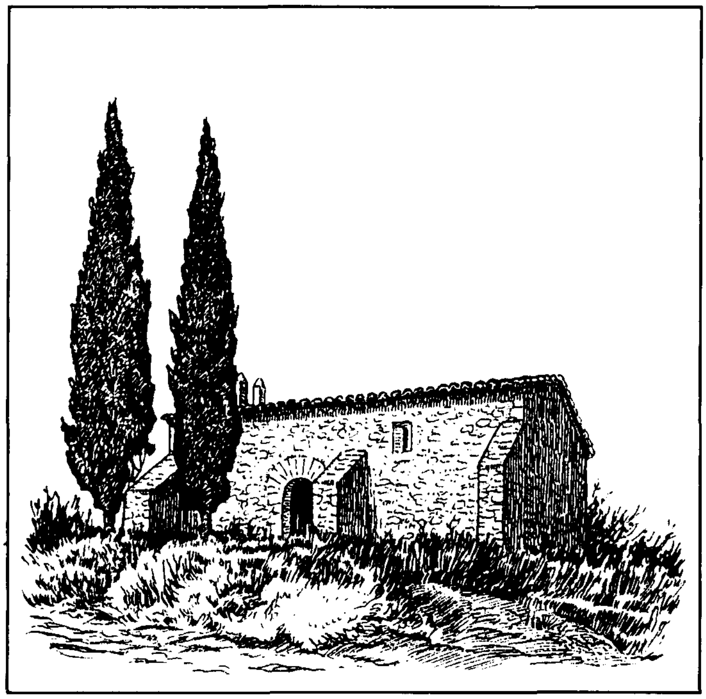

El modest i antiquíssim temple de Sant Martí de Mata és el testimoni d'un treball de recerca exhaustiu que caracteritzava Marià Ribas. Dibuix M. Ribas.

D'aquesta experiència viscuda, ell mateix me'n parlava el 30 de novembre de 1978:

«Aquell Butlletí que fèiem amb el nom de *Museu*, encara és una mostra del nostre entusiasme. Tots hi posàrem el coll. Els nostres esforços cap a Burriac i tantes altres coses també eren fruit del nostre encoratjament sempre en mires al mateix punt de vista, i cap a deixar una obra positiva en profit de tots i per ponderar les coses bones que tenia la ciutat. Gràcies d'haver-me fet reviure per uns moments aquell goig. M'ha quedat el bon gust a dintre i penso que durarà una bona estona».

Marià Ribas vivia el passat apassionadament, furgant la terra i els arxius. Era una mena de moviment continu, perseverant i callat i molt efectiu. A casa seva la pipa, acompanyada de la seva fumarola, i una cafetera ben plena al seu abast, eren els seus accessoris de treball. L'envoltava la seva esposa Raimunda, que li va donar una filleta, la Maria Dolça. Ella va heretar la intel·ligència i la delicadesa de la seva mare.

Molts amics trucaven a la seva porta. L'aristocràtic Sr. Josep Arenas, pare dels dilectes artistes Jaume i Jordi, era un dels més fidels visitants. La llar d'en Marià era un cau d'art.

Dissortadament la vida no és planera. La desaparició de la seva esposa, que l'encoratjava i empenyia, i altres esdeveniments que no tenien res de dramàtics però que eren molt contrariants, com fou la desaparició de la Secció d'Història i Arqueologia, que tants bons moments ens havia reservat, i altres incidències locals, el varen abocar a una lenta solitud. Ja m'ho havia dit una vegada un bon mataroní, el senyor Esteve, joier: «Cregui'm, no hi ha res de més amarg que sentir-se sol», mentre dues llàgrimes li lliscaven cara avall.

En Marià Ribas cercà refugi i el trobà treballant, per tal de fer front a l'adversitat. En una lletra feta el 23 d'octubre de 1978 se'm confiava buscant consol a la seva pena.

«Les ganes de treballar no m'han mancat mai gràcies a Déu. Solitari, ja sigui per distracció o vocació, després de la tempesta, aprofitant la calma que ha retornat, amb un cert reviscolament d'il·lusions, he represès el treball. Tot ajuda en aquests moments en què em trobo a alleugerir i a fer de més bon passar els anys que ja porto al damunt, i aquests deu anys, els més feixucs de la meva vida (...) i de les desgràcies de família (...) No sé per què he hagut de contar-t'ho, potser perquè tu ho sabràs comprendre pels anys en què vàrem conviure en aquelles activitats que hem vist esvair-se.
El fer una vida tan solitària, que no puc parlar en quasi cap hora del dia, perquè estic sol, ara potser ha estat una escapatòria massa franca per poder xerrar o esplaiar-me».

Jo, coneixent la dèria que sentia per la muntanya de Burriac amb el seu poblat, li vaig proposar en una ocasió de fer-hi una visita per tal de recordar vells temps, però amb la intenció d'aixecar-li els ànims. No es va fer pregar dues vegades. A retorn del correu em va contestar.

«L'anada que desitges fer a Burriac, jo crec que tant com tu també desitjo de fer-la, car actualment fa més de deu anys que no hi he estat. Tot serà uns records passats que es renovaran, unes il·lusions ben autèntiques en les quals posarem el nostre esforç, moltes vegades superior al que podíem i amb sacrificis, per dignificar i enlairar el passat del nostre poble, per arribar a conèixer i donar a conèixer la seva veritable història amb escrits i fer un museu on s'exposin els reals testimonis que ho justifiquen tot».

Segueix aquesta lletra amb uns comentaris d'unes incidències que l'han entristit: «D'aquí ha vingut la meva total retirada».

Les anades que jo havia fet amb ell a Burriac no es poden comptar amb els dits de les mans. Eren uns temps on Mataró s'acabava a la caseta dels «burots» del torrent de les Canyes. I després, trepitjant la polsina del Camí del Mig enllà, amb la visió del pla d'En Boet sembrat curosament de patateres, amb una bòbila amb reminiscències medievals, veïna de la «casa vermella», dels tarongers agres d'en Colomer que de la seva flor en feia un elixir aromàtic, i el pas de la riera d'Argentona amb la residència senyorial dels Garí, Sant Miquel del Cros amunt, vers el cementiri de Cabrera, era una passejada tota ella guarnida de comentaris i de projectes.

I amb el desig de fer una bona collita, com si de boletaires es tractés, pujàvem cap al poblat d'Ilduro per rastrejar els correcs que l'aigua de la pluja solcava, deixant al descobert a vegades materials interessants. Recordo que un dia en Marià tot caminant em digué, ple de fantasia, que ja estaria content de trobar una escultura, i jo exagerant, per no ser menys, li vaig dir que jo també una dotzena de monedes. Era tot un joc. L'atzar o els déus volgueren que aquell dia ell trobés, fet insòlit, un tors masculí fet amb un manyoc d'argila, que donà a conèixer a *Museu*. «Es tracta d'un tors masculí, de deu centímetres d'alçada, que com a única prenda d'indumentària duu un mantell que sols cobreix la meitat de son cos...»

El retorn sempre era complementat, menjant bo i caminant, i amb molt bon humor, amb un pa de pagès de Cabrera i un bon tros de botifarra.

Efectuada aquesta visita sentimental a Burriac, evocadora de vells temps, m'escrivia el 21 de novembre de 1979, pocs dies després d'aquesta anada:

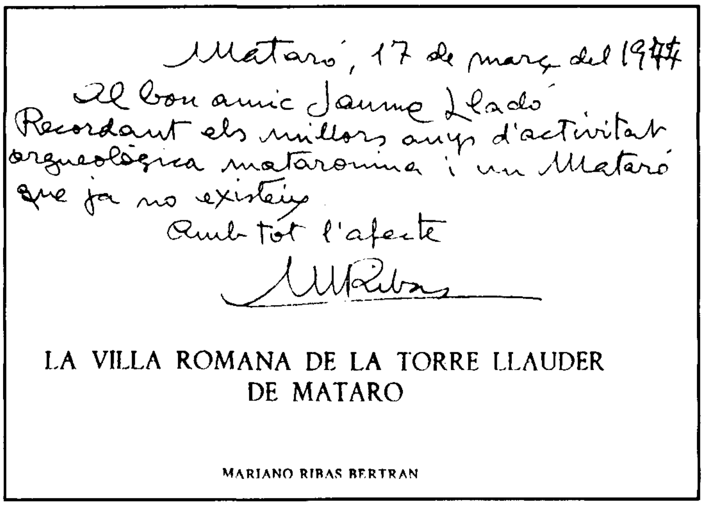
Mataró, 17 de març del 1977
Al bon amic Jaume Lladó
Recordant els millors anys d'activitat arqueològica mataronina i un Mataró que ja no existeix
Amb tot l'afecte
M. Ribas

LA VILLA ROMANA DE LA TORRE LLAUDER DE MATARO

MARIANO RIBAS BERTRAN

La salvaguarda del patrimoni mataroní era un anhel primordial de Marià Ribas. La destrucció i la pèrdua d'una part d'ell, eren un motiu de revolta.

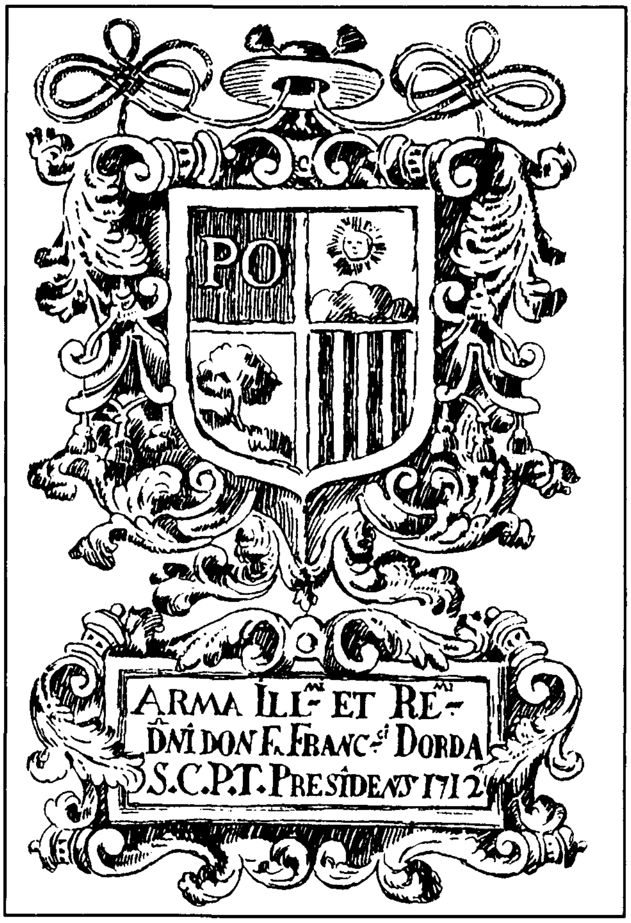

El Reial Monestir de Santa Maria de Poblet, lloc de treball i de recolliment, fou també l'indret d'una venturosa trobada. Dibuix M. Ribas.

«La sortida a Burriac encara quan hi penso l'assaboreixo com una excel·lent llaminadura... Em va doldre de no haver pogut passejar-me per tots els indrets del poblat ibèric tal com desitjava de fer. El pes dels anys i les emocions, disgustos i altres coses no fan feina inútil sobre les persones i això és el que em va fer arribar a un límit abans d'hora. Feia uns deu anys que no hi havia estat, i en trobar-m'hi altra volta vaig sentir allò que és difícil d'explicar i que t'entenguin. Un gran plaer de renovar els records d'anys passats tot trepitjant i contemplant la terra estimada coberta de pedres patinades d'or vell i perfumades de romaní i farigola.

Aquella terra tan atapeïda de fets històrics i bressol de les antigues generacions, de les quals nosaltres som fills directes, i encara es passeja a dintre nostre aquella sang i en conservem tants costums, perquè nosaltres per damunt de tot som ibèrics amb tots els honors i glòries.

I aquell moment tan bo el vaig gaudir acompanyat de persones estimades, amb intimitat, meditant les excel·lències de la nostra aimada terra i del pessebre que s'apropava. Veig que deixo de tocar de peus a terra. Perdona'm. La solitud en

què visc i fora del tracte amb la gent, tot contribueix sovint a somniar coses d'aquestes com les que acabo de contar-te i arriba un moment que no sé on sóc».

Malgrat aquest estat d'ànim, en Marià tenia una finestra ben oberta vers l'exterior, col·laborant activament en les excavacions de Clúnia amb el Dr. Pere de Palol, que li tenia una gran consideració. Ell es sentia reconfortat enmig d'aquella família d'investigadors que retrobava amb constància, i fou sorprès agradablement en trobar-hi persones, el Dr. Palol inclòs, que em coneixien. «Fou com un homenatge a l'amic absent», m'escrigué.

Adés de Clúnia, treballava també a l'Agullana en la descoberta d'un important camp d'urnes, a Pedrosa de la Vega i arreu on el seu concurs era sol·licitat.

Estava molt integrat també dins l'ambient universitari, el qual li procurava les seves activitats al departament d'Arqueologia de la Universitat, amb l'amistat dels Drs. Tarradell, Maluquer, i Palol, ja esmentat. El 16 de març de 1974 m'escrivia:

La seva agudesa d'observació copsava tots els detalls, que eren dibuixats amb molt de rigor i habilitat. Dibuix M. Ribas.

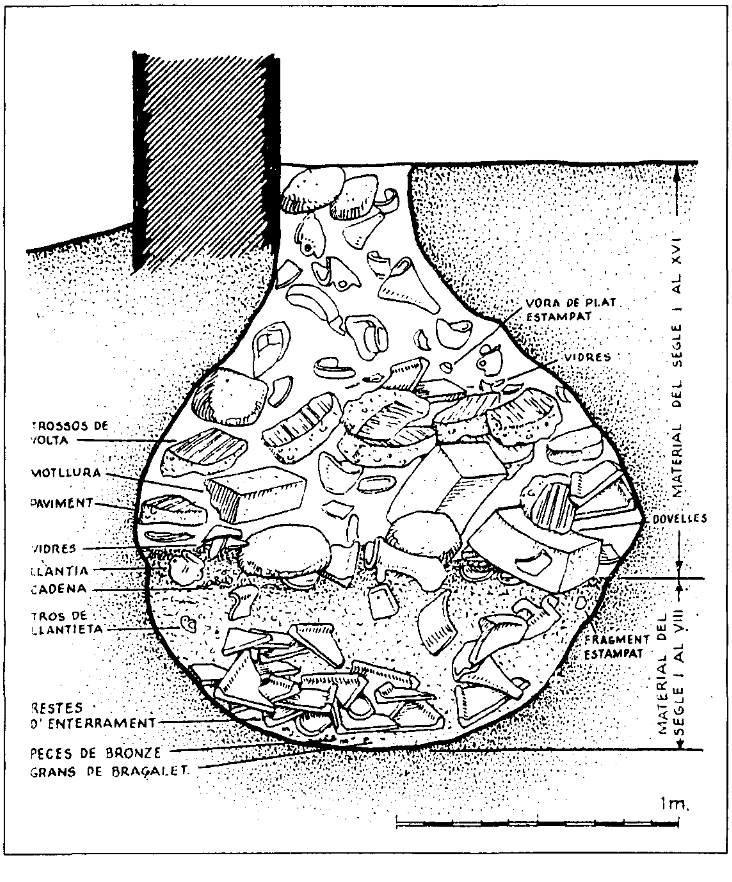

«He trobat un ambient sa que a Mataró no existeix molt. En fi, hi ha molta feina a fer encara que estigui ben sol. Això és el que ara, sense que ho sembli, dóna un cert optimisme. Potser m'enganyo jo mateix, car aquell treball de col·laboració de què tu em parles i que m'ha sorprès per uns moments no penso trobar-lo mai més. Bona època aquella!.»

Uns anys després, el 27 de març de 1978, em proposava de publicar conjuntament uns treballs de recerca portats a terme ja feia temps al poblat de Burriac, la qual cosa vaig acceptar amb molt de goig. El marrec del «Parque» col·laborava amb el Mestre.

I el 19 d'abril del mateix any insistia:

«Recordo haver tingut a les meves mans no fa gaires dies un diari de *Mataró*, publicat ja fa anys, en què tu vas publicar un treball sobre el mateix (Burriac), però el fet d'haver-lo publicat en una mena de *T.B.O.* local és com si la cosa quedés inèdita. He vist sobradament que el que es publica en aquesta mena de periòdics sense transcendència, és material del qual s'aprofiten els vius donant-ho com a cosa pròpia sense fer constar la seva procedència».

Després va seguir una abundant correspondència, intercanviant informacions, que va culminar amb la publicació del nostre treball «Excavació d'unes habitacions preromanes a Burriac».

En general, de la seva correspondència rebuda sovinteja el sentiment de solitud, de tristesa i d'una certa nostàlgia per activitats passades, fetes amb estreta col·laboració, que jo comparteixo. Servo un grat record de l'equip format per ell al capdavant, amb Esteve Albert, Ferrer i Clariana, Jesús Illa, Santi Martínez, Joaquim Llovet, Jordi Arenas, Quim Montserrat i Joan Ribas. L'esperit d'equip, imbuït per un sentiment de concòrdia i d'amistat que ens aplegava, li mancava.

Ja ho deia en una lletra:

«Car ara ja sóc com un foraster en la pròpia casa. Mala ventada procurà destruir-ho tot i n'estic molt entristit. Vaig veure'm obligat a canviar de ruta i afortunadament vaig topar amb bona gent (...) He estat obligat a deixar per altres tot allò que tant havíem estimat a Mataró. Desitjo, però, que l'obra que vàrem

realitzar amb tant d'amor vagi continuant i que com una llavor sembrada per nosaltres fructifiqui generosament.
Endavant amic Lladó! Jo m'he fet bastant vell, han passat molts anys, però gràcies a Déu no he perdut les esperances per les coses bones i tampoc no em manquen el delit ni les ganes de fer molta feina.»

Pocs dies després, el 23 de maig de 1978, em deia «que cada vegada que t'escric o penso amb Perpinyà, se'm presenta viva a la imaginació la figura del que fou un bon i estimat amic, en Julià Gual, del qual conservaré, mentre visqui, immillorables records». Recordava, en Marià Ribas, que en Julià Gual, a part de les seves qualitats humanes i intel·lectuals, era la persona que conjuntament amb d'altres li havia donat tota mena de facilitats per salvaguardar bona part del patrimoni mataroní durant la maltempsada. La capella dels Dolors de la basílica de Santa Maria n'és una mostra.

Ell, en Marià, tenia un llenguatge molt planer, clar i molt crític, que depenia de les circumstàncies.

Comentant el seu treball *El Maresme en els primers segles del Cristianisme* em deia «que el Jurat havia estat molt bon minyó» per haver-li acordat un accèssit al Premi Iluro, i afegia «que el vaig fer durant els dies i mort de la meva esposa, fet en castellà com a treball de finals d'estudi, quan el meu estat era per tirar a les escombraries».

I amb el seu esperit crític, parlant del Museu de la ciutat, el 21 de maig de 1983 m'escrivia que:

> «Actualment resulta tot esquifit, l'edifici s'ha fet tot petit i requereix, al meu entendre, separar l'arqueologia de la història, traslladant una cosa o altra en un altre lloc. La construcció d'unes noves instal·lacions junt a les restes de la Vil·la romana de la Torre Llauder crec que seria la cosa més encertada (...) La desintegració dels materials i la barreja d'èpoques és una mala cosa (...) Aquí han fet una mena de pavelló de fira de mostres, pensant a educar les criatures dels col·legis més que els professionals o estudiosos en una matèria».

Diuen que l'home que ha plantat un arbre durant la seva existència no ha perdut el temps. Jo crec que es faria molt difícil de comptar els que ell ha plantat d'una manera simbòlica durant tota la seva existència, més si tenim en compte les seves múltiples facetes i capacitat de treball. Una, entre moltes, de les activitats cabdals que va portar a terme fou la que va desplegar al Reial Monestir de Santa Maria de Poblet. Ja a l'any 1930, Eduard Toda li va confiar l'estudi i la reconstitució de les dependències del monestir, destruïdes un segle abans, l'any 1830. Mercès als seus treballs, es procedí a la restauració i reconstrucció sistemàtica del cenobi, del qual van quedar uns dibuixos, autèntiques obres d'art, que es poden admirar avui al Museu monogràfic del Reial monestir.

Poblet va ésser també un lloc grat en el record, ja que va ser on Marià Ribas va fer coneixença amb la que seria la seva esposa. Allí era conegut i estimat. I sempre hi era ben rebut. «El dia 11 del mes vinent (juny 1978) l'abat de Poblet m'imposarà la medalla de la Germandat del Monestir en un acte solemne a la Sala Capitular (...) La medalla no és de paga, serà de pobre».

Un any després hi feia un sojorn:

El temple de Sant Miquel de Mata simbolitza els afanys d'estudi i de protecció del patrimoni mataroní, que animava Marià Ribas i un dels seus col·laboradors, Lluís Ferrer i Clariana. Dibuix M. Ribas.

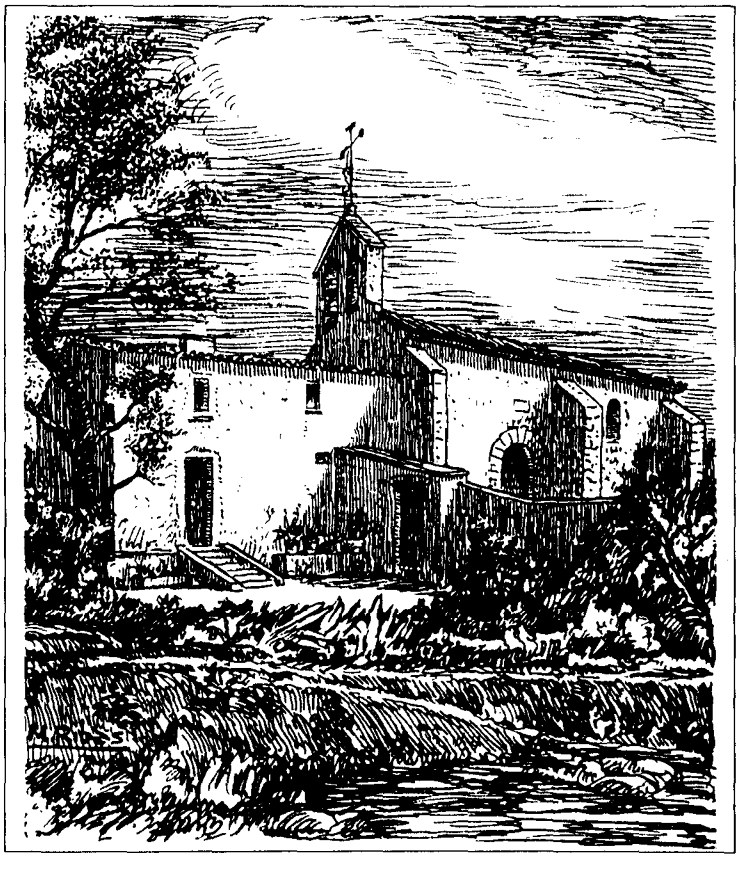

«Jo acabo de passar uns dies fent de frare junt amb la comunitat del monestir de Poblet, del qual conservaré el més entranyable record fins que em donin la jubilació definitiva per anar a reposar al Paradís. És on vaig viure-hi a tot plaer al costat de grans homes, per fer reviure aquell bell i vell esplendor que havia assolit en els temps dels reis catalans que amb bon puny forjaren una importantíssima part de la història nacional de Catalunya, i és allà on vaig conèixer la que fou la meva gran companya i esposa que en Pau descansa».

Home de treball i de terreny, estimava passar desapercebut. Però li va ésser plaent enviarme un setmanari d'informació local, *El Maresme*, que en data de 21 de novembre de 1979 li dedicava unes pàgines. M'escrivia:

«Suposo que hauràs rebut per correu certificat la revista que posa una part de la meva vida a la vista del poble, que suposo poc li deu importar. No deuen tenir altres coses més importants a tractar. És curiós que quan t'ocupes amb interès per les coses de Mataró, amb sacrificis de treball, t'atropellen per tots cantons, i quan t'allunyes t'enyoren. Tonteries de la vida!».

Marià Ribas no era l'investigador fred, que descuidava l'Home, perdent-se amb tipologies i estratigrafies mil·limetrades. Era molt humà i no restava indiferent al fet anecdòtic, que és el que fa la petita història de l'home del carrer.

M'escrivia el 21 de maig de 1978 que:

«Encara conservo una altra cosa teva: és la tarja de raccionament de tabac que funcionava durant aquells primers anys calamitosos en què es produí l'inici d'invasió del nostre territori. Tu l'havies donada a la meva esposa perquè jo l'aprofités i ella continua conservant-la encara com a record».

I preguntava després amb la curiositat pròpia d'un infant o d'aquell qui interroga les pedres

«Observació de xafardeig que no comprenc. Aquest número 66000 de Perpinyà que poses a l'adreça, què vol dir? En sóc ignorant, perdona. I això que poses, *Moulin à Vent* em fa molta gràcia, m'agrada molt».

És en aquestes dates que començà a tenir problemes d'audició, que a mesura que el temps passava s'agreujaven, i el varen mortificar i limitar molt donant-li encara més aquesta sensació de solitud que tant lamentava, que li impedia de comunicar-se convenientment amb els qui l'envoltaven. El 4 d'octubre del mateix any deia que «en aquest moment passo un mal tràngol per causa d'un cop d'aire al cap que m'ha deixat amb una forta sordesa i un soroll continuat dintre les orelles» i el dia 23 del mateix mes seguia dient «jo en aquest moment continuo sordejant». Dies més tard deia que «quant al meu estat d'orelles, actualment haig de medicar-me».

I poc més d'un any, el 21 de maig de 1980, escrivia que «actualment a causa de la sordesa no em puc presentar enlloc. Estic aïllat de totes les activitats». No perdia, però, la seva voluntat de no aclaparar-se i deixar de treballar: «Però el mes d'agost, si no hi ha res de nou, estaré a Clúnia».

Just un any després tenia la satisfacció de comunicar-me que:

«A la Plaça Gran havien aparegut restes d'un ric edifici romà (...) i que també es va descobrir un tros de muralla romana molt sòlid amb grans pedres (...) Tot ho varen engegar a passeig! (...) Estic content perquè la muralla passa exactament per allí on jo la senyalo, situant-la com a probable, en un plànol de *El poblament d'Ilduro*, paral·lela a la Riera».

Fou justament la plaça Gran, el seu lloc nadiu, on els orígens i el passat de Mataró, fòrum i rovell de l'ou de la ciutat, s'hi aplegaven. Fou un noi predestinat. Hom diria que en venir al món ja va quedar irradiat pels vestigis antics que en el subsòl de la seva llar existien, i que després, en el transcurs de la seva llarga existència, va estudiar apassionadament.

Aquesta dedicació, a la fi, li valgué públics reconeixements. Els amics més pròxims, ja els tenia de temps.

Amb la seva simplicitat de costum, el 20 d'octubre de l'any 1995 s'expressava així:

«T'hauria escrit ja fa dies però els he passat, i els passo encara, amb una sèrie d'atencions i homenatges que em dediquen.
El 17 d'aquest mes em lliuraran la Creu de Sant Jordi (...) i el dia 3 del mes vinent em donen un sopar d'homenatge íntim, a Can Bruguera.
Per altra part, he estat molt ocupat escrivint una història sobre la reconstrucció de Poblet en el temps que jo hi vaig treballar, els anys 30 (...) En resum, com pots suposar, entre les coses que et dic, un mai no acaba de felicitacions i *sus labores*».

I tornava a evocar de nou la seva tristesa i solitud: «Ja no puc tractar amb ningú perquè tot és diferent del meu temps. Sóc com un foraster dintre de casa. No conec ningú perquè les amistats que jo estimava ens han deixat». Feia onze dies que l'Esteve Albert havia finat...

«Per damunt de tot això, em trobo bastant aclaparat pel pes dels meus 93 anys que porto i la sordesa que no em deixa conversar amb ningú i la vista que també em falla bastant, però en la solitud encara puc fer algun dibuix sense gaires filigranes i escriure, i per llegir lletra petita em serveixo d'una lupa d'augment».

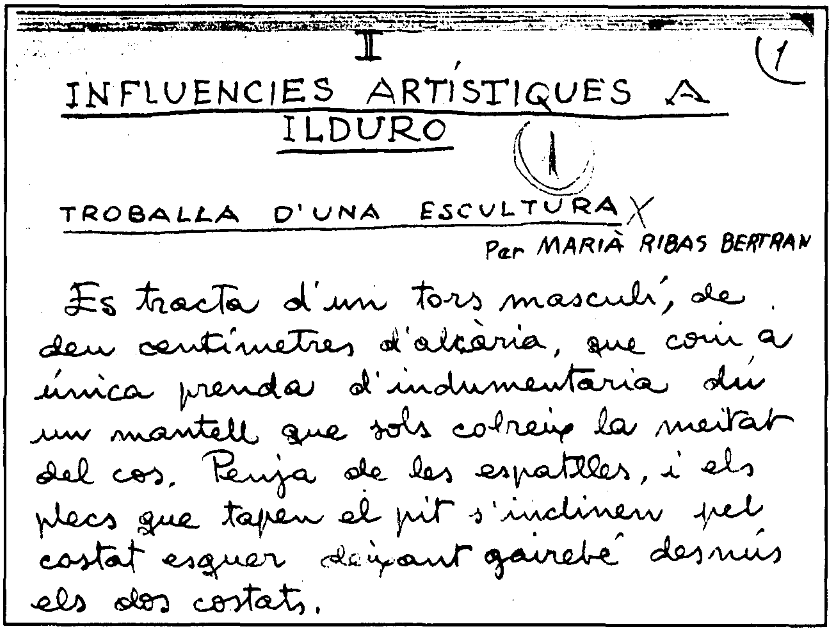

I

INFLUENCIES ARTISTIQUES A ILDURO (1)

TROBALLA D'UNA ESCULTURA

Per MARIÀ RIBAS BERTRAN

Es tracta d'un tors masculí, de deu centímetres d'alçària, que com a única prenda d'indumentària du un mantell que sols cobreix la meitat del cos. Penja de les espatlles, i els plecs que tapen el pit s'inclinen pel costat esquerra deixant gairebé desnús els dos costats.

Marià Ribas, amb la seva competent erudició, va ésser el principal col·laborador de *Museu*, òrgan de la Secció d'Història i Arqueologia.

Dos mesos després arribava Nadal, i fidel a la tradició i a l'amistat trucava a la porta de casa meva una seva nadalenca, la pòstuma:

«A l'amic Jaume Lladó i família els desitgem unes bones i felices festes de Nadal i també un any 1996 ben ple de felicitats».

Era aquest, el nou any, que l'acollia vers aquella jubilació definitiva per anar a reposar al Paradís, tal com ell havia dit una vegada.

I allí s'ha retrobat amb l'esperit de tots aquells que li mancaven, i que nosaltres enyorem.

* * *

Marià Ribas, arqueòleg i historiador, home polifacètic, trobà en la seva llarga i profitosa vida un gran gaudi mercès a les seves qualitats i aptituds. La seva habilitat com a dibuixant, posada al servei de l'arqueologia i del patrimoni, era complementada amb la d'artista que era i també amb la de restaurador d'obres d'art. D'aquesta darrera activitat esmentada indicarem la restauració de les teles de la capella dels Dolors i de la «Lapidació de Sant Esteve» i de «La Puríssima», obres totes elles d'Antoni Viladomat, el projecte de l'altar refet de nou de Sant Desideri, el del sagrari de l'església parroquial de Sant Josep i el de la llàntia votiva oferta per la comarca a la Verge de Montserrat. Altres restauracions, com la verge d'Alfar, la del Roser de la Basílica, o la de Sant Martí, i moltes més, testimonien la seva competència en aquest camp.

D'una estada de vacances a Canyamars, durant l'estiu de 1949, en sorgí una exposició de dibuixos a la canya dels paisatges de l'indret, adés de la descoberta d'un site megalític i de vestigis ibèrics i romans trobats a les seves rodalies.

La minuciositat i detall del seu dibuix els trobem en els treballs de reconstitució que féu del monestir de Poblet, com ja hem comentat, i també en els dibuixos dels principals castells de Catalunya, per encàrrec dels «Amics dels Castells», que foren objecte d'una exposició al Saló del Tinell de Barcelona.

Cap detall no se li escapava de la seva aguda observació. Ell, bo i dibuixant, interpretava amb una extrema fidelitat el que l'aparell fotogràfic més perfeccionat no podia copsar. Existeix un immens fitxer gràfic i nombrosos apunts i dibuixos executats per ell. És la memòria il·lustrada de vestigis llunyans i d'un patrimoni, molts d'ells ja desapareguts.

Pintar a l'oli era el seu lleure preferit. I això em fa recordar una anècdota viscuda, que en pensar-hi no puc evitar de somriure. En Marià, com tot home que surt de l'ordinari, concentrava la seva atenció a tot allò que l'obsessionava, ignorant la resta per ser secundari, i per aquesta raó coneixia un estat de distracció que el caracteritzava. En una ocasió li vaig oferir un conjunt de pintures a l'oli d'una marca per ell preferida. Va estar molt content. Si no recordo malament, l'endemà mateix el vaig trobar acompanyat de la seva filla.

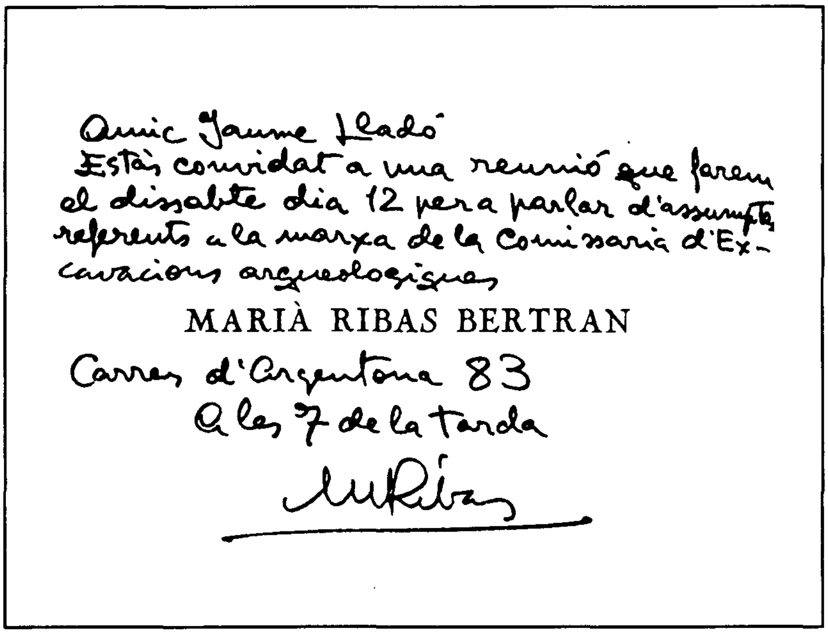

Amic Jaume Lladó
Estàs convidat a una reunió que farem el dissabte dia 12 per a parlar d'assumptes referents a la marxa de la Comissaria d'Excavacions arqueològiques
MARIÀ RIBAS BERTRAN
Carrer d'Argentona 83
a les 7 de la tarda
M Ribas

La seva llar, adés d'ésser un «Cau d'Art», era també la seu de la Comissaria d'Excavacions d'Arqueologia.

Joiós de veure'm em va fer saber, content com unes pasqües, que un amic li havia ofert uns colors... i la seva filla va arreglar la situació.

Res no tenia d'estranyar que un dia va arribar absort a Barcelona amb armilla per haver-se oblidat l'americana a casa seva. I és que de feia anys en Marià havia assolit la felicitat, fent abstracció de tot allò que és palla i que ens mortifica tots.

És de lamentar que un home que sentia una gran atracció per la seva ciutat sense caure en un localisme epidèrmic, obert a l'ensems a un vast horitzó fora d'ella, on personalitats del món de la recerca com Duran i Sampere, Serra Ràfols, Eduard Ripoll, Bosch Gimpera, Ainaud de Lasarte, Pere de Palol, Josep Colominas i molts d'altres li reconeixien la seva vàlua, no hagués trobat a Mataró el ressò i l'audiència que li corresponia.

A trenta anys ja va bregar per la creació del Museu de la Ciutat al costat dels Marfà, Capell, Gallifa, Serra Ràfols i el jove, aleshores, Jesús Illa, elaborant una proposta d'elaboració del seu Patronat i estudi dels seus estatuts. Passats els anys, sempre se li va refusar l'entrada en aquesta institució.

Aquest Patronat, constituït, del Museu Municipal de Mataró, es va distingir per la seva inèrcia i estat de fossilització. No feia res i no deixava fer. Per aquesta raó, en crear-se la Comissaria d'Excavacions Arqueològiques, l'any 1948, una de les mesures preses pel comissari provincial, el senyor baró d'Esponellà, va ser de no dipositar al Museu cap material trobat mentre Marià Ribas, per la seva qualitat de comissari local, i molt especialment per la seva personalitat com a investigador, no fos integrat en el seu si. Fou d'aquesta manera, i en conseqüència, que el mil·liari trobat al Camí del Mig anés a raure a Vilassar.

Planava a la ciutat, en aquells temps, una indiferència envers tot allò que respirava cultura. Sabut era que fer cultura era fer Catalunya, encara que ella, per tradició, és el parent pobre de la nostra societat.

Una anècdota il·lustra aquest estat d'ànim.

El 15 de maig de l'any 1949 la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, va escollir Mataró per a la seva sessió de clausura de curs. Era un gest de reconeixement i d'atenció per les activitats i inquietuds que hi desplegava el nostre grup entorn la figura de Marià Ribas. Ja el president de l'Institut, el mataroní Josep Puig i Cadafalch, ens havia honorat nomenant-nos membres de la societat.

L'acte acadèmic s'efectuà al Saló del Museu Municipal amb la presència del seu secretari general Ramon Aramon i alguns membres de la societat com Ferran Soldevila, Ainaud de Lasarte, Bohigas, etc... El Mestre no va assistir a l'acte, ja que es trobava impossibilitat per fer-ho.

Es va projectar el film «Laietània» que el cineasta Enric Fité havia realitzat, a la tarda es visità el poblat de Burriac, i la diada es va cloure amb una recepció feta a can Bartomeu de Cabrera, propietat del senyor Miralles, membre de l'Institut.

S'efectuà un àpat en un establiment situat a la platja, i en finalitzar, després de diversos parlaments, el senyor Pere Pascual, farmacèutic i persona emblemàtica de la ciutat, demanà al representant del municipi, ponent de Cultura i botiguer d'ofici, que es donés ajuda als investigadors locals en la seva tasca d'estudiar i posar en valor el passat de la ciutat. Aquest s'aixecà i, d'una manera espontània, va dir textualment: «Senyors, l'ajuntament de Mataró no està per romansos». Després va mirar d'arreglar els termes, però més i més s'embolicava, intentant de sortir-se'n. No cal dir que l'estupefacció dels

presents va ser total. Aquesta resposta, dita maquinalment, era l'expressió de l'ambient que imperava en el consistori mataroní i no la d'una persona cultivada com era l'autor de la frase lapidària. En sortir, confós i agafant-me pel braç, em va dir, emprant una expressió molt de carrer, «voleu dir, Lladó, que no l'he cagada?».

Desapareguda la Secció d'Història i Arqueologia, per ordre arbitrari dels qui manaven aquells temps, quedava la Comissaria d'Excavacions Arqueològiques com a instrument jurídic de treball. Era un organisme estructurat a Madrid, però a casa nostra posseïa una personalitat molt pròpia gràcies al seu comissari provincial don Epifani de Fortuny i a la persona del doctor Serra Ràfols. En Marià Ribas era comissari local, substituint el senyor Ignasi Mayol que havia mort a inicis de l'any 1948.

Les reunions s'efectuaven a casa seva, i els membres que la componien eren els mateixos que havien format part de l'esmentada secció d'història. Ens reuníem una vegada al mes.

El nostre ànim era, utilitzant una expressió de l'Esteve Albert, «d'entre tots pretendre estrènyer els vincles creant una entitat que unifiqués i coordinés la labor de tots els nuclis que malden per l'estudi i valorització de la Maresma».

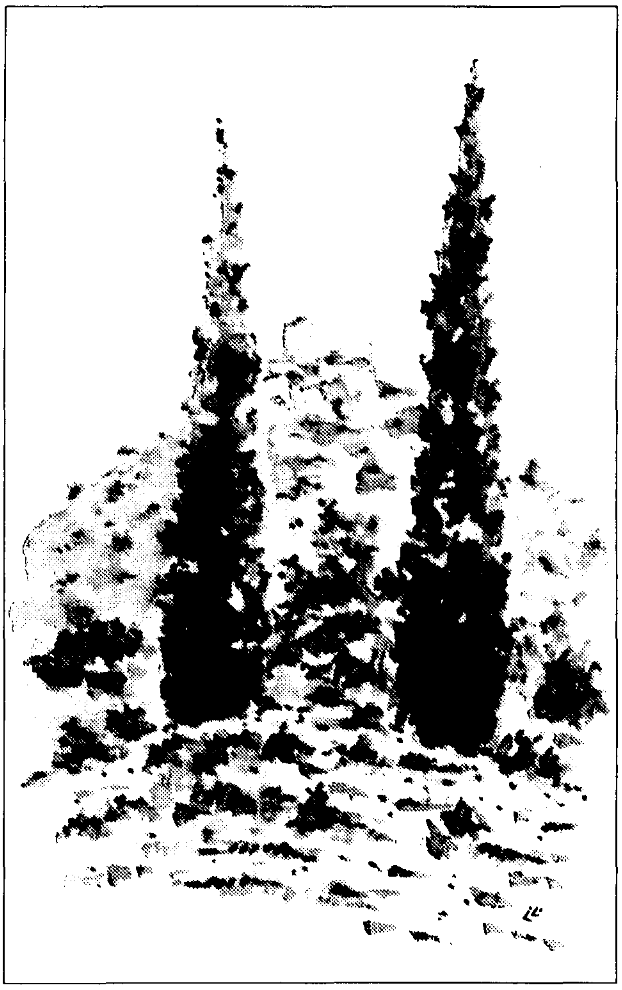

Dos xiprers, plantats al peu d'una torre ibèrica maltractada, esperen, solitaris, la salvaguarda i consolidació dels vestigis d'*Ilduro*.

És amb aquest esperit que vàrem organitzar una reunió intercomarcal d'estudiosos a la nostra ciutat. Tingué lloc l'onze de desembre de l'any 1955. Hi havia representacions d'algunes comarques veïnes, i molt nombroses de la pròpia. Recordem per Badalona Josep M. Cuyàs i Josep M. Padrós; de Granollers Josep Estrada; de Masnou J. Galera; de Barcelona J.M. Casacuberta, Antoni Guilleumas i Leandre Villaronga; de Vilassar de Dalt Jaume Ventura; de Cabrera Josep Modolell i Josep Miralles; de Santa Coloma de Gramanet Vilaseca i Llech; de Llinars Josep Pla; d'Arenys de Mar Josep Pons Guri... A més de tots els membres de la secció mataronina.

L'acte fou presidit pel baró d'Esponellà sota el guiatge del Dr. Serra Ràfols.

S'estudià i s'acordà la confecció d'una carta arqueològica, on es situarien tots els jaciments i troballes amb la confecció d'un fitxer. Marià Ribas proposà els límits d'aquesta carta: dels rius Tordera al Besòs i del Mogent al litoral.

S'escollí la ciutat de Mataró per centralitzar totes les descobertes i al mateix temps s'acordà d'unificar els signes convencionals, tasca que s'encarregà a Marià Ribas. Es convingueren també trobades freqüents per comentar i exposar els treballs de cadascú.

Una altra iniciativa deguda a la Comissaria Local fou la proposta de la creació d'un Patronat per a la salvaguarda del poblat preromà de Burriac.

La seva constitució es va efectuar el dia 5 de febrer de l'any 1956 a can Bartomeu de Cabrera, essent-hi presents el baró d'Esponellà, el doctor Serra Ràfols, en Marià Ribas, el batlle de Cabrera, el doctor Lluís Puig Marquès, que representava el consistori mataroní, i els senyors Modolell, Miralles, Grandia, Clavell, Arenas, Pérez Sala... En Marià Ribas aprofità l'avinentesa per fer visitar un camp de sitges que tot recentment havíem trobat.

Aquest Patronat quedà constituït oferint la presidència al baró d'Esponellà; n'eren assessors tècnics el doctor Serra Ràfols i en Marià Ribas, el secretariat se'm confiava a mi, i els vocals serien el doctor Lluís Puig, el batlle de Cabrera,

i J. Modolell, Miralles, E. Grandia (professor de grec i llatí), J.M. Pons de Avilés (professor de dret), i Pérez Sala, tots ells afincats a Cabrera. Hi formaven part també en Jaume Clavell per Argentona i en Jordi Arenas.

S'acordà d'anomenar aquest poblat d'Ilduro, car d'aquesta manera podria abarcar termes municipals no concretats, ja que fent-ho contràriament, amb la denominació «Cabrera», es delimitava molt la seva acció.

La finalitat d'aquest Patronat era la de salvaguardar i posar en valor els seus vestigis, consolidant-los. Fent-ho així a mesura d'eventuals excavacions.

S'havien previst uns rètols per donar a conèixer el lloc als visitants. Eren redactats en llengua neutra, imaginats pel doctor Serra Ràfols, per tal d'evitar la dificultat de fer-ho en una altra llengua, essent la nostra postergada. Heus ací un exemple:

«ILDVRO, acrópolis ibérica (S. IV a. de J.C.)
Precursora de la romana ILVRO
Notable zona arqueológica de la comarca
Muralla protectora - Torres de defensa
Principal morada de la tribu laietana
Necrópolis situada a Cabrera»

Transcrivint-ho, reto un homenatge al doctor Josep de C. Serra Ràfols, que m'encoratjà i m'ajudà amb molta sol·licitud en tot moment.

Malauradament, tots aquests projectes varen fer fallida. Un nou caire es donava a la recerca arqueològica oficial. Els col·laboradors d'ahir, bona part d'ells autodidactes, muntanyencs, grans auxiliars per a la localització de jaciments, eren escombrats. Feien entrada els «universitaris», els arqueòlegs de despatx...

Era la conseqüència de la lluita pel poder, a nivell de Madrid, desplegada per don Martín Almagro.

A Barcelona, el mateix baró d'Esponellà va ésser destituït emprant el sistema propi d'aquells temps.

També altres incidències varen fer naufragi a les nostres il·lusions. I amb elles, el teló de la nostra escena mataronina s'abaixava posant fi a un llarg acte.

Un altre de començat en d'altres terres, com també ho va fer l'Esteve Albert, va donar origen a un epistolari amb l'Amic i Mestre desaparegut. N'hem transcrit alguns aspectes, sense trair la seva intimitat i confiança dipositades.

Ho he fet per retre-li homenatge i per fer conèixer un home reclòs dins un univers de treball i de solitud.

Un vell aforisme francès diu que ningú no és profeta a la seva terra. Marià Ribas i Bertran, ho va ésser a Mataró?

Jaume Lladó i Font
Perpinyà, 9 d'octubre de 1996
(Dia de l'aniversari de la mort d'Esteve Albert)

EL MARIÀ RIBAS QUE JO VAIG CONÈIXER

Una societat normal és aquella que disposa dels mecanismes necessaris per tal de fer front a tot allò que una comunitat civilitzada demana; no disposar d'aquests mecanismes és propi d'una comunitat que viu a precari.

És dins d'aquest context que vull situar el treball i l'obra resultant que en Marià Ribas, i tants d'altres que s'han trobat en unes circumstàncies semblants, han portat a terme.

És prou sabut en quin estat precari s'han mogut Catalunya i Espanya al llarg dels temps, dins de moltes disciplines pròpies de l'era moderna i que en altres indrets del món civilitzat han funcionat d'una forma satisfactòria i regular. Sols cal tenir present l'exemple d'un estat ben a prop nostre com és el francès que, en el camp de la recerca arqueològica, la «Recherche», des de temps antics, no sols ha estat present en totes aquelles investigacions pròpies del territori fran-

cès, sinó que els investigadors professionals francesos han furgat arreu del món, des d'Egipte a Itàlia i des de Mesopotàmia fins a Espanya.

Visitant les excavacions de la vil·la romana de Torre Llauder (1963). Fotografia Arxiu MCMM - Secció Arqueològica.

En el nostre país, tot el que s'ha fet dins d'aquest camp s'ha fet majoritàriament a base de suplències, i aquí és on ha actuat una munió de gent, tant a nivell individual com col·lectiu, la majoria amb més bona voluntat que preparació científica, encara que val a dir que han sorgit també figures de primera línia. Sols cal recordar, com a exemples, el doctor Vilaseca de Reus o el doctor Coromines de Banyoles.

És cert que hi ha hagut un precari encaix entre aquesta tasca, que s'ha fet sobre el terreny, i les institucions que en teoria eren les encarregades, com podien ser l'Institut d'Estudis Catalans, la Universitat, la Consejería Provincial de Bellas Artes, etc. Però cal dir que en aquests contactes ha funcionat més la química personal que no pas la presència efectiva com a conseqüència de l'existència d'un organigrama funcionant a rendiment institucional òptim, perquè, en definitiva, aquestes institucions o han estat mancades de recursos o s'han vist afectades pels trasbalsaments de caràcter polític, evidentment excepcions i de molt honoroses, a part.

Aquestes iniciatives personals en la costa del Maresme tenen una llarga tradició i una llista important i nombrosa de gent, així com d'incipients institucions de caire local; sols cal pensar amb un Pare Rius, en Josep M. Pellicer, el nostre Marià Ribas, en Jaume Lladó, etc. i com a institucions, gairebé sempre efímeres, l'Associació Artístico-Arqueològica Mataronina, la Secció Històrica Arqueològica del Museu Municipal, etc. totes elles de Mataró, a les quals cal afegir gent d'altres pobles de la comarca com en Lluís Galera del Masnou, en Lluís Guardiola de Vilassar de Mar o en Josep M. Pons i Guri d'Arenys de Mar, i un llarg etcètera...

Jo vaig conèixer en Marià Ribas primer de tot a través dels seus llibres, *Origen i fets històrics de Mataró* i *Notes històriques de Mata*, que guardo amb una gran estima i amb una cordial dedicatòria que em va fer a Burriac el 20 de novembre de l'any 1960.

Per aquelles dates vaig començar a col·laborar amb ell, junt amb en Jaume Soler i en Rafael Esteban, dissortadament ambdós traspassats, en Santi Ambrós, en Josep Lloansí, en Josep Garrido, els germans Jaume i Joan Turà, i alguns altres que venien esporàdicament. Després de Burriac va venir la descoberta i excavació de la «villa» romana de Torre Llauder, per sort encara *in situ*, després d'unes importants obres de protecció fetes per la Dirección General del Ministerio de la Vivienda com a reparació per l'enderroc de la casa pairal dels Llauder; després, altres actuacions de menys envergadura però no menys importants, així com la prospecció d'uns quants hipogeus.

El recordo també a l'excavació de la necròpoli ibèrica de can Rodon de l'Hort a Cabrera de Mar, portada a terme per l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona, on en Marià Ribas es va encarregar d'aixecar tota la informació gràfica amb els seus excel·lents dibuixos.

Del senyor Ribas que jo he conegut, amb tots els seus mèrits i defectes –com tothom– voldria destacar dos aspectes que, al meu entendre, són els que més l'han caracteritzat dins del camp de la investigació arqueològica. Per un costat, la seva gran vocació per les coses del passat i, per l'altre, la seva gran capacitat de treball, que no va deixar fins molt poc abans del seu traspàs a l'edat de noranta-quatre anys, fet que no sovinteja i que sols és patrimoni de molt poca gent.

També cal remarcar el seu interès a difondre la seva tasca, ja que en el seu temps no era massa

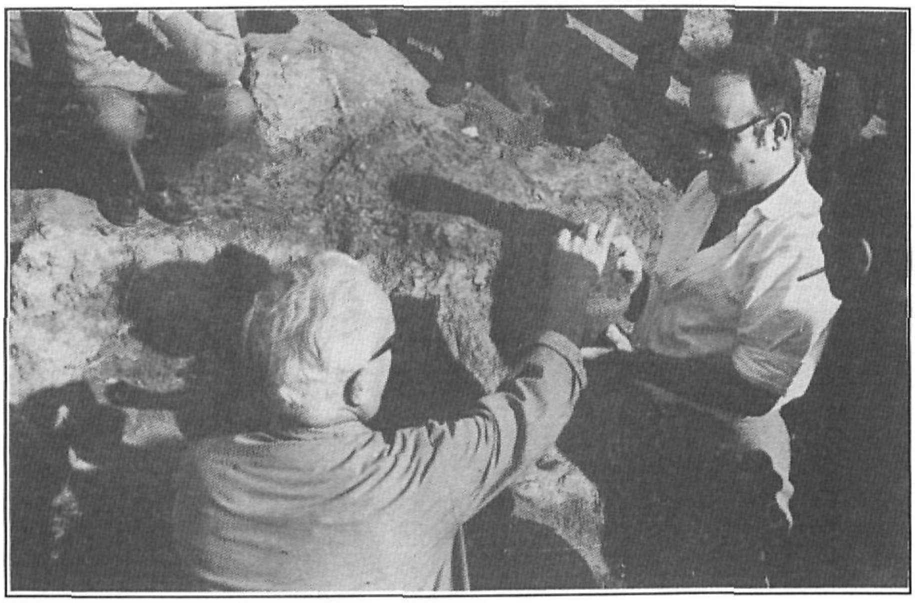

Marià Ribas i Joan Bonamusa a can Rodon de l'Hort.
Cabrera 1968. Fotografia Arxiu MCMM - Secció Arqueològica.

la gent que donava a conèixer els seus treballs i més en els difícils anys de la postguerra, en què les publicacions científiques en el nostre país més aviat escassejaven: *Ampurias* de la Diputació de Barcelona, *Pyrenae* de la Universitat, però que no sortiria fins al 1965; tot això a causa en bona part de la diàspora en què s'havien vist immersos els nostres més proclius investigadors. També hi havia alguna esporàdica publicació com a iniciativa d'algun centre excursionista o alguna de caire local o similar; és doncs, dins d'aquest panorama, que en Ribas va anar publicant amb una certa regularitat en el periòdic *Mataró*, en l'efímer butlletí de la Secció Històrica Arqueològica del Museu de la Ciutat, del qual ell es pot dir que era l'ànima, el *Poblament d'Ilduro* publicat pel semiclandestí Institut d'Estudis Catalans, el Premi Iluro de l'any 1962 *Els orígens de Mataró*, etc.

Anys més tard, ens vàrem distanciar. Després de la recuperació de la Generalitat de Catalunya i dels ajuntaments democràtics, l'activitat arqueològica a Mataró va agafar un caire més institucional, fet que comportà una renovació total del Museu de Mataró, que va passar a ser comarcal, i una progressiva professionalització de la tasca arqueològica, tal com li pertoca a una ciutat com Mataró, d'arrels romanes, amb aflorament constant de restes d'aquella època. No és que encara no s'hagi aconseguit una situació òptima, tal com dèiem al començament tot parlant de societat normal, però sí que es van donant els passos per tal d'arribar-hi.

I per arribar a aquesta situació ha calgut prèviament la dedicació i l'esforç d'una munió de gent, d'entre els quals en Marià Ribas ha estat un exemple que cal no oblidar.

Descansi en pau.

Joan Bonamusa i Roura

MARIÀ RIBAS I BERTRAN: UN HOME SORPRENENT

A finals de febrer o a començaments de març de l'any passat, no ho recordo amb exactitud, el senyor Ribas, com en tantes altres ocasions, vingué a veure'm al despatx i, després de parlar-hi una estona, em sorprengué en lliurar-me un petit paquet, de delicat embolcall que, en obrir-lo, astorat, vaig poder comprovar que contenia una llibreta manuscrita profusament il·lustrada: es tractava del seu primer Diari d'excavacions, l'original de l'any 1934. «Tingui. Li deixo», em va dir, «li agradarà; hi surt el seu avi en aquella excavació que férem junts al camp de l'Iluro». Se'm fa difícil d'expressar l'emoció que vaig sentir amb aquell preciós quadern a les mans, un document excepcional del qual, em consta, per ser el primer de la seva col·lecció, el senyor Ribas n'estava molt gelós i tenia en moltíssima estima. Em va sorprendre, alhora, la liberalitat i la generositat que va demostrar deixant-me, sense haver-los-hi demanat, uns papers que li eren molt grats però que sabia que em farien molta il·lusió d'examinar. No cal dir que aquella nit les hores passaren sense que me n'adonés, literalment absort, llegint amb molt d'interès les anotacions del dia

a dia d'una intervenció arqueològica complexa de la qual sabia poca cosa, llevat que ell i el meu avi, l'Antoni Marfà i Serra, havien escomès gairebé en solitari i enmig de grans dificultats. El quadern dóna tota mena de detalls, altament interessants, del procés d'excavació del jaciment mataroní avui conegut com a vil·la romana de can Rafart, del complicat entramat d'una actuació arqueològica realitzada a contrarrellotge i sota pressions. Ens explica, també, la insòlita i penosa excavació, feta per ells dos, d'un pou cegat en època romana localitzat a l'interior del solar i que assolí gairebé els 14 metres de fondària. La llibreta proporciona moltes altres informacions que no són objecte d'aquest article sobre el patrimoni arqueològic, històric i artístic de Mataró i d'altres llocs del Maresme.

Avui que l'il·lustre arqueòleg i historiador Marià Ribas i Bertran, malauradament, ja no és amb nosaltres, he volgut evocar aquell episodi relativament recent perquè, penso, exemplifica algunes de les facetes més entranyables de la seva persona: la seva bonhomia i generositat i, sobretot, la seva capacitat de sorprendre. Aquesta darrera facultat –si se'm permet que així l'anomeni– ja em fou evident en el primer contacte que vaig mantenir-hi, ara fa més de vint anys, quan sense haver-lo tractat mai abans, només amb la lectura d'alguns dels seus estudis per tota referència i amb una targeta de l'avi per tot bagatge, vaig visitar-lo al seu domicili del carrer d'Argentona. La sorpresa, la meva sorpresa, fou la protagonista de l'encontre perquè en identificar-me, sense, però, haver-li donat cap mena de pista, el senyor Ribas ja va intuir i endevinar el motiu de la meva visita. Jo li hauria explicat que estava fent gestions (i que només quedaven per resoldre alguns detalls) per fer efectiu l'entrega a l'abadia de Poblet dels exemplars del llibre *Poblet en 1830. Representació dels monuments de l'històric monestir destruïts al segle XIX*, l'edició de bibliòfil amb text d'Eduard Toda que ell havia il·lustrat a ploma als anys trenta. L'obra en qüestió, editada pel meu avi a benefici de la restauració de l'abadia i impresa a la impremta Minerva l'any 1935, va restar emmagatzemada i sense enquadernar als obradors d'aquell establiment més de quaranta anys. La guerra, primer, i la dictadura, després, no li permeteren d'enllestir l'encàrrec i el meu avi, llavors impossibilitat, no volia morir sense ofre-

Excavació de la vila de can Rafart, a l'actual camp de futbol del Mataró, 8 de novembre de 1935.
D'esquerra a dreta: Francesc Prat, Antoni Marfà, Josep Gudiol, Srs. Macaya i Puig i Marià Ribas.
Fotografia Robert. Arxiu Marfà i Serra.

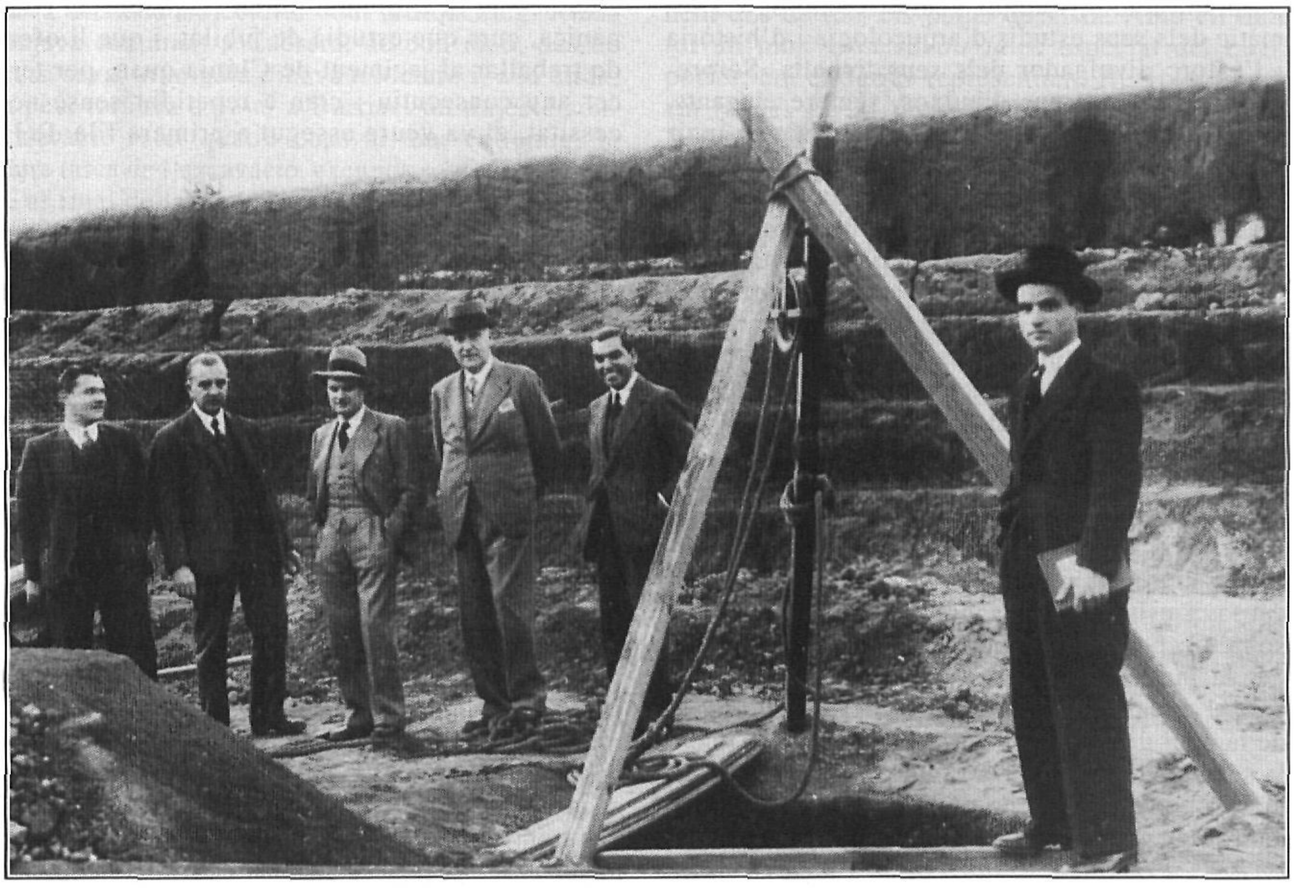

nar els volums promesos al cenobi. No fou necessària cap explicació ni féu cap falta el discurs de presentació que, amb penes i treballs –i amb una mica de por, perquè no dir-ho–, havia preparat a consciència el dia abans, per recitar-li. Fent-se càrrec, al moment, de l'assumpte, el senyor Ribas m'acollí amb extrema cordialitat i simpatia i m'oferí tota mena de facilitats. Gràcies al seu ajut i mediació, establírem els contactes definitius amb Poblet, especialment amb el seu bon amic Dom Altisent i, en pocs mesos, els necessaris per efectuar els petits treballs que restaven, es materialitzà el lliurament a satisfacció de tothom. La meva família mai no podrà oblidar la gentil i fructífera col·laboració del senyor Ribas en l'afortunat desenllaç de l'afer i que, gràcies a ell, l'avi, a les acaballes de la seva vida i malgrat la dolorosa malaltia que l'atenyia, va viure uns moments feliços i plens d'intensitat. Per a mi, a més a més, aquella relació va significar l'inici d'una bona amistat que he tingut la fortuna de poder mantenir i cultivar al llarg de tots aquests anys.

Marià Ribas fou una persona corprenedora, el testimoni viu d'una manera de ser i de fer que, dissortadament, avui ja no s'estila. Als ulls d'estranys, Marià Ribas causa admiració i sorprèn per la monumentalitat de la seva obra, extremadament metòdica i rigorosa fins al més petit detall. Sorprèn, alhora, l'ampli ventall cronològic i temàtic dels seus estudis d'arqueologia i d'història i l'esforç divulgador dels seus treballs. Sorprenen, també, els seus dibuixos, sempre elegants, perfectes, precisos. Als ulls dels qui vàrem tenir el goig de conèixer-lo, però, a més a més, el senyor Ribas sorprenia d'entrada per la seva senzillesa i afabilitat en el tracte. A poc de relacionar-s'hi, i des de la modèstia de la qual sempre féu gala, ens enlluernava amb la seva extraordinària memòria i, tot i la seva avançada edat, el seu record sempre era exacte, detallista i revelador: podia evocar moments llunyans de la seva vida amb la facilitat del qui reviu el que ha fet fa unes hores. Sorprenia també saber que era autodidacta, que la seva formació era el resultat de la conjunció del que avui anomenem esforç i treball personal i que les titulacions que posseïa les havia adquirit de gran, ja jubilat. Però si el senyor Ribas causava estupefacció a propis i a estranys era, sobretot, per la seva intensa dedicació al treball, per la incansable manera que tenia de treballar, fruit d'una profunda i arrelada vocació a l'entorn de la qual girà tota la seva vida. La Maria Dolça, la seva filla, em contava fa un parell d'anys (i el mateix senyor Ribas ho corroborava, com demanant-nos-en disculpes), que el seu llibre *Íntims records d'infància. Visions de la Plaça Gran de Mataró (1900-1910)* publicat l'any 1992, havia de ser un article de 10 o 15 folis «que se li havia allargassat una mica». M'explicava que havia telefonat a son pare al vespre dient-li que es quedarien a casa d'uns amics i que no els esperés; Ribas encetava, just llavors, l'article. L'endemà, en tornar, se'l van trobar assegut, escrivint: «Ah, ja sou aquí?» els preguntà, ignorant l'hora que era; s'havia estat tota la nit escrivint, sense dormir.

En el seu parlament d'homenatge a Marià Ribas l'any 1981, el doctor Pere de Palol, catedràtic Emèrit d'Arqueologia Cristiana de la Universitat de Barcelona, ens recordava com Ribas era sempre el primer en llevar-se en l'excavació de la ciutat romana de Clúnia, a Burgos, que ell dirigí en diferents campanyes. «Abans de les set, explicava, el fum de les cigarretes liades a mà que en Ribas es fumava a la sala tot dibuixant, empudegava l'habitació de dalt on dormia amb la meva esposa i sempre ens despertava abans d'hora». El doctor Palol es sincerà en confessar-nos que l'hagué d'escridassar una mica per llevar-se tan aviat i per fumar d'aquella manera, i que l'únic que aconseguí fou que Ribas, sense deixar de matinejar, no encengués la burilla fins a l'hora que ell i la seva muller s'aixecaven. Va recordar, també, que Ribas fou un dels seus millors alumnes de la Diplomatura en Arqueologia Hispànica, curs que estudià de jubilat, i que li oferí de treballar al jaciment de Clúnia quan, per tercer any consecutiu i com a repetidor sense necessitat, el va veure assegut a primera fila de la seva aula.

Des del Museu, les vegades que per qüestions relatives a la feina havíem sol·licitat la seva col·laboració, el senyor Ribas sempre ens sorprenia lliurant el seu treball, generalment dibuixos de delicada factura, abans del termini fixat: la seva passió pel treball!. També vàrem poder sorprendre'ns en algunes excavacions, amb la seva gran agilitat mental i, ja m'hi he referit, prodigiosa memòria. L'arqueòleg En Joaquim Garcia i jo, l'acompanyàvem a visitar les intervencions arqueològiques que es realitzaven des de la nostra Institució, a Mataró mateix o a la vall de Cabrera, on podíem comprovar *in situ* la fiabilitat i la veracitat de les dades que Ribas havia publicat molts anys enrera, treballant en condicions francament adverses i sense el suport tècnic que avui ens és habitual. L'exemple més recent ens el proporcionà l'última excavació realitzada a l'àrea de can Xammar, a Mataró, quan van ser reexcavades algunes de les estructures localitzades per Ribas a finals dels anys seixanta.

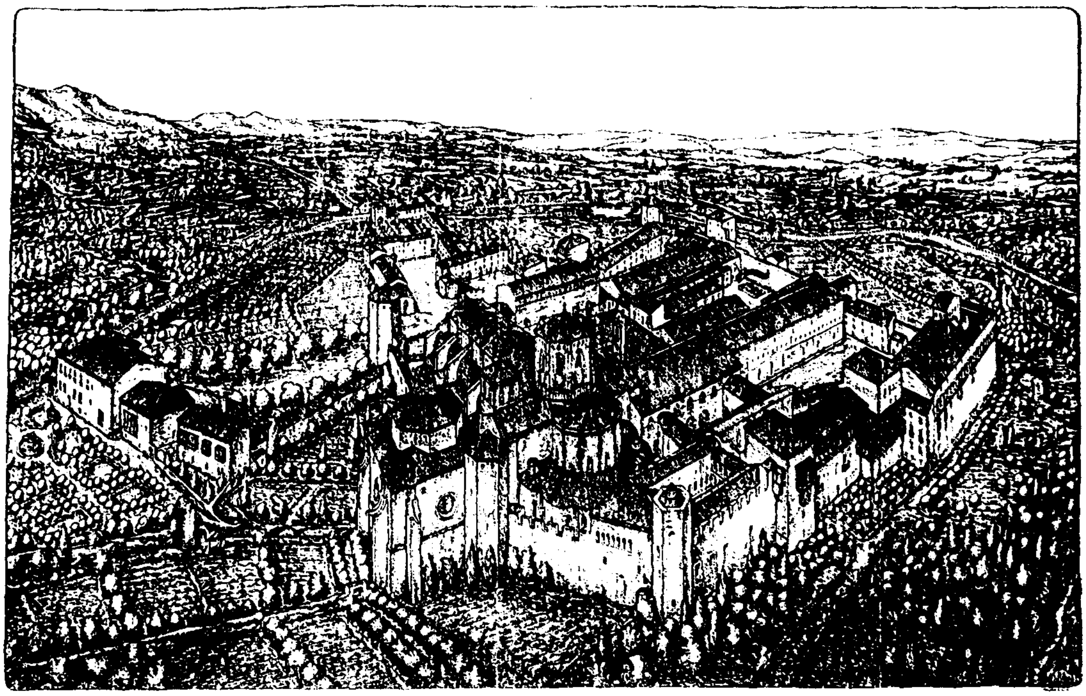

Panoràmica del monestir de Poblet. Dibuix de Marià Ribas i Bertran.

Una dada que és coneguda i molt reveladora de la personalitat i del tarannà de Marià Ribas, fa referència a les diverses campanyes d'excavació que va efectuar al poblat ibèric de Burriac, un jaciment molt especial –potser el que més– en la seva dilatada trajectòria com a arqueòleg. Ribas pujava caminant a Cabrera, de bon matí, des de casa seva; al migdia dinava a Mataró i, a la tarda, a peu, tornava a pujar a Burriac: un trajecte considerable refet quatre cops al dia; entremig, la dura tasca de l'excavació, exercida sovint en solitari i, al final de la jornada, l'estudi de l'indret i dels materials arqueològics. Treballaríem avui, nosaltres, en aquestes condicions? La resposta queda a l'aire, òbviament.

Pel seu treball i manera de ser Ribas fou, en molts aspectes, un home d'esperit renaixentista, el prototipus d'investigador polifacètic i autodidacta: un intel·lectual complet, en definitiva. A les dots d'excel·lent il·lustrador i de reputat arqueòleg i historiador, Ribas hi afegia les de bon escriptor, redactant els seus estudis amb una prosa madura, literària, ben construïda; hi sumava, alhora, aptituds per a l'oratòria, dues qualitats avui escasses entre les noves fornades d'investigadors. Sabia expressar-se en públic i, amb parlar pausat i entenedor, seduïa l'audiència. En les ocasions que l'he pogut escoltar, he quedat gratament sorprès per la fluïdesa del seu discurs, pel lirisme de les seves evocacions i per la precisió del seu relat: recordeu només, com a exemple, el brillant parlament que ens brindà en ocasió del sopar organitzat l'any 1995 pels dos museus de Mataró amb motiu de ser-li concedida la Creu de Sant Jordi.

Marià Ribas i Bertran fou un home sorprenent des de tots els punts de vista. Amb ell mor tot un món i un *savoir-faire* especial del qual, potser, era el darrer representant. He volgut evocar-lo des de la meva plena subjectivitat, amb l'esperança que el seu record transcendeixi no només com el gran arqueòleg, historiador i dibuixant que fou, sinó, sobretot, per la seva gran personalitat i cordialitat, per ser un bon amic que deixava constància permanent de la seva amistat i que ens sorprenia amb petits-grans detalls, enviant-nos els seus llibres amb dedicatòries sempre amables i, alhora, emotives, en la tramesa de les felicitacions nadalenques que ell mateix il·lustrava i que mai no oblidava d'enviar...

La mort de Marià Ribas i Bertran constitueix una gran pèrdua per a la Ciutat. Hem dit el darrer adéu a un dels mataronins més insignes. La ciència històrica i el món de l'arqueologia, alhora, estan de dol per la pèrdua d'un dels seus col·legues més eminents. Els qui vàrem tenir l'honor de conèixer-lo i de gaudir de la seva amistat, ens colpeixen el dolor i la tristesa. Descansi en pau.

Carles Marfà i Riera
Director del Museu Comarcal del Maresme-Mataró.
Membre de l'Equip del MASMM

MARIÀ RIBAS, UN HOME APASSIONAT PER L'ARQUEOLOGIA

Certament, m'hauria agradat iniciar aquest recordatori de Marià Ribas i Bertran comentant que la nostra era una llarga amistat. Malauradament, però, el vaig conèixer tard, un dia del mes de novembre de l'any 1990 quan per motius professionals vaig haver de demanar-li consulta. Com a arqueòleg, però, era conscient de la seva important trajectòria investigadora i usuari de la seva extensa obra, per la qual cosa haig de reconèixer que la primera trobada amb Marià Ribas estigué plena d'expectació i de certa inquietud.

Ben aviat, em vaig adonar que Marià Ribas era un home senzill i amable, que li agradava conversar, però sobretot un home generós i amb una vitalitat inusual, més si es té en compte que llavors ja tenia una edat avançada. Em va sorprendre la seva erudició i coneixement profund dels temes que tractàrem, fonamentat per la intensa activitat que durant anys havia desenvolupat, i per una memòria excepcional.

Excavació de la vila romana de Torre Llauder (Mataró, 1966?). Fotografia Jaume Turà, Arxiu MCMM - Secció Arqueològica.

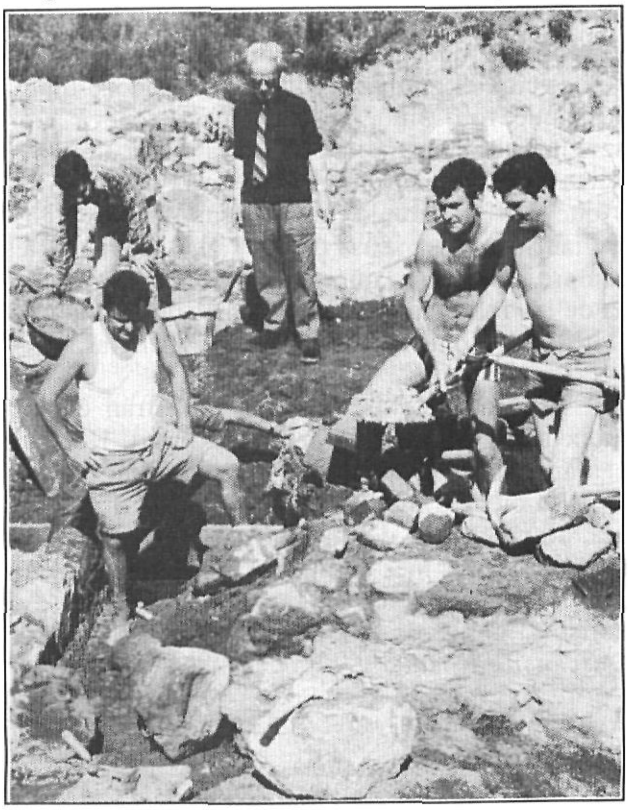

Aquella entrevista fou l'inici d'una relació cordial que es mantingué fins al dia que Marià Ribas ens deixà, l'11 de setembre de 1996. D'aquests sis anys d'amistat, conservo ple de records seus. En ocasions visitàvem les excavacions arqueològiques més significatives que realitzava l'Àrea d'Intervenció Arqueològica del Museu Comarcal del Maresme-Mataró, tant a Mataró com a Cabrera de Mar. De les visites recordo el seu interès a anotar i fotografiar tot allò que considerava important, i els seus encertats comentaris i suggeriments, tot relacionant el que li mostraven amb les seves experiències. Quan necessitàvem consultar el seu arxiu o demanar-li el seu parer, ell sempre estava disponible i ens facilitava tota mena de detalls, no només els que tenia anotats en els seus diaris d'excavacions o es reflectien en les fotografies del seu arxiu, sinó també els petits records i anècdotes, alguns dels quals encara el feien commoure. La seva cordial amistat sovint la demostrava amb visites inesperades al Museu, dedicatòries personals en els seus darrers llibres i, el que més em va sorprendre i a la vegada honorà, amb l'encàrrec de la redacció del pròleg de la reedició l'any 1994 d'un dels seus llibres més emblemàtics, *Orígens i Fets històrics de Mataró*, publicat l'any 1934.

Comprendreu, doncs, que són suficients les raons que no em permeten ser objectiu alhora de redactar aquesta remembrança de Marià Ribas. Sóc conscient també, que no és fàcil glossar en poques paraules la trajectòria intel·lectual i humana d'un personatge tan ric en vivències i de prolífic treball sense caure en la temptació d'acabar fent un llistat d'allò que sempre s'ha dit de Marià Ribas, per la qual cosa només comentaré alguns dels aspectes que al meu entendre penso que millor defineixen i han caracteritzat el tarannà humà, la manera de ser i l'obra de Marià Ribas.

Marià Ribas va néixer a Mataró quasi bé amb el segle XX. Formà part d'una generació d'estudiosos autodidactes i pioners que no només varen sentar les bases del treball arqueològic en diferents comarques i municipis catalans, sinó que saberen motivar i engrescar les persones i col·lectius interessats a conèixer els seus orígens més remots. En aquest sentit, Marià Ribas fou la

persona que impulsà de forma sistemàtica i amb una concepció moderna l'activitat arqueològica a Mataró, i, per tant, representà l'inici d'una llarga i fructífera tradició de treball arqueològic, actualment consolidada i professionalitzada.

Fou dibuixant de professió, però en l'arqueologia trobà la seva gran vocació. La seva destresa en el dibuix li permeté compaginar magistralment ambdues activitats. Tothom coneix les nombroses actuacions arqueològiques en les quals va participar o dirigir, si bé cal destacar les que realitzà a Mataró en particular i a la comarca del Maresme, en general. Jaciments tan importants, rics i emblemàtics com els de la ciutat romana d'*Iluro*, la vil·la romana de Torre Llauder o el poblat ibèric de Burriac, es començaren a conèixer en el món de l'arqueologia catalana a partir dels estudis i publicacions de Marià Ribas.

De la seva tasca investigadora penso que cal destacar essencialment dues encomiables qualitats: una gran capacitat de treball i un interès constant per difondre les seves experiències i coneixements.

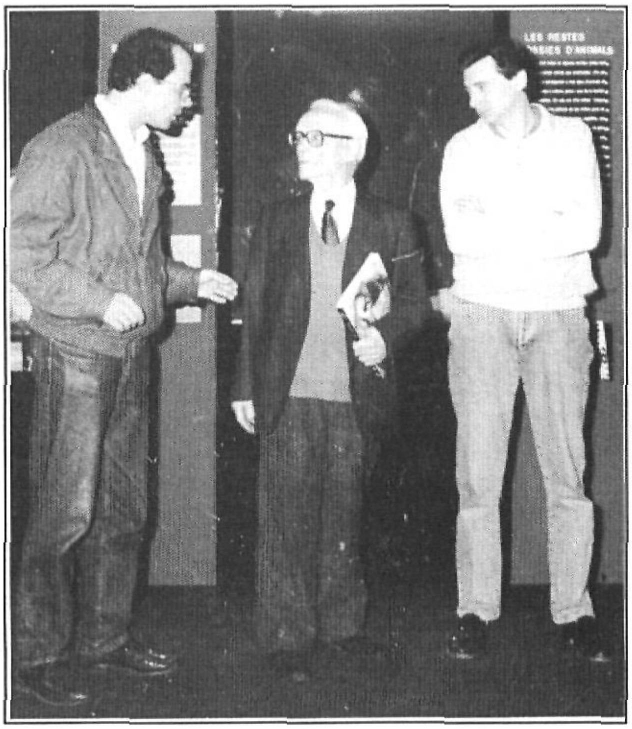

Visitant l'exposició Turó dels Dos Pins, necròpolis ibèrica, al Museu Comarcal del Maresme. Fotografia Antoni Canal. Arxiu MCMM.

Marià Ribas fou un home amb un rigorós i ordenat mètode de treball. Aquesta disciplina de treball l'aplicà sistemàticament en les seves recerques arqueològiques, les quals eren perfectament documentades amb tots els mitjans de què disposava. Minuciosament i amb tota riquesa de detall, anotava en els seus diaris de camp el procés de l'excavació i les reflexions i impressions que les troballes li suggerien, i ho completava amb els seus magnífics dibuixos. Tot aquest treball constant i meticulós ha generat amb el pas dels anys una voluminosa i excepcional documentació, de consulta obligada per a molts investigadors. Els seus arxius són una eina útil d'on ben segur que encara es poden extreure moltes dades i informació, algunes d'elles inèdites. A més, la seva consulta i lectura, amena, fresca i erudita, són un fidel reflex d'una manera de treballar i de comunicar, amb un llenguatge senzill i directe, característics de la vasta i important obra de Marià Ribas.

La facilitat de síntesi i de relació dels seus diferents treballs, un coneixement profund de les obres d'altres investigadors, un estil narratiu planer, però sobretot la necessitat de compartir les seves experiències i de comunicar les seves recerques, feren de Marià Ribas un autor prolífic. En els treballs de Marià Ribas es reflecteixen els corrents historiogràfics del moment en què els va escriure, i incorpora aquelles teories que llavors marcaven les pautes de la recerca històrica. És per aquesta raó, malgrat que alguns conceptes avui s'analitzin o es contemplin des de perspectives diferents, que no deixa de ser una obra bàsica per a la comprensió d'un temps, d'una manera de pensar i d'investigar. A la vegada, però, aquest treball sorprèn perquè, tot i que han passat els anys, és actual en molts aspectes, ja que representà el començament d'una manera de plantejar la recerca històrica i arqueològica que encara avui no tan sols és perfectament vàlida, sinó que és referència imprescindible en els actuals projectes de recerca arqueològica que es desenvolupen a la comarca.

Alguns dels seus estudis foren merescudament guardonats. En els darrers anys sovintejaren homenatges i distincions, els quals, segons comentava el propi Marià Ribas, l'incentivaven a seguir treballant. L'octubre de 1995, en reconeixement d'una dilatada trajectòria de dedicació i d'estudi, la Generalitat de Catalunya li atorgà la Creu de Sant Jordi.

Dissortadament, Marià Ribas ja no és entre nosaltres, però ens queda la seva obra i, sobretot, el seu record. Marià Ribas és un model de treball, mestre d'arqueòlegs i per a alguns de nosaltres, un entranyable i inoblidable amic.

Joaquim García Roselló
Arqueòleg de l'Àrea d'Intervenció Arqueològica del Museu Comarcal del Maresme-Mataró

ELS MEUS RECORDS D'EN MARIÀ RIBAS

Pels volts de l'any 1962 s'exposen al Museu de Mataró un recull de dibuixos de la vil·la romana de Torre Llauder. El meu pare m'hi acompanya i retinc perfectament gravat en la memòria l'impacte que em causà aquella rigorositat de traç que interpretava les geometries dels mosaics de les sales nobles de la vil·la que, acolorits, donaven la sensació d'autèntiques fotografies. Diria que el «cuc» de l'Arqueologia degué picar-me en aquella ocasió, ja que a partir d'aquell moment sempre m'hi he sentit lligat per una o altra raó.

La primera vegada que vaig veure en Marià Ribas crec que va ser en aquella exposició. Jo era un nen de dotze anys i guardo la imatge d'un senyor fumant en pipa, de poca estatura però amb un posat dret i un esguard vivíssim, darrera les ulleres de muntura negra. Em xocà molt poder veure l'autor d'aquells magnífics dibuixos i alhora l'excavador d'una gran mansió «del temps dels romans» amb tot el que això comportava d'aventura i d'imaginació. Posteriorment atès que un company d'escola vivia justament a la mateixa Torre Llauder, hi feia algunes escapades. Recordo que m'explicava com s'hi anaven excavant i traient a la llum mosaics i parets.

Una altra ocasió en què veig Ribas «en directe» és durant l'excavació de la plaça dels Ninots, l'actual plaça de l'Ajuntament. Se l'anomenava popularment així per uns esgrafiats d'en Santi Estrany que cobrien la paret mitgera de l'Escola Municipal d'Arts i Oficis. Tinc la visió d'en Marià Ribas amb un petit bloc, prenent apunts del que s'estava posant al descobert, si no m'equivoco es tracta d'una claveguera romana i justament en aquell moment acabaven de fer la troballa d'una petita estatueta de terra cuita.

En aquella època vaig matricular-me a l'Escola d'Arts i Oficis on es començava a impartir la Formació Professional en horari nocturn, ja que durant el dia la majoria d'alumnes ja treballàvem. I dic això perquè és a l'Escola on conec el mestre Jesús Illa, el qual ens donava les classes de geografia i història. A través d'ell, m'entusiasmo encara més per l'arqueologia, tant és així que formem al seu entorn un petit grup de companys que, tot fent sortides a la muntanya, anem coneixent la prehistòria de la nostra comarca. És per això que la meva vinculació no va ser mai directa amb en Marià Ribas, ni amb el seu grup de col·laboradors. Ribas excavava Torre Llauder o Burriac i nosaltres amb en Jesús Illa fèiem recerca prehistòrica per la Serralada Litoral. En aquell moment érem membres de la Unió Excursionista de Catalunya i del Grup de col·laboradors del Museu Arqueològic de Barcelona.

En una altra ocasió veiem Ribas en l'organització d'un Simpòsium del *Centre International de Recherches d'Archéologie Chtonienne*, a Mataró, el 1966. Aquesta entitat, amb seu a l'Estat francès, s'ocupava de l'estudi de tota mena de cavitats agençades per la mà de l'home al llarg de l'Edat Mitjana. A la nostra ciutat són presents

A can Rodon de l'Hort l'any 1968. Marià Ribas amb Josep Barberà, Ricard Pascual, Jesús Illa, Robert Lleonart i altres. Fotografia Josep López. Extreta de l'opuscle *El Col·leccionable de la Fundació Burriac*, núm. 2, desembre de 1993.

les anomenades «grutes o fresqueres» que foren motiu de visita per part dels congressistes. Les sessions de treball es tingueren al Museu durant els matins, i les tardes es varen dedicar a visites i excursions. L'any següent el simpòsium tingué lloc a Cordes, al departament del Tarn (Occitània), on vam participar-hi aportant una ponència sobre els soterranis de Mataró.

De l'extensa bibliografia d'en Marià Ribas, puc dir que va servirme pràcticament de «guia de camp» la seva obra *Els Orígens de Mataró*, premi Iluro 1963. Me la va regalar l'escriptor Joaquim Casas i Busquets, sabedor de la meva inclinació per l'arqueologia. Puc dir que va ser el meu «llibre de capçalera». Llegint-lo i rellegint-lo vaig anar descobrint tota la riquesa del món antic a casa nostra.

A can Rodon de l'Hort l'any 1968. Marià Ribas amb Pedro Crespo, alcalde de Mataró, i Jesús Illa visitant les excavacions.

Una de les coses que més m'agradava era la contemplació dels seus dibuixos, i val a dir que d'aquell estil en sóc una mica hereu. Vaig tenir la sort d'aconseguir *El Poblament d'Ilduro*, premi Rubió i Lluch de 1949, on es recopilen en forma d'inventari tots els indrets i les troballes arqueològiques amb uns excel·lents dibuixos a la ploma. La consulta de les obres de Marià Ribas és imprescindible per a qualsevol nou estudi sobre la nostra comarca.

De les poques vegades que vaig treballar al seu costat, recordo l'excavació de la necròpoli ibèrica de can Rodon de l'Hort a Cabrera de Mar. Eren els darrers mesos de 1968 i fou realment una ocasió excepcional, car es tractava de l'exhumació d'unes tombes d'incineració absolutament intactes, de les quals l'any 1888 Rubio de la Serna donà notícia per primer cop, després d'haver-ne excavat algunes. Aquesta nova intervenció vingué motivada a partir de l'estudi que l'amic Josep Barberà i Farràs féu de la col·lecció Rubio de la Serna conservada al Museu Arqueològic de Barcelona. La direcció de l'excavació anà a càrrec del mateix Barberà i de Ricard Pascual. En els treballs participaren companys de Cabrera de Mar i també hi fou present el grup de Mataró amb en Marià Ribas, així com l'equip d'en Jesús Illa.

No recordo cap altra excavació amb tanta profusió de materials conservats tots ells íntegrament. Foren quatre tombes intactes, dues d'elles extraordinàriament riques. En Marià Ribas dibuixava incessantment el munt de materials dipositats a les tombes. Va ser una experiència poder col·laborar al costat d'en Barberà, Pascual, Ribas, Illa i els amics de Cabrera i Mataró. Can Rodon de l'Hort va ser un punt d'encontre per a tots.

A partir d'aquest moment pot dir-se que el nostre grup s'integra plenament dins la Secció Arqueològica del Museu. Ribas apareix esporàdicament per la Secció, però no hi té una participació tan continuada com en anys anteriors. La Secció pren una dinàmica nova amb la incorporació de molta gent jove, alguns dels quals avui són professionals de l'arqueologia. La llavor sembrada per Ribas ha donat els seus fruits. Poques comarques del nostre país poden parlar de la seva història antiga com el Maresme, gràcies sobretot a l'esforç i tenacitat d'una persona que, al llarg de tota la seva dilatada vida i fins al darrer moment, ha anat desenterrant les arrels dels nostres orígens. És per això que des d'aquí volem donar testimoni de reconeixement a un d'aquests homes que han assentat les bases perquè d'altres continuem treballant per la cultura.

Fins a sempre en el record, senyor Ribas !

Robert Lleonart i Casadevall
Secció Arqueològica
del Museu Comarcal del Maresme-Mataró

EL BON AMIC MARIÀ RIBAS I BERTRAN

L'amistat entre Marià Ribas i jo pot ben dir-se que va començar quan ell de tot en tornava i jo tot just arribava de res. La nostra diferència d'edat era de trenta anys. Per això ell, amb aquell seu humor tan propi em deia: «Però si ets un bebè». Aquesta desigualtat d'edats entre ambdós no va ésser cap obstacle per a fer néixer i conservar una bona confiança que va durar una quarantena d'anys.

I avui, a la seva memòria, vull recordar algunes de les seves facetes, escollides a l'atzar, i explicar-les en un estil planer, sense enravamament, amb tota la senzillesa que sempre havia caracteritzat la seva amistat.

* * *

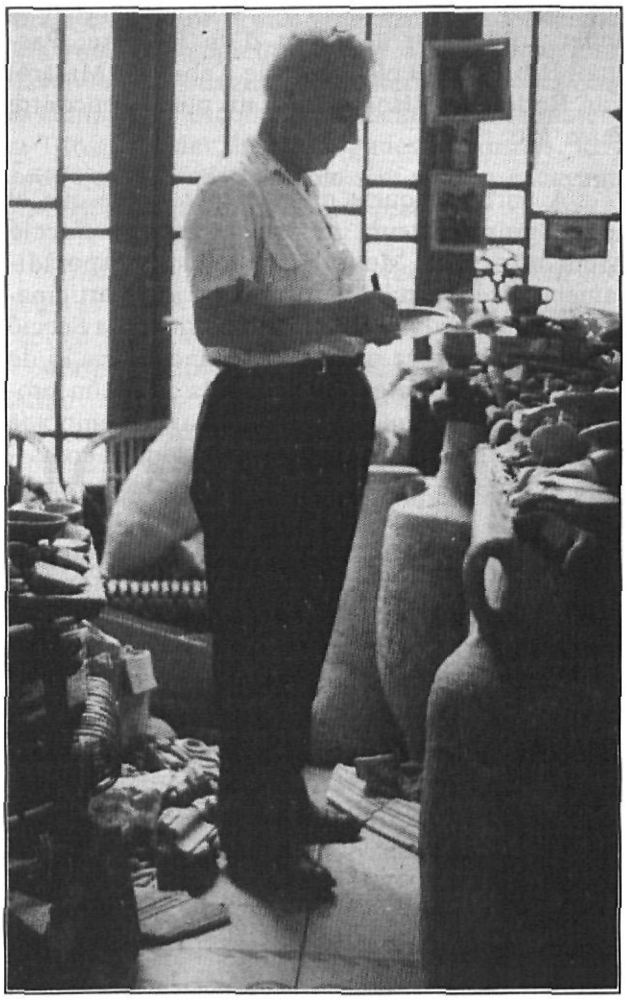

Marià Ribas treballant a casa seva (1960?).
Fotografia Santiago Ambròs.

Acostumava a visitar en Marià l'endemà de les festes. Era quan li presentava el balanç de les excavacions que realitzàvem els matins dels festius al poblat ibèric de Burriac. Inevitablement i cordialment m'invitava a seure en una cadira de grans braços, com si es tractés d'un tron molt confortable. Al seu davant tenia una taula quadrada, la taula on en Marià havia enllestit la major part de les seves grans obres sobre arqueologia i història de Mataró i el Maresme.

En una ocasió que vaig retre-li l'acostumada visita, recordo Ribas treballant un pergamí a diverses tintes. Vaig observar les seves mans, que movia amb una delicadesa i precisió sobre el pergamí. Penso que pocs han tingut aquest privilegi de veure com poc a poc produïa una obra d'art. Doncs bé: no era pas un moment adient per a reeixir-hi. Ribas havia tingut un dia molt atribolat. «El trobo molt cansat, avui», vaig dir-li, i em respongué: «He tingut un dia molt dur. Ja saps que cada dia haig de baixar a peu fins a l'estació, viatjar en tren fins a Barcelona, i de l'estació de França desplaçar-me caminant fins a la plaça de Sant Jaume. I si això no fos prou, avui hem anat al Bergadà, concretament a La Nou, per un treball a l'església romànica». I després de fer la descripció d'aquesta esglesiola amb una passió d'enamorat, continuà explicant-me que la tornada de Barcelona a casa l'havia hagut de fer el vespre desfent el mateix camí seguit el matí, i que aleshores elaborant aquell pergamí es trobava fent encara una altra jornada «per a poder tirar la casa endavant». Ho deia, tot això, sense recança, sense parar de dibuixar.

Ribas es mostrava sempre incansable. Recordo que quan pujava al poblat ibèric de Burriac, a Cabrera, des de Mataró, feia una distància de sis quilòmetres a peu. Durant el matí prenia les notes i baixava cap a Mataró per a dinar. Acabat de menjar, tornava al poblat, saltant pedres i parets. Prenia les mides que fossin del cas i tornava a casa seva per a traslladar-les sobre el plànol. I si li sorgia algun dubte, no vacil·lava de tornar a Cabrera per a fer la comprovació necessària. El retorn a casa, en aquests casos, era gairebé sem-

Marià Ribas i Santiago Ambròs a Burriac (1965?). Fotografia Santiago Ambròs.

pre a les fosques. Aquestes jornades eren verament maratonianes; fàcilment arribarien als quaranta quilòmetres caminats.

Malgrat la seva vasta obra impresa, sobre història, art i arqueologia, i els seus treballs i conjunts de recerques sobre Mataró i el Maresme que han estat inèdits, Ribas mai no estigué satisfet: volia anar sempre més enllà, assolir noves descobertes, nous horitzons. Recordo que quan cap als seus darrers dies el vaig visitar amb l'amic *Llovet*, entre altres coses ens va dir: «Estic ben conformat de tot; sols sento la *feina que deixo i que no podré acabar»*.

Ribas era un home tenaç, incansable per les seves coses, per a ell mateix. Dissortadament li va tocar viure algunes èpoques d'«Ordeno y mando», que tots coneixem, quan ell era totalment a la inversa: una persona comprensible i tolerant. Com tots els grans homes, també li van sortir envejosos que se'l volien menjar, però ell *sabé superar les envestides amb fermesa i alhora* amb humilitat. És una gran lliçó que caldria que *sempre recordéssim*.

Santiago Ambròs i Gispert
Fundador del Grup Arqueològic de Mataró (1957)

DOLORÓS COMIAT A MARIÀ RIBAS

TANNKA

Éreu un infant
amb dringar de campanes,
racons trobats,
amb olors de roses
i paraules sinceres.

Ens ha deixat el benvolgut i admirat AMIC Marià, el MESTRE, l'home savi, l'arqueòleg, l'historiador, bon dibuixant, artista, però, per sobre de tot, AMIC sempre disposat a treballar per la comunitat i per les més belles coses, l'AMIC que ignorava el no i que estava farcit de bonesa i d'intel·ligència.

Fer un esbós biogràfic d'aquest home sensible i extraordinari podria representar un opuscle que jo no sabria pas fer, car tota la seva dilatada existència ha estat sempre la d'un treballador extraordinari, vull dir, ben segur, que no se li ha valorat la seva tasca ni la seva saviesa com mereixia.

Amic Marià, rebeu el més sentit i pur reconeixement per tot el que heu fet per tots nosaltres i penseu que els qui us vàrem estimar no us oblidarem mai.

Reposeu en pau. Amic dilecte.

Terri

MARIÀ RIBAS EN EL RECORD

Amb aquestes ratlles voldria contribuir a l'homenatge pòstum que des del Museu Arxiu de Santa Maria es vol donar a la persona de Marià Ribas i Bertran. Aquesta col·laboració s'hauria d'entendre com a pròpia i també en representació del Grup d'Història del Casal, que l'any passat va complir els seus 10 anys d'existència i que va trobar sempre en la persona de Marià Ribas un gran recolzament.

Quan en Manuel Salicrú em va plantejar aquesta col·laboració, vaig entendre que em venia a sobre un gran repte. No podia negar-m'hi, ja que el meu deute amb la persona de Ribas m'obligava a participar en aquest homenatge, a banda de la deferència amb el senyor Salicrú per haver pensat en mi. Però era un repte parlar de Marià Ribas quan ja hi ha hagut tanta gent que ha glossat la seva vida i el significat de la seva obra en els últims anys, des de l'homenatge realitzat pel Rotary Club de Mataró l'any 1994, i el realitzat pels dos museus de Mataró per l'atorgament de la Creu de Sant Jordi per part de la Generalitat de Catalunya l'any 1995, fins al seu recent traspàs. A més, ja vaig participar en el número de la revista mensual *Felibrejada* del Grup d'Història del Casal del mes d'octubre de 1996, dedicat a glossar l'obra de Marià Ribas en homenatge pòstum[1]. És per això que, a tall de modest i personal homenatge, crec interessant tornar a reproduir els quatre records que conservo en la meva memòria, dels meus contactes amb Marià Ribas com a historiador i amic, i parlaré, a més, de la col·laboració que vàrem trobar en ell per a la recuperació de l'estendard de Ripoll, ara a punt de concloure's. Per acabar, esmentaré la seva aportació a l'estudi de l'art medieval del Maresme, ja que és l'àrea d'estudi de la meva tesi doctoral en curs de realització.

MARIÀ RIBAS EN EL MEU RECORD

Es dóna la curiosa circumstància que el primer record documental de la meva existència és realitzat per en Marià Ribas. Quan jo vaig néixer, el 25 de març de 1963, la meva família era propietària del bar Canaletes. Igual que li van fer al meu germà, els cambrers del bar van encarregar a un dibuixant mataroní un pergamí com a record i demostració de simpatia amb motiu del naixement. Val a dir que el del meu germà Ramon no va ser realitzat per Marià Ribas. Aquest que reproduïm en aquest article és fet sobre pergamí amb aquarel·la. A la banda esquerra, amb una disposició vertical, s'hi troba l'escut del bar Canaletes, amb un fons decorat per una garlanda vegetal distribuïda en diferents llaçades simètriques. A la part superior del full, també emmarcat com l'anterior, s'hi troba una franja horitzontal amb decoració de tiges vegetals distribuïdes a modus de llaç simètric, en què la branca central acaba amb un cap d'animal fantàstic que recorda un lleó. Aquestes filigranes desprenen una estètica que podria tenir paral·lels en la decoració de la marginàlia d'un còdex humanístic de finals del segle XV, d'inspiració senesa o bolonyesa. El text, emmarcat en la part esquerra i inferior per motius geomètrics blaus i grocs, resta escrit amb caràcters negres d'imitació gòtica amb una bona cal·ligrafia, solament les inicials del meu nom estan escrites en color vermell. L'escrit, en cata-

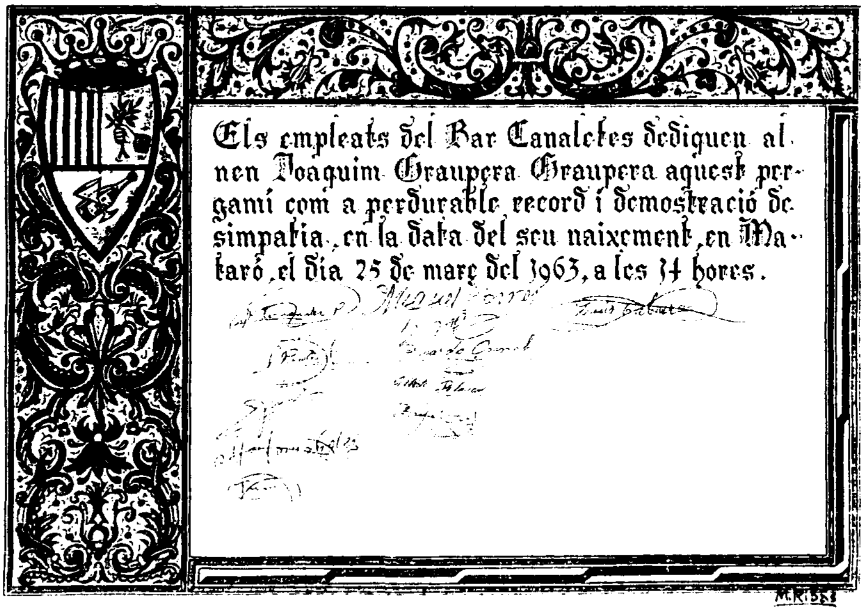

Orla realitzada per Marià Ribas, encarregada pels cambrers del bar Canaletas.

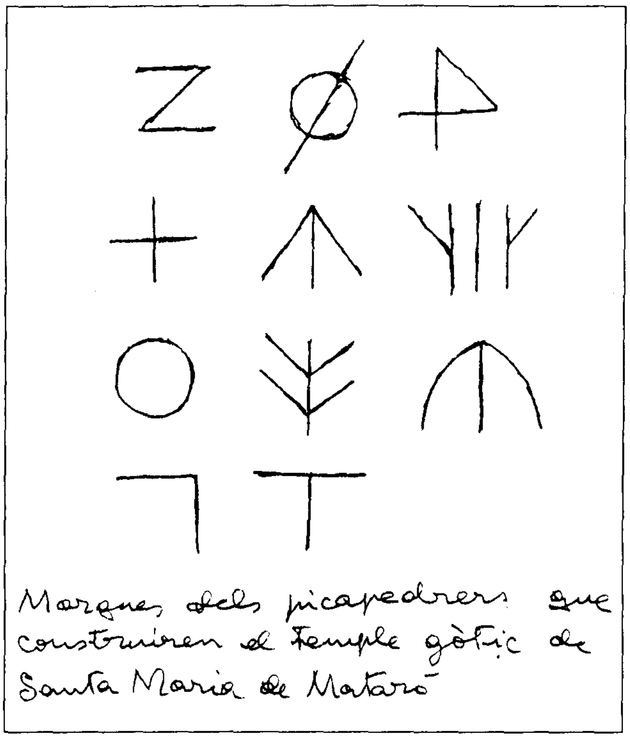

là, diu: «Els empleats del Bar Canaletes dediquen al nen Joaquim Graupera Graupera aquest pergamí com a perdurable record i demostració de simpatia en la data del seu naixement en Mataró, el dia 25 de març del 1963, a les 14 hores» i tot seguit hi ha les signatures dels cambrers: José M(aria) Fernández, Miguel Torres, Luís Cabrera, S(ebastián) Benítez, Ricardo Orench, firma il·legible, Alberto Blanco, M(anolo) Fernández, firma il·legible i Trini. A la part inferior dreta, hi ha la signatura de Marià Ribas.

El meu segon contacte amb Marià Ribas no va ser fins als meus setze anys. Durant el curs 1978-79, a les classes de llatí de 2n de BUP de l'Escola Pia de Santa Anna, ens varen donar l'oportunitat de poder fer un treball de cultura llatina de lliure elecció. Un grup d'estudiants integrat per Miquel Maynou de Cabrera, Ferran Gràcia, Jordi Esgleas i jo mateix, de Mataró, ens vàrem proposar fer un treball sobre la *Iluro* romana. Aquest treball, a banda de poder treballar un tema que particularment ja em començava a interessar moltíssim, em va posar en contacte per primer cop amb la bibliografia i els dibuixos de Marià Ribas, l'acabava de descobrir. Malgrat tot, no el coneixeria personalment fins anys més tard, concretament a partir del meu ingrés com a col·laborador al Museu-Arxiu de Santa Maria de Mataró, l'any 1982.

Marià Ribas freqüentava sovint el Museu-Arxiu, igual que altres historiadors locals. El Museu Comarcal encara s'havia d'inaugurar, i aquesta entitat va esdevenir en aquells anys un lloc d'obligat recer per a tots nosaltres per discutir, investigar i «viure» la història. Per descomptat, aquesta freqüència amb els diferents historiadors consagrats d'aquell moment, com Joaquim Llobet o Coral Cuadrada, entre d'altres, em varen fer perdre la por d'estudiant novell envers els historiadors consagrats de la nostra disciplina local. Aquesta confiança em va portar a acudir amb una relativa freqüència a casa d'en Marià Ribas. Diferents temes van trobar la seva actitud acollidora. Per exemple, em va cedir els seus apunts sobre els signes de picapedrers de l'església gòtica de Santa Maria de Mataró, que ja vàrem publicar[2]. Em va obrir el seu arxiu per consultar les troballes de l'església pre-romànica de Sant Jaume de Traià, amb motiu d'un estudi que estava realitzant per al Grup d'Amics de l'Art Romànic del Maresme, que anys més tard em varen publicar[3]. També les consultes als seus apunts varen ser ateses quan investigava la capella pre-romànica del Fossar Xic, que va resultar ser una capella inexistent, tal com vaig poder demostrar a la *IV Sessió d'Estudis Mataronins* de l'any 1987[4].

En totes aquestes consultes, vaig descobrir una persona senzilla i amable, que sota el seu coneixement era una font de riquesa espiritual. Una persona molt poc pretensiosa; en algunes ocasions em va explicar alguns mals tràngols que va passar per culpa de l'ambició d'altres companys (si es poden dir així) de professió dins el marc de l'arqueologia, la qual cosa el va obligar a «autoexiliar-se» de certes institucions i entitats locals.

A part de la seva personalitat, una altra cosa que em va captivar des del primer moment va ser l'ambient de la seva casa. Entrar a casa d'en Marià Ribas era entrar en un lloc màgic que permetia palpar el passat. Semblava estar a principis de segle, envoltat de mosaics modernistes a les parets, als anys trenta amb les pintures de Poblet. Era màgic quan venia amb un arxivador de cartró i començava a treure material recopilat al llarg dels anys. Recordo, a tall d'exemple, una carpeta de fotografies enganxades en cartolines blanques, totes amb el peu de foto corresponent, amb imatges de Santa Maria mentre construïen l'orgue sobre el cor i encara es veia la rosassa immensa de la façana des de l'interior, amb els raigs de sol que il·luminaven la nau del temple. Una sensació semblant sols la he viscut a casa d'en Puig i Cadafalch a Barcelona, quan vaig trobar l'esbós de l'estendard de Ripoll.

L'ESTENDARD DE JOSEP PUIG I CADAFALCH A RIPOLL EN EL RECORD DE MARIÀ RIBAS

Igual que hem fet amb altres entitats i persones, el Grup d'Història del Casal va anar a demanar col·laboració a Marià Ribas per al projecte de restitució de l'estendard de Ripoll. La seva participació en el projecte es va materialitzar en una entrevista realitzada el 26 de setembre de 1994 per Imma Bassols, Teresa Graupera i Eva M. Llovet[5] i la realització d'un article per a la revista Felibrejada[6].

En aquests espais ens va comunicar l'efecte que produïa l'estendard penjat a la nau de Ripoll. Ens deia:

> «...Feta l'ofrena de l'estendard fou dignament instal·lat al centre de la gran nau de l'església penjant de la volta amb gran vistositat, considerat com una valuosa joia patriòtica plena de religiositat serena i admirablement encaixada a l'espai i a la llum de la casa de Déu»[7]

També ens deia que li havien publicat uns dibuixos de catorze capitells i el sarcòfag de Bernat de Tallaferro en el butlletí del mes d'abril de 1923 del Centre Excursionista de Catalunya a Barcelona, sense la seva firma i posteriorment els va exhibir en una exposició a la Societat Artística i Literària de Mataró des del 31 de desembre de l'any 1925 al 14 de gener de 1926. Aquests dibuixos els va lliurar, anys més tard, al seu amic Antoni Pladevall per a l'Arxiu Episcopal de Vic.

Sobre el suport a la restitució de l'estendard ens deia:

> «... Actualment el Grup d'Història del Casal, perfectament documentat, està portant a terme amb activitat i entusiasme una fidel reproducció de l'estendard destruït obrat amb tota exactitud decorativa i de mides i proporcions a l'original, amb el digne propòsit de repetir l'ofrena i retorn a l'església del monestir de Ripoll, en substitució del que fou en mala hora destruït.
> Aquesta segona ofrena, que no se n'ha pogut escollir altra millor, constituirà un brillant i sentit homenatge que resumirà autènticament l'unànime pensar i sentir de la nostra Ciutat, demostrat baix un clima col·lectiu d'un patriotisme que, a través de Ripoll, s'estén directament a tot Catalunya.
> Siguin aquestes ratlles, una repetició sincera de la meva adhesió a l'obra que es porta a terme amb tant amor patriòtic».[8]

LA CONTRIBUCIÓ DE MARIÀ RIBAS AL CONEIXEMENT DE L'ART MEDIEVAL DEL MARESME

En una visió global de l'aportació historiogràfica de Marià Ribas a nivell d'art medieval, caldria parlar en primer lloc de la continuïtat de la seva obra respecte als historiadors de la renaixença, com Puig i Cadafalch, Pellicer o Josep Goday, entre d'altres. Ribas en va assumir els valors de catalanitat i religiositat cristiana que el van portar, juntament amb la figura de Ferrer i Clariana, a la lluita per a la salvaguarda d'una gran part del patrimoni artístic medieval que conservem avui dia. És per aquest esforç que conservem les capelles de Mata i Sant Cristòfol de Cabrils.

La seva activitat ha permès de conèixer i tenir documentades obres d'art desaparegudes, com la capella de Santa Margarida de Cabrera de Mar o les figures destruïdes dels apòstols a la capella de Sant Simó de Mataró durant la guerra. Com a arqueòleg, va prendre la torxa de la recerca en un moment difícil, i és gràcies a ell que tenim documentades moltes restes arqueològiques de la comarca. Dins aquest capítol podríem fer esment dels seus dibuixos de peces arqueològiques, d'edificis i d'indrets, que no tan sols substitueixen amb més lluïment la fotografia sinó que esdevenen veritables obres d'art.

L'inici de les activitats historiogràfiques de Marià Ribas comencen cap als anys vint, lligat a diferents articles periodístics en el *Diari de Mataró* i *Pensament Marià*, sempre amb un marcat caràcter divulgatiu.

Aquesta difusió de la història local per part del *Diari de Mataró* obté un notable èxit editorial del diari dirigit per Marçal Trilla, èxit que és utilitzat per a publicar l'any 1923 l'anomenat *Bloc Mataroní*[9]. El segon volum publicat, l'any 1926, va seguir el mateix format de calendari però contenia articles de difusió històrica local de diferents pobles del Maresme, alguns dels quals van ser escrits per Marià Ribas, a més dels de Francesc Cabanyes, Josep Cabanyes i Joaquim Vilardebò.

L'equip de persones esmentades va treballar a nivell historiogràfic fins ben entrat els anys trenta. Però l'adveniment de la República i la posterior Guerra Civil va capgirar l'evolució dels fets.

D'aquest període cal destacar la publicació per part de Marià Ribas de dues importants monografies: *Notes històriques de Mata* (1933) i *Orígens i fets històrics de Mataró* (1934).

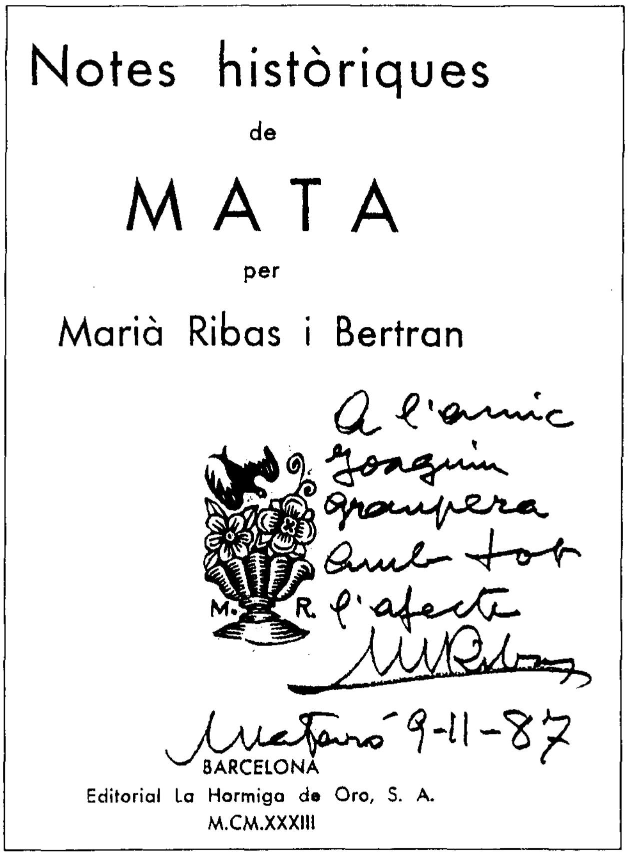
Notes històriques
de
MATA
per
Marià Ribas i Bertran

BARCELONA
Editorial La Hormiga de Oro, S. A.
M.CM.XXXIII

A partir del 20 de juliol de 1936 va començar una destrucció del patrimoni que va fer desaparèixer una quantitat important d'obres d'art a Mataró[10], entre elles la imatge dels apòstols de Santa Maria. A causa d'aquest fet, un grup de ciutadans van organitzar la salvaguarda del patrimoni artístic i documental de Mataró[11].

Marià Ribas va col·laborar en un comitè anomenat «La Creu Roja de l'Art», creat amb les facilitats de l'alcalde de Mataró Salvador Cruixent i del conseller de Cultura Albert Puig, la funció del qual era salvar de la destrucció el patrimoni encara no destruït. Dins aquest comitè figuraven, a més de Marià Ribas, agents de la cultura com Francesc Bastons, Francesc Bas, Feliu Clariana, Julià Gual, Lluís Pedemonte, Lluís Clariana i Joaquim Casas, entre d'altres.

Aquest grup, primer va omplir magatzems i locals amb el fruit de la salvaguarda i es van dedicar també a dissenyar el Museu Comarcal del Maresme. Aquest museu es preveu situar-lo en primer lloc a la basílica de Santa Maria, i finalment es creu més convenient, a partir de 1938, de situar-lo a l'església de Santa Anna amb un pressupost de 313.145 pessetes.[12]

Després de la Guerra Civil, es va crear un equip d'estudiosos locals que van emprendre la tasca de la reconstrucció del patrimoni perdut durant la contesa civil. En aquest equip també figurava Marià Ribas i estava format, a més, per Lluís Ferrer i Clariana, Esteve Albert, Jesús Illa, Santiago Martínez i Saurí, Jordi Arenas, Joaquim Llovet i Jaume Lladó.

La primera de les entitats creades pel treball dels membres d'aquest equip va ser l'Obra de Sant Francesc el dia 7 de novembre de 1943[13]. Aquesta entitat va ser creada per Lluís Ferrer i Clariana amb la col·laboració de mossèn Fèlix Castellà, amb la intenció de fer un museu parroquial. Aquest, al final es va anomenar Museu Històrico-Arxiprestal de Santa Maria, i va ser inaugurat el 2 de febrer de 1946 i situat a la sala de l'Arxiu. Paral·lelament, van crear el *Cercle d'Estudis històrics Pare Rius, escolapi* (1952) amb la finalitat de difondre els treballs d'investigació.

Per tenir cura d'aquest patrimoni, es va designar l'Obra de Sant Francesc, que a més va prendre una sèrie d'iniciatives per recuperar edificis d'interès històric com Sant Martí de Mata, Sant Cristòfol de Cabrils, Santa Maria del Corredor, Sant Jaume de Traià, Sant Cebrià i Santa Margarida de Cabrera, entre d'altres. Aquest equip va publicar una sèrie d'escrits de caràcter històric. Marià Ribas va col·laborar en les monografies editades directament per la institució, entre elles, a nivell medieval, cal destacar *La capella pre-romànica de Sant Cristòfol de Cabrils* (1960), i *Monuments Històrico-Artístics i bells paratges del Maresme* (1963).

Una altra entitat que va tenir la col·laboració de Marià Ribas va ser la *Secció d'Història i Arqueologia del Museu de Mataró.* El Museu va ser inaugurat el 1942 a la casa renaixentista de can Serra, al Carreró, que des de 1915 es va anar condicionant per complir les funcions de museu i dirigit per Rafael Estrany. La secció d'Història i Arqueologia es va crear dins aquest marc i va tirar endavant el butlletí *Museu*, que es va publicar durant tres anys i es va dissoldre per ordre governativa[15]. Entre l'obra historiogràfica de temàtica medieval d'aquest equip, cal destacar els articles de Marià Ribas com: «Breu historial de la comunitat i rectors del temple parroquial de Santa Maria de Mataró»[16]; «L'antic temple parroquial de Santa Maria de Mataró»[17] i «Els altars del temple gòtic de Santa Maria de Mataró i els benifets dels mateixos»[18]. En aquests treballs domina una estimació pel patrimoni fruit de la destrucció que va viure per la guerra, el suport de fonts documentals acompanyades de la cita arxivística i, en alguns casos, la seva transcripció i el recolzament de ciències auxiliars com la his-

tòria de l'art, l'epigrafia i la toponímia, entre d'altres. Al darrera, hi ha la voluntat de divulgació i fixació de dades, la divulgació de la història en català amb tota normalitat i, per altra banda, un sentit religiós catòlic que estructura tota aquesta obra historiogràfica.

Marià Ribas també va col·laborar en la nova etapa del Museu Arxiprestal, que va adoptar el nom de Museu Arxiu de Santa Maria. D'aquest equip s'ha de reconèixer l'aportació important en dues publicacions, on es poden trobar entre d'altres estudis historiogràfics sobre l'art medieval de la comarca realitzats per Marià Ribas. Ens referim a la revista *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, de tres números anuals, i a la publicació de les comunicacions presentades a la *Sessió d'Estudis Mataronins*, de caràcter anual. Marià Ribas va escriure sobre les imatges dels Apòstols de la primitiva parròquia destruïts per la guerra civil[19], sobre el capitell d'imposta bizantí[20] i sobre el temple de Santa Margarida de Cabrera de Mar.[21]

Per acabar, caldria esmentar dins la sèrie *Premi Iluro* els treballs que han merescut el premi o un accèssit per part de Marià Ribas i que inclouen temes sobre l'art medieval del Maresme, com *Els orígens de Mataró*[22] i també *El Maresme en els primers segles del cristianisme.*[23]

Valguin aquestes quatre ratlles per al record i homenatge a una de les persones que han guiat els meus primers passos com a historiador dins el món de la història local, i en vull estar agraït. Molts conservarem amb afecte i agraïment el record d'un bon historiador i un home amable.

Joaquim Graupera i Graupera
Grup d'Història del Casal-Mataró

NOTES.

1.- A part de l'editorial, en el mateix número –sota el títol general de «Dossier, Marià Ribas i Bertran, arqueòleg, historiador i dibuixant»–, vegeu IMMA BASSOLS, «Marià Ribas i Bertran (Mataró, juny de 1902-setembre 1996) i JOAQUIM GRAUPERA, «El Marià Ribas que jo vaig conèixer», *Felibrejada*, Revista del Grup d'Història del Casal, núm. 31 (octubre 1996), pp. 3-5 i 6-7, respectivament. A la mateixa publicació vàrem dedicar la secció del «Racó del Casal» a la recuperació d'un article de Marià Ribas de la revista *Museu* (1948) sobre les comunicacions a Iluro, i a la secció «La Llibreria» vàrem publicar la seva bibliografia, mentre que la fitxa del mes va estar dedicada al seu dibuix del retrat funerari trobat a la vil·la romana de Torre Llauder de Mataró.

2.- JOAQUIM GRAUPERA, *Mataró, medieval, Art i arqueologia. II Historiografia i llocs de culte*, Grup d'Història del Casal, col. Ramon Muntaner, 1 (Mataró 1996), p. 34.

3.- JOAQUIM GRAUPERA, *La capella pre-romànica de Sant Jaume de Traià (Argentona. El Maresme)*, Museu Comarcal del Maresme-Mataró, Secció Grup d'Amics de l'Art Romànic, Maresme Romànic, II (Mataró 1989).

4.- JOAQUIM GRAUPERA, «Notes sobre una inexistent capella romànica al Fossar Xic», a *IV Sessió d'Estudis Mataronins*, 9 de maig de 1987. Comunicacions presentades, Museu Arxiu de Santa Maria-Patronat Municipal de Cultura (Mataró 1988), pp. 49-58.

5.- IMMA BASSOLS, TERESA GRAUPERA: «Parlant amb... Marià Ribas i Bertran» a *Felibrejada*, Revista d'Història del Casal, núm. 10 (novembre 1994), pp. 10-12.

6.- MARIÀ RIBAS, «L'estendard de Mataró a Ripoll» a *Felibrejada*, Revista d'Història del Casal, núm. 15 (abril 1997), pp. 3-4.

7.- RIBAS, «L'estendard de Mataró a Ripoll», p. 4.

8.- RIBAS, «L'estendard de Mataró a Ripoll», p. 4.

9.- Per a més informació *Bloc Mataroní. Una manera de fer història*, Patronat Municipal de Cultura de Mataró, Editorial Altafulla (Mataró 1990), pp. V-VII.

10.- MARIÀ RIBAS, «Valors històrics que ha perdut el terme» a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 29 (juliol 1987), pp. 38-49.

11.- FRANCESC BASTONS, «Treball a la reraguarda. La tasca de la Junta de Museus de Mataró», a *Llibertat*, òrgan oficial antifeixista del consell municipal (1 gener 1937), pp. 55-60.

12.- Per a més informació, JOAQUIM GRAUPERA I GRAUPERA, «L'Escola Pia de Mataró i la Guerra Civil (1936-1939), a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 29 (juliol 1937), pp. 29-37.

13.- JAUME LLADÓ, «El Museu Arxiu de Santa Maria, cinquanta anys ja!», a *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996), pp. 13-17.

14.- Per a més informació sobre l'Obra de Sant Francesc, cal consultar la secció «Documentació» de *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 54 (gener 1996), pp. 33-54.

15.- *Museu del Maresme*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Mataró (Mataró 1983).

16.- *Museu*, núm. agost-sep-oct (Mataró 1949), pp. 101-111.

17.- *Museu*, núm. gener-febrer (Mataró 1949), pp. 6-10.

18.- *Museu*, núm. novembre-desembre (Mataró 1949), pp. 139-142.

19.- *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 3 (desembre 1978).

20.- *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, núm. 5 (juliol 1979).

21.- *II Sessió d'Estudis Mataronins. 1985*, Museu Arxiu de Santa Maria, Patronat Municipal de Cultura de Mataró (Mataró 1986).

22.- Premi Iluro 1963, Caixa d'Estalvis Laietana, Edit. Rafael Dalmau, 2a. edic. (Mataró-Barcelona 1988).

23.- Accèssit Premi Iluro 1973, Caixa d'Estalvis Laietana, Edit. Rafael Dalmau (Mataró-Barcelona 1975).

Un gran artista pobletà MARIÀ RIBAS I BERTRAN

«Ens plau reproduir l'article següent aparegut al diari barceloní *L'Instant*:

«Marià Ribas i Bertran és un xicot d'una trentena d'anys, menut i esprimatxat, amb un aire d'escolanet trist, si no fos que els ulls li parlen, quan es tracta d'art, amb un entusiasme vivíssim.

L'hem trobat carrer del bisbe avall una carpeta sota el braç, bo i caminant cap cot. «–Hem de parlar de Poblet» li he fet. «–Quan vulgueu!» m'ha respost joiosament, com si el mot Poblet l'hagués eixorivit tot d'una...

– ...?

Vaig néixer a Mataró, l'any 1902. He heretat del meu pare la seva passió pel dibuix i la pintura; vaig créixer entre marcs i cavallets.

– ...?

– He tingut bons mestres; el meu pare el primer. Quina ànima més delicada! Seguint el seu consell, vaig entrar a treballar a l'Arxiu Històric de Barcelona. Vaig trobar en el seu director, Agustí Duran i Santpere, totes les facilitats. En col·laborar en diverses obres de caràcter històric i arqueològic, s'afermà la meva vocació d'artista a través d'aquestes activitats de l'esperit. Els meus treballs foren coneguts pel senyor Eduard Toda, president del Patronat de Poblet.

– ...?

– Ell va tenir la idea de fer croquis de coses pobletanes a punt de caure en l'oblit. M'hi vaig anar engrescant, i els croquis són avui perspectives completes del Monestir. Per tal d'orientar-me m'he valgut dels documents i dels gravats fets per Laborde i Parcerissa. Sobretot, però, allò que m'ha ajudat més ha estat viure al mateix cenobi –com si en fos monjo–. Així és com el conec pam a pam, ajudat de les lluminoses converses amb don Eduard.

– ...?

– A part de la feina esmentada, m'he dedicat a restaurar quadres com el de Fra Juncosa (esbós del gran quadre de la Sagristia Nova); rajoles gòtiques i heràldiques, etc. He intervingut en la restauració de la sepultura de la Infanta Joana d'Empúries, en la sepultura de Ramon Folch de Cardona, en vidrieres de l'Església Major...

– ...?

– Podeu ben creure que el contacte amb les parets centenàries, amb els brodats pètrics dels sepulcres reials, la vida, en fi, dins d'un ambient majestuós, malgrat l'horrible crim de la devastació, m'han inspirat una devoció encara més forta per les primeres figures de la nostra Història.

– ...?

– ¿Que us parli de la poesia de Poblet? Emplenaríem tot *L'Instant* d'avui! És tan impressionant la contemplació de Poblet en aquest aiguabarreig de sentiments que dóna la vista de les runes i les parets que tornen a aixecar-se triomfalment! ¿Qui pot oblidar, d'altra banda, les postes de sol a Poblet, les seves nits de lluna, purament musicals, les grans nevades i l'arqueig variadíssim del brollador del Claustre Major?

– ...?

– En Poblet veig la més alta institució nacional, on es manifestaren esplèndidament els

més bells exponents de l'art, de l'arquitectura i, a jutjar pels documents, de les esplendors litúrgiques, de la música i de l'orientació social i política del país.

– ...?

– Poblet, pel damunt de la riquesa de les seves aigües sanitoses, ha d'atraure en primer terme els artistes per les seves llums, que vesteixen les pedres de tonalitats infinitament variables a cada tombant del dia... Més que jo és el senyor Eduard Toda qui us podria parlar de tots, absolutament tots els encisos del Monestir, d'aquest meravellós monument la restauració del qual és la primera de les seves il·lusions, la il·lusió més gran del seu finíssim esperit de cavaller...

– ...?

– Tasques meves d'imminent publicació? «Heràldica pobletana» (un volum de 250 dibuixos i text històric); «Poblet en 1830» (volum a càrrec del patriota Antoni Marfà, que contindrà una vintena de làmines meves a diverses tintes i un text explicatiu del senyor Toda); i l'«Auca de Poblet», imitació boix, els rodolins de la qual m'estic empescant aquests dies... Ah! Una cosa que em fa molt goig de dir: l'exposició dels dibuixos de «Poblet l'any 1930», per al juliol, a la Casa de l'Ardiaca...

Marià Ribas està impacient. Fa tard al tren que el durà a Mataró. La seva silueta s'esborra dels nostres ulls, com per art d'encantament. Ha fugit, tot esverat, com tots els bons artistes massa plens de feina i de prestigi autèntic».

Tomàs Roig i Llop
Diari de Mataró, número extraordinari de la Fira de 1935.
Cifra Tomàs Roig i Llop, *L'Instant*.

Fa justament cinquanta anys, l'abril de 1947, es van celebrar les festes de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat. Va ésser la primera empresa col·lectiva dels catalans després de la guerra civil. La Comissió Abat Oliba, organitzadora dels actes, va procurar que hi participés tot el poble de Catalunya. I va crear i promocionar delegacions locals i comarcals.

Lluís Ferrer i Clariana va ésser l'ànima de la Delegació Comarcal del Maresme. Hi participà, també molt activament, Marià Ribas i Bertran, qui dibuixà i dissenyà la llàntia votiva del Maresme, oferta a Montserrat en aquell moment.

El Museu Arxiu de Santa Maria conserva una part de la documentació generada per la Delegació mataronina. I aquesta documentació ha permès la redacció de les notes que segueixen.

LA DELEGACIÓ COMARCAL DEL MARESME DE LA COMISSIÓ ABAT OLIBA

La Comissió Abat Oliba, promoguda per l'aleshores abat de Montserrat Aureli M. Escarré, presidida per Fèlix Escalas, amb Fèlix Millet i Maristany com a secretari general, i amb la col.laboració de Josep Benet en la secretaria, organitzà les festes de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat. L'acte principal, que tingué lloc el 27 d'abril de 1947, amb l'assistència d'unes cent mil persones, va ésser la primera manifestació col·lectiva dels catalans després de la guerra civil. La Comissió va aconseguir de mobilitzar tot el País.

Comença a actuar durant l'any 1946. Programa una exposició circulant que visita les ciutats i pobles de Catalunya. Demana la participació de les parròquies, de les *Scolae Cantorum*, dels sardanistes, dels orfeons, dels excursionistes, de les agrupacions folklòriques... Convoca concursos d'articles periodístics, de música, de pintura, de fotografia, de models per a recordatoris... Estableix un certamen literari. Edita cartells i auques, i també una col·lecció de segells, evidentment sense valor postal. Promou la venda d'insígnies. Intenta de convertir en festa de precepte el dia de la Mare de Déu de Montserrat a partir de la recollida de signatures. Demana que les diferents comarques catalanes ofrenin una llàntia a Montserrat. Promou la creació de delegacions comarcals i comissions locals per a apropar i vincular directament als actes tota la gent del país, ja que, com diu un full imprès per la Comissió, «és missió essencialíssima dels nostres delegats i Comissions Locals estimular la presència **de tothom** a Montserrat. No sols la de les Comissions i Delegacions, sinó molt especialment la de tot el poble...» [1]

La Comissió Abat Oliba i les delegacions i comissions comarcals i locals organitzen actes religiosos, conferències i xerrades de propaganda. I per primera vegada des de 1939 una empresa comuna agrupa tot el país, que a Montserrat comença a retrobar les seves arrels.

Emblema de la Comissió Abat Oliba

I també per primera vegada des de 1939 una part de la propaganda impresa pot fer-se en català, per autorització expressa del governador civil de Barcelona, Bartolomé Barba, però només «propaganda impresa, no radiada, a causa de las diferentes características de difusión de una y otra», com diu textualment l'autorització. [2]

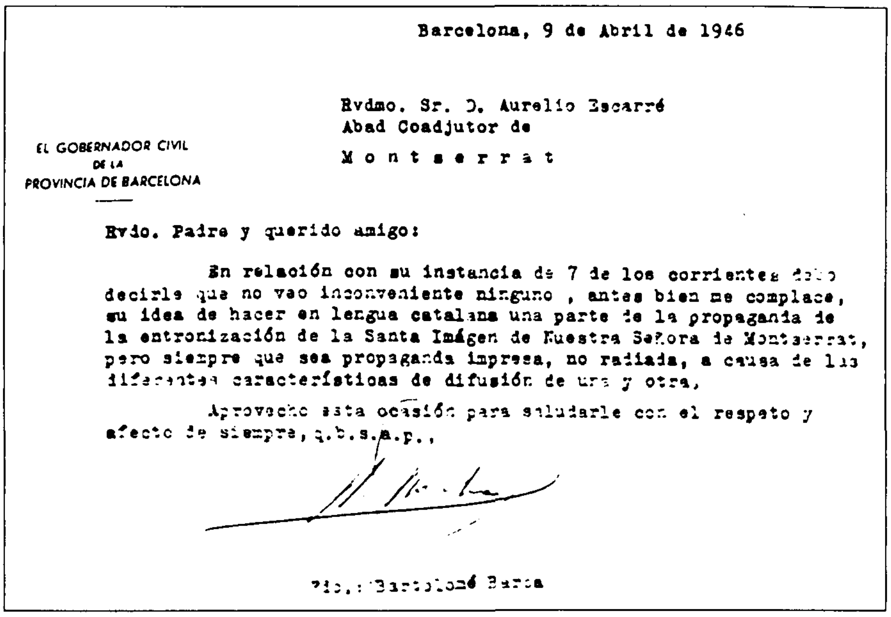

Barcelona, 9 de Abril de 1946

EL GOBERNADOR CIVIL DE LA PROVINCIA DE BARCELONA

Rvdmo. Sr. D. Aurelio Escarré
Abad Coadjutor de
M o n t s e r r a t

Rvdo. Padre y querido amigo:

En relación con su instancia de 7 de los corrientes debo decirle que no veo inconveniente ninguno, antes bien me complace, su idea de hacer en lengua catalana una parte de la propaganda de la entronización de la Santa Imágen de Nuestra Señora de Montserrat, pero siempre que sea propaganda impresa, no radiada, a causa de las diferentes características de difusión de una y otra.

Aprovecho esta ocasión para saludarle con el respeto y afecto de siempre, q.b.s.m.p.,

Fdo.: Bartolomé Barba

Carta del Governador Civil Bartolomé Barba a l'abat Aureli M. Escarré (9 abril 1946).

A Mataró, Lluís Ferrer i Clariana és el promotor de la delegació local i de la comissió comarcal, constituïda el novembre de 1946. El Museu Arxiu de Santa Maria conserva una part de la documentació generada per aquesta delegació o comissió[3]. A partir d'ella coneixem els membres de la comissió, formada majoritàriament per persones pertanyents a organitzacions catòliques, però de tendència catalanista, entre elles el meu pare, i altres que havien estat de la Lliga, d'Acció Catalana o d'Unió Democràtica, com el propi Ferrer i Clariana. Hi figuren també dues persones aleshores ben joves, Jaume Lladó i Font i Joan Batlle i Casals. La relació dels membres figura al final d'aquestes notes, en un annex.

La documentació de la Comissió conservada al Museu Arxiu és incompleta, no hi ha cap llibre d'actes, ni constància de les dades de la seva creació. Tot i amb això, ens dóna a conèixer alguns dels actes organitzats. I com que no existia en aquell moment cap publicació periòdica a la ciutat, no tenim cap altra dada. Potser l'anàlisi dels fulls d'associacions religioses d'aquells temps, per exemple les circulars de la confraria de la Mare de Déu de Montserrat de Santa Anna, o del butlletí de l'Anella d'Or, aleshores secció sardanista del Cercle Catòlic, ens les donarien, però no els hem pogut examinar.

Tenim constància de l'organització d'actes religiosos, de conferències i xerrades de propaganda, d'audicions de sardanes, de la recollida de signatures en favor de la festa de precepte, de la presència a les escoles i col·legis mataronins i del repartiment de circulars i cartells.

Finalment, el diumenge dia 20 d'abril de 1947, els darrers actes consistiren en la celebració de la «Visita Espiritual» a la Mare de Déu de Montserrat, a Santa Anna, i en una «Conferència montserratina», pronunciada per Enric Badia, a la Biblioteca Popular de la Caixa d'Estalvis.

La comissió mataronina incidí activament en les dues parròquies de la ciutat, Santa Maria i Sant Josep, i en les corresponents associacions d'Acció Catòlica. També en institucions com el Foment Mataroní i el Cercle Catòlic, dues seccions del qual l'Agrupació Científico-Excursionista i l'Anella d'Or, eren integrades a la Comissió. Consta també la participació de la UEC.

Una nota manuscrita de Ferrer i Clariana insinua els contactes amb l'Ajuntament, amb els comerciants, amb els esportistes, amb el Forn del Vidre, amb els escriptors, amb els pescadors, amb els artistes, amb els metges... No sabem si es portaren a terme, però és molt possible.[4]

COMISSIÓ ABAT OLIVA - DELEGACIÓ DE MATARÓ

DIUMENGE DIA 20 D'ABRIL DEL 1947

A dos quarts de dotze — *A l'església de Santa Anna*

Visita espiritual a Nostra Senyora de Montserrat i cant del Virolai per l'escolania

A les dotze — *A la sala de lectura de la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis*

CONFERÈNCIA MONTSERRATINA

a càrrec del propagandista senyor

ENRIC BADIA

Full de propaganda dels actes del diumenge dia 20 d'abril de 1947.

Molts mataronins assistiren als actes de l'entronització el dia 27 d'abril de 1947 a Montserrat. Jo, que era molt petit, tinc el record que va anar-hi una tia meva, germana del meu pare, que em va portar una auca que vaig conservar molts anys, de la qual em sabia de memòria tots els rodolins.

Però l'activitat més important de la Comissió va ser la construcció de la llàntia del Maresme, oferta a la Mare de Déu el 27 d'abril de 1947. Va ser projectada per Marià Ribas i Bertran i executada per l'empresa Fábrica de Platería D. García, empresa radicada a Madrid, i amb botiga a Barcelona, al carrer de Ferran, núm. 6.

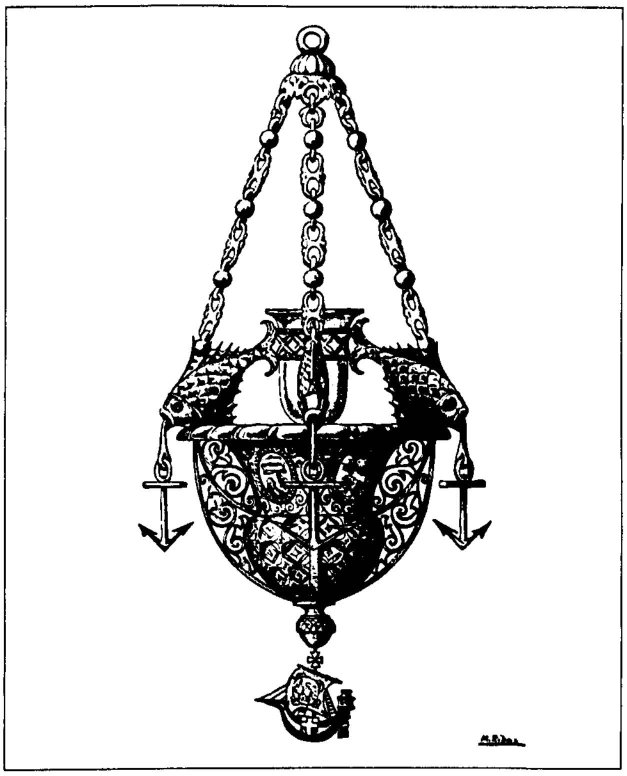

Llàntia del Maresme, oferta a Montserrat el 27 d'abril de 1947. Projecte de Marià Ribas i Bertran.

El pressupost era de 18.000 ptes., que es varen convertir en 21.000 ptes. en el moment de la factura definitiva, quantitat aleshores molt important. L'import va ésser sufragat amb aportacions de persones, entitats, parròquies i ajuntaments del Maresme. I hi va haver dificultats per a fer la liquidació, sobretot per l'increment de pressupost. De fet consta que el 25 de març de 1949 encara no s'havien pagat les darreres 2.000 ptes. No tenim cap altra dada.[5]

Capçalera del programa d'actes a celebrar a Sant Pol de Mar els dies 26 i 27 d'abril de 1947.

Gairebé totes les poblacions del Maresme van tenir comissions o delegats, moltes vegades vinculats a les parròquies. La participació de la comarca va ésser promoguda per la delegació de Mataró, que es titulava Comissió del Maresme. La documentació que conservem inclou, amb el títol «Maresme», una llista mecanografiada, amb anotacions autògrafes d'en Ferrer i Clariana, que relaciona poblacions i persones, llista que també reproduïm com a annex. Els qualificatius i la nota final són ben descriptius d'aquell moment de la història del nostre país.

L'anàlisi de la documentació conservada ens indica que Lluís Ferrer i Clariana, a més de promotor i delegat de Mataró i el Maresme, va ésser el veritable gestor de la Comissió i que bàsicament ell tenia cura de tot. Cal interpretar la seva actuació al davant de la Comissió Abat Oliba mataronina com una actuació de resistència activa, cívico-religiosa, en la mateixa línia que totes les seves altres actuacions i, sobretot, com a director de l'Obra de Sant Francesc.

Manel Salicrú i Puig

NOTES.

1.- *Full Orientador*, núm. 3. Comissió Abat Oliba. Març de 1947.

2.- Carta dirigida pel governador civil de Barcelona Bartolomé Barba a l'abat Aureli M. Escarré. Barcelona, 9 d'abril de 1946.

3.- Museu Arxiu de Santa Maria. Documentació Civil. Institucions.

4.- La nota manuscrita diu textualment:
President Montserrat - Oblats - Caixa
Confraria Santa Anna
Confraria Santa Maria (Ferrer)
Junta d'Acció Catòlica Sant Josep
Junta d'Acció Catòlica Santa Maria
Foment
Cercle Catòlic
U.E.C.
Agrupació Científico-Excursionista

Llavina	diaris
Brullet	Ajuntament
Julià	comerç
Llibre	deportiu
Martínez	Obra de Sant Francesc
J. Comas Pujol	Propaganda i premsa
August Ribas	Associacions pietoses
Nogueras	Forn del Vidre
Cabot	Forn del Vidre
Terricabres	
taller Roure	Escriptors
Batista Castellà	Mariners
M. Ribas i	
J. Arenas o Cuyàs	Artistes
Sr. Marfà	
Dr. Antoni Badia	(dues clíniques)

5.- S'havien demanat altres pressupostos. Es conserven els dels orfebres Ramon Sunyer i Alfons Serrahima. Unes notes manuscrites indiquen que també se'n van demanar a Domènec Soler Cabot i a Masriera i Roca, i que aquest darrer no podia fer la llàntia «per manca d'argent».

ANNEX NÚM. 1

Delegació Comarcal de la COMISSIÓ ABAT OLIBA a Mataró

Sr.	Josep Monserrat	Isern 4
	Joan Noè Ors	Jorge Juan 34
	Joaquim Horta	Calvo Sotelo 29
	Lluís Ferrer Clariana	Pujol 32 bis
	Pere Monserrat Recoder	Isern 4
	Joaquim March	Llauder 12
	Ramon Salicrú	Mn. J. Verdaguer 9 pis
	Jaume de Torres	Calvo Sotelo 11 pis
	Josep Codina	Real 309
	Francesc Graupera	San Elias 18
	Jesús Illa	Rda. Alfonso XII 77
	Jaume Lladó	Sant Rafael 33
	Joan Batlle	Sant Ramon 5
	Jaume Llavina	San Antonio 19
	Joan Comas Pujol	Pza. Dr. Samsó
	August Ribas Monclús	Calvo Sotelo 40
	Marià Ribas	Sant Rafael 44
	Jordi Arenas	Calvo Sotelo
	Josep Balasch	Círcol Catòlic
		G.S. L'Anella d'Or
	Joan C. Cuadrada	Isern
		Oficines C.N.S.
	Miquel Brullet	Pujol 32

ANNEX NÚM. 2

MARESME

Arenys de Mar	- J. Montmany, Joventut d'A.C. Rambla B. Pol nº 57 - tel. 88 - Francesc Pera, Joventut Seràfica Treballa al Banc Hispano - Mn. Colomer Can Colomer - ! Manuel Riera Doy (cacic Lliga) molt catalanista
Arenys de Munt	- Josep Rosell Tremoleda, J.A.C. Camí Rossell - ! Misser
Argentona	- ! Julià Carbonell President del Sindicat Agrícola
Cabrils	- Josep Codoñet President d'A.C.
Calella	- Jaume Marxuach Jutge Municipal - P. Esqueu
Canet de Mar	- J. Forcano Pascual, Joventut d'A.C. Calvo Sotelo nº 8
Dosrius	- ! Valentí Joan - ! Jaume Ninet
Montgat (Mallorquines)	- ! Pruna (botiga)
Òrrius	- Joaquima Cuní Can Cuní
Pineda	- Josep Fabré J.A.C. Caixa de Pensions
Premiá de Mar	- Salvador Moragas Despoblat nº 30
S. Andreu de Llavaneras	- Joan Bartrès c/ Baix nº 1
S. Cebriá i St. Iscle de Vallalta	- ! Zenó Castells Guri Secretari Ajuntament St. Iscle
St. Pol de Mar	- Francesc Tarridas J.A.C. Antoni Sauleda Jaume Villaronga Comissió Local Joan Puig A. Nualart (tenda de queviures)
Vilassar de Mar	- Fcº Fontrodona Bruguera (Delegat del Sr. Rector) - Mn. Rebull (*Cuidado* incompatibilitat amb el R.)

NOTA:
Tots els que porten ! no hi hem tingut tractes, però en tenim molt bons informes.

La traça del retaule de Sant Marc i Santa Llúcia de Santa Maria de Mataró forma part del conjunt de plànols i traces cedits al Museu Arxiu per la família Plana. És un dibuix sobre paper, a la tinta i aiguada, de gran interès, que per les seves característiques es pot datar a finals del segle XVIII i es pot considerar pertanyent al cercle de Salvador Gurri, com indica Rafael Soler i Fonrodona, que el documenta tot seguit.

Gràcies a un croquis de Marià Ribas i Bertran, fet abans de la seva destrucció l'any 1936, es pot afirmar que va ésser construït, però no se'n coneix cap fotografia, ni se'n conserva cap resta.

LA CAPELLA DE SANT MARC I SANTA LLÚCIA A L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA

La primera notícia que tenim d'aquesta capella és del dos de maig de l'any 1562, data de la llicència del bisbat per obrir unes capelles entre els contraforts de la nau gòtica de l'església parroquial de Santa Maria. Una d'elles, la segona entrant a la dreta, fou destinada al culte de sant Marc i santa Llúcia, i encara avui manté la seva dedicació a la Santa.

Per una visita pastoral de l'any 1588, sabem que a la capella hi havia un retaule amb les imatges dels dos titulars, sant Marc i santa Llúcia, de les quals tenien cura la confraria pròpia formada pels artesans del vestit: teixidors, sastres, sabaters i similars[1]. L'any 1713, els sastres deixaren de pertànyer a la confraria i passaren per un temps a la de l'Àngel Custodi.[2]

En el primer llibre de la sèrie "Funerària i Cantars", l'any 1602 trobem registrats els cultes que es feien a la capella els dies de la festa dels sants titulars, i veiem també que els sabaters hi celebraven la festa dels sants Crispí i Crispinià, considerats, junt amb sant Marc, patrons de l'ofici. En el llibre corresponent a l'any 1651 hi són registrats els cultes a sant Homobó, patró dels sastres.[3]

Desconeixem l'evolució del retaule en el transcurs dels anys i els sants que tenien veneració a la capella, però un bell dibuix de finals del segle XVIII ens la posa novament d'actualitat. Es tracta d'un disseny que medeix 69 x 40 cm, fet per a la construcció d'un nou altar i retaule destinats a aquesta capella de Sant Marc i Santa Llúcia.

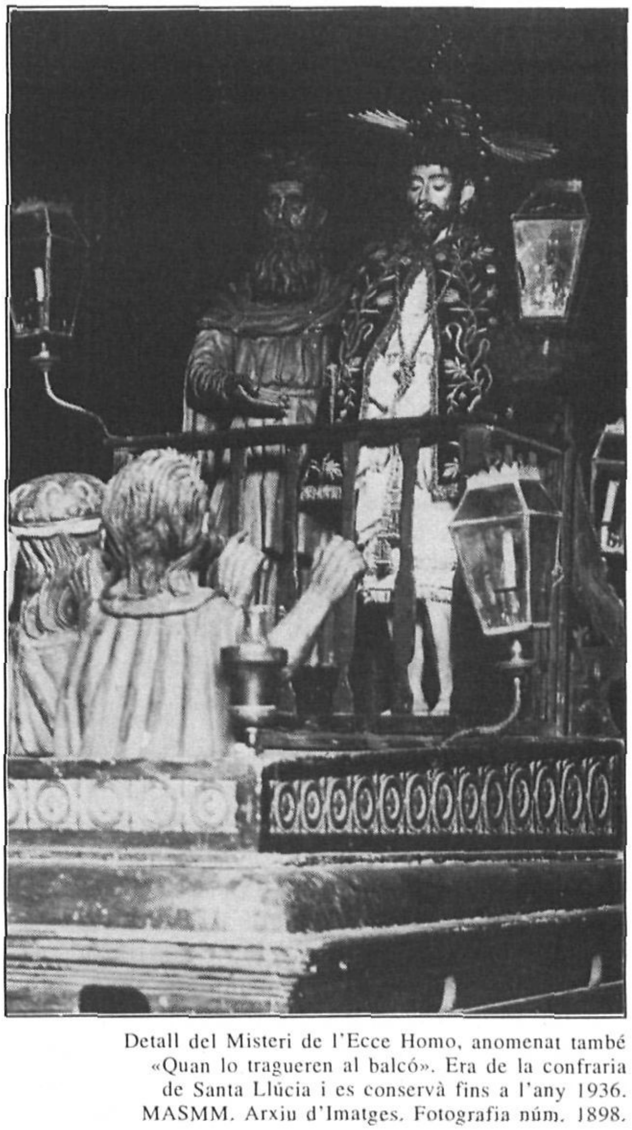

Detall del Misteri de l'Ecce Homo, anomenat també «Quan lo tragueren al balcó». Era de la confraria de Santa Llúcia i es conservà fins a l'any 1936. MASMM. Arxiu d'Imatges. Fotografia núm. 1898.

Aquest projecte procedeix de la donació feta al Museu Arxiu per la família Plana. El dibuix, sobre paper, a la tinta i aiguada, sense firma ni data, representa un retaule d'inspiració neoclàssica que, pel seu estil, podem considerar del cercle de Salvador Gurri.[4]

No s'ha conservat res d'aquest retaule, destruït com els altres de Santa Maria, l'any 1936, i no en coneixem cap fotografia. Tan sols un croquis fet pel senyor Marià Ribas i Bertran, abans de la seva destrucció, ens confirma que realment fou construït. Coneixem també els sants que es veneraven a la capella per la relació feta pel senyor Miquel Esquerra i Tuñí, el mateix any.[5]

Per aquestes anotacions, sabem que en l'òval de la part superior del retaule, en lloc de l'Assumpta que mostra el dibuix, hi havia la pintura de sant Salvador d'Horta que conserva el Museu Arxiu. No creiem que fossin construïdes les grans imatges dibuixades en la fornícula principal, ja que el croquis esmentat ens presenta una sola imatge de santa Llúcia, sobre una peanya. A cada costat, entre les columnes del retaule, s'hi col.locaren les imatges de sant Marc i santa Rosa de Lima. Hi havia també dues petites figures que representaven santa Bàrbara i santa Francesca Romana.

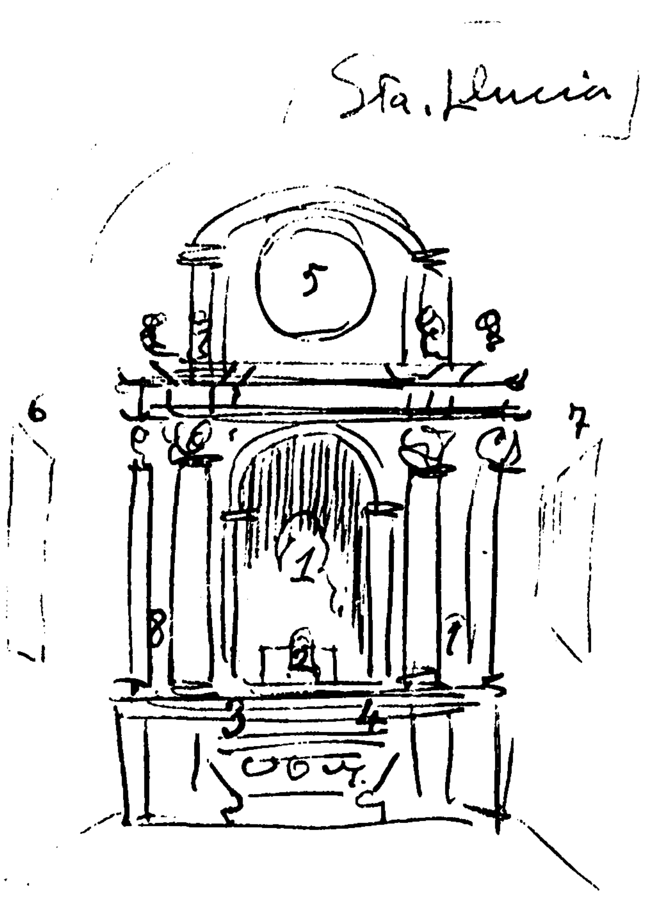

Croquis de l'altar de Sant Marc i Santa Llúcia fet pel senyor Marià Ribas i Bertran l'any 1936.

Al centre, entre la fornícula i l'altar, es venerava una imatge de la Mare de Déu, en el mateix lloc que el disseny ens presenta l'*Ecce Homo* darrera la balustrada del pretori de Pilat.

La confraria de Sant Marc i Santa Llúcia, com les altres associacions establertes a Santa Maria, tenia el seu «Misteri» per assistir a la processó de Setmana Santa. Era el de l'*Ecce Homo*, anomenat també «quan lo tragueren al balcó»; d'aquest «Misteri», conservat fins a l'any 1936, en tenim una fotografia.

Les antigues confraries o gremis tenien com a ensenya unes grans banderes que les havíem vist portar a les processons del Corpus i de les Santes; la de Santa Llúcia era de domàs vermell i al centre tenia l'efígie de l'*Ecce Homo*.[6]

En honor de l'*Ecce Homo*, la confraria celebrava cada dissabte de Quaresma una funció a la capella, la qual cosa trobem registrada en el Llibre de Comptes dels anys 1916-1921, conservat al Museu Arxiu[7] i també en el Llibre de música de mossèn Blanch, dels anys 1853-1867; en aquest llibre, a més de les funcions dedicades a l'*Ecce Homo*, hi trobem els cultes a sant Salvador d'Horta que aquells anys encara era beat.[8]

S'han conservat i segueixen al mateix lloc en la capella els quadres de sant Ricard i sant Lleó, pintats per Enric Moncerdà l'any 1912.

Després de la guerra, totalment destruït el retaule, es posà a la capella una nova imatge de santa Llúcia i s'hi col·locà el retaule de la Mare de Déu del Perpetu Socors, salvat de la destrucció pel fet que estava situat en el vestíbul de la capella dels Dolors. L'adaptació d'aquest retaule i la decoració de la capella, fou dirigida per l'arquitecte mataroní Josep Puig i Cadafalch.

La devoció a Santa Llúcia es posa de manifest el 13 de desembre, dia de la seva festa, quan la capella, ornada amb flors i ciris, és visitada per nombrosos devots que encomanen a la santa aquest do tan valuós com és la vista.

Rafael Soler i Fonrodona

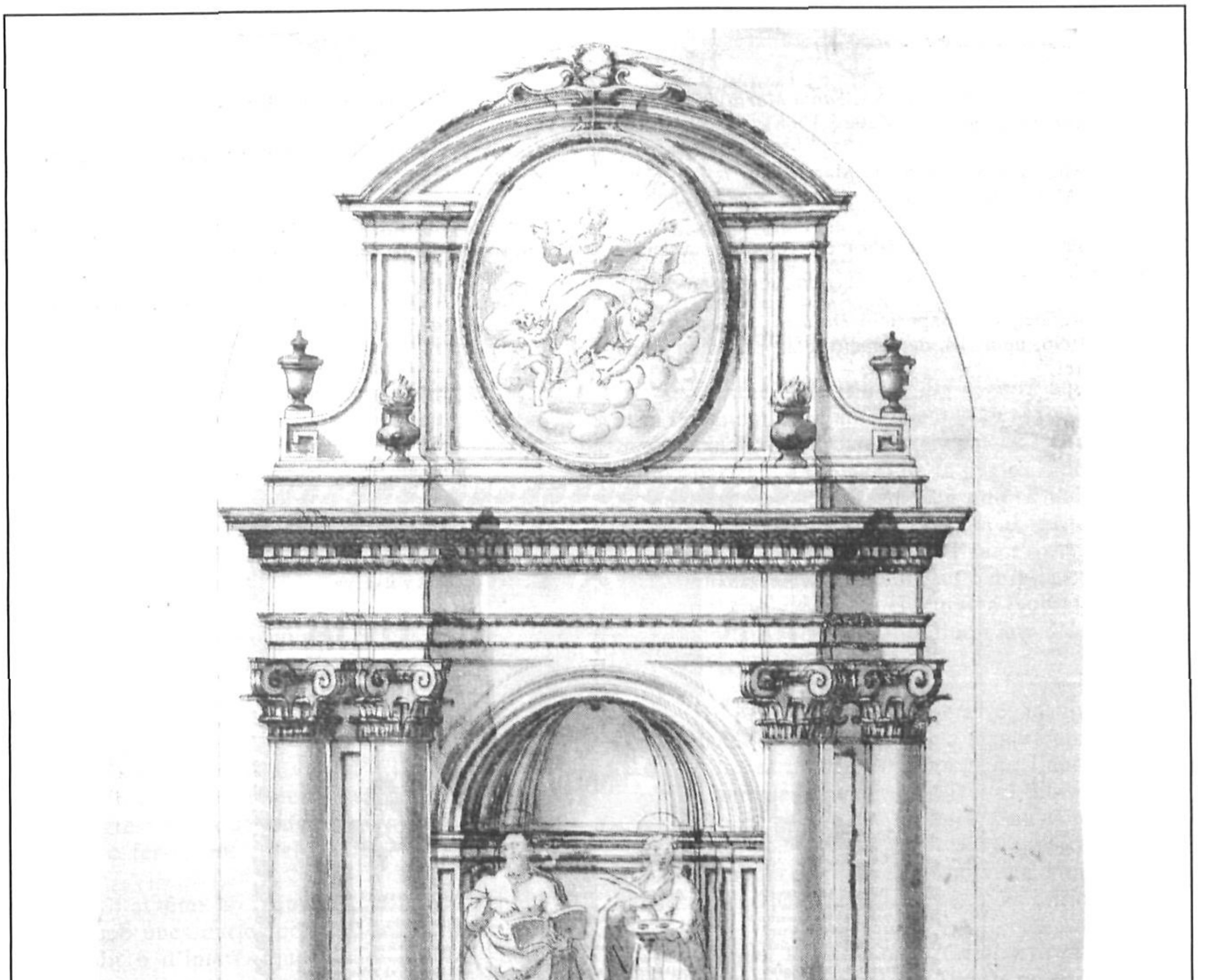

Projecte del retaule de Sant Marc i Santa Llúcia per a la seva capella a l'església de Santa Maria de Mataró. Dibuix a tinta sèpia i aiguada sobre paper, 69x40 cms.

NOTES.

1.- Lluís Ferrer Clariana, *Santa Maria de Mataró. La Parròquia. El Temple*, I (Mataró 1968), pp. 59 i 62.

2.- Museu Arxiu de Santa Maria, Esg. 7, F10 Confraria Sant Marc i Santa Llúcia.

3.- Ferrer Clariana, *Obra cit.*, p. 88, i Apèndix Documental, p. 159.

4.- Catàleg de l'exposició *Dibuixos i Gravats* del MASMM 1996, núm. 14, descripció feta pel senyor Lluís Adan i Ferrer.

5.- MASMM, Esg. 1, Obra 4.

6.- Ferrer Clariana, *Obra cit.* II (Mataró 1961), p. 166.

7.- MASMM, Esg. 7, F10. Llibre de comptes de la Confraria de Santa Llúcia, 1916-1921.

8.- MASMM, Esg. 5, 19, Arxiu de la Comunitat de Preveres, Llibre de música de mossèn Blanch, 1853-1867.

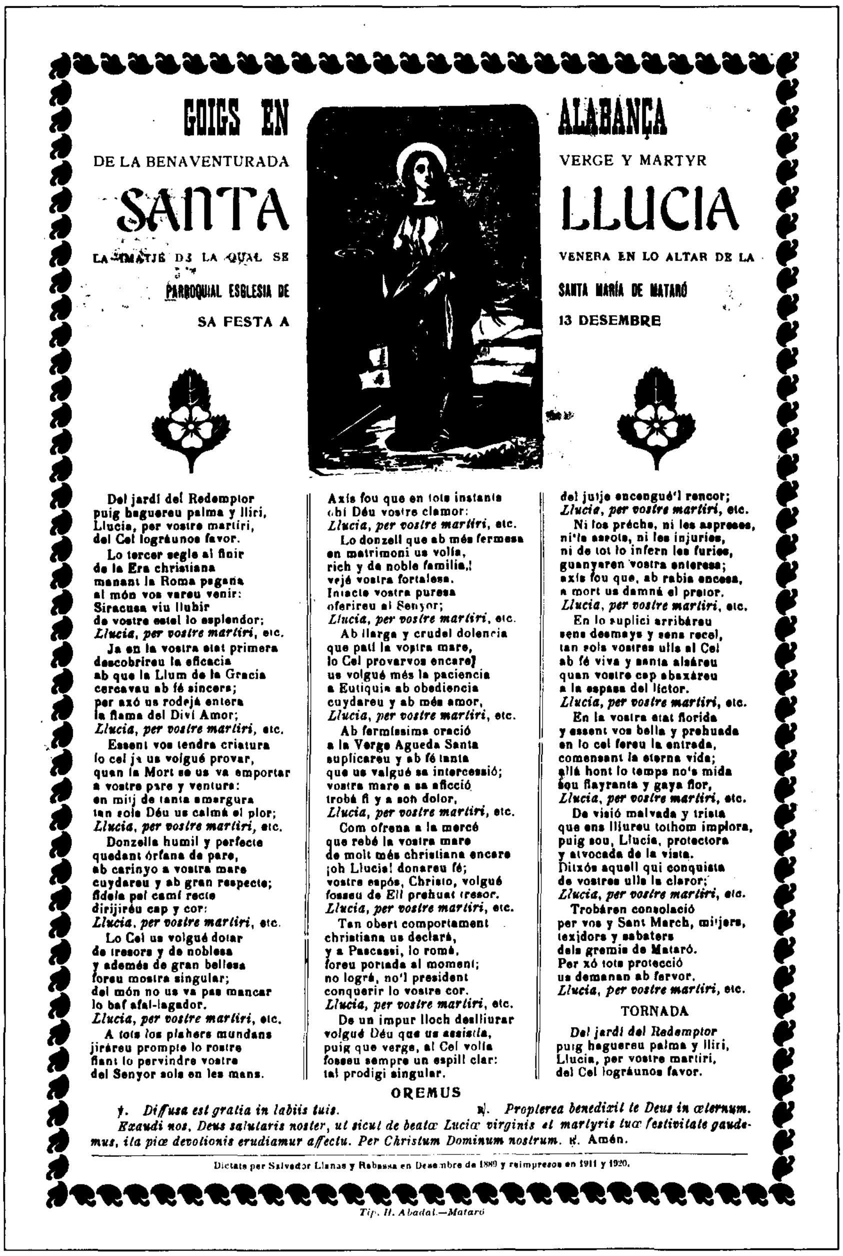

GOIGS EN ALABANÇA DE LA BENAVENTURADA VERGE Y MARTYR SANTA LLUCIA LA IMATJE DE LA QUAL SE VENERA EN LO ALTAR DE LA PARROQUIAL ESGLESIA DE SANTA MARÍA DE MATARÓ SA FESTA A 13 DESEMBRE

Del jardí del Redemptor
puig haguereu palma y lliri,
Llucia, per vostre martiri,
del Cel logràunos favor.

Lo tercer segle al finir
de la Era christiana
manant la Roma pagana
al món vos vareu venir:
Siracusa viu llubir
de vostre estel lo esplendor;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Ja en la vostra etat primera
descobrireu la eficacia
ab que la Llum de la Gracia
cercavau ab fé sincera;
per axó us rodejá entera
la flama del Diví Amor;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Essent vos tendra criatura
lo cel ja us volgué provar,
quan la Mort se us va emportar
a vostre pare y ventura:
en mitj de tanta amargura
tan sols Déu us calmá el plor;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Donzella humil y perfecta
quedant órfana de pare,
ab carinyo a vostra mare
cuydareu y ab gran respecte;
fidels pel camí recte
dirijiréu cap y cor:
Llucia, per vostre martiri, etc.

Lo Cel us volgué dotar
de tresors y de noblesa
y además de gran bellesa
foreu mostra singular;
del món no us va pas mancar
lo baf afal-lagador.
Llucia, per vostre martiri, etc.

A tots *los* plahers mundans
jiráreu prompte lo rostre
fiant lo pervindre vostre
del Senyor sols en les mans.
Axís fou que en tots instants
ohí Déu vostre clamor:
Llucia, per vostre martiri, etc.

Lo donzell que ab més fermesa
en matrimoni us volía,
rich y de noble familia,!
vejé vostra fortalesa.
Intacte vostra puresa
oferireu al Senyor;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Ab llarga y crudel dolencia
que patí la vostra mare,
lo Cel provarvos encare]
us volgué més la paciencia
a Eutiquia ab obediencia
cuydareu y ab més amor,
Llucia, per vostre martiri, etc.

Ab fermíssima oració
a la Verge Agueda Santa
suplicareu y ab fé tanta
que us valgué sa intercessió;
vostra mare a sa aflicció
trobá fi y a son dolor,
Llucia, per vostre martiri, etc.

Com ofrena a la mercé
que rebé la vostra mare
de molt més christiana encare
¡oh Llucia! donareu fé;
vostre espós, Christo, volgué
fosseu de *Ell* prehuat tresor.
Llucia, per vostre martiri, etc.

Tan obert comportament
christiana us declará,
y a Pascassi, lo romá,
foreu portada al moment;
no lográ, no'l president
conquerir lo vostre cor.
Llucia, per vostre martiri, etc.

De un impur lloch deslliurar
volgué Déu que us assistía,
puig que verge, al Cel volía
fosseu sempre un espill clar:
tal prodigi singular.
del jutje encengué'l rencor;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Ni los précha, ni les aspreses,
ni'ls assots, ni les injuries,
ni de tot lo infern les furies,
guanyaren vostra enteresa;
axís fou que, ab rabia encesa,
a mort us damná el pretor.
Llucia, per vostre martiri, etc.

En lo suplici arribáreu
sens desmays y sens recel,
tan sols vostres ulls al Cel
ab fé viva y santa alsáreu
quan vostre cap abaxáreu
a la espasa del lictor.
Llucia, per vostre martiri, etc.

En la vostra etat florida
y essent vos bella y prehuada
en lo cel fereu la entrada,
comensant la eterna vida;
allá hont lo temps no's mida
sou flayranta y gaya flor,
Llucia, per vostre martiri, etc.

De visió malvada y trista
que ens lliureu tothom implora,
puig sou, Llucia, protectora
y advocada de la vista.
Ditxós aquell qui conquista
de vostres ulls la claror;
Llucia, per vostre martiri, etc.

Trobáren consolació
per vos y Sant March, mitjers,
texidors y sabaters
dels gremis de Mataró.
Per xó tots protecció
us demanan ab fervor.
Llucia, per vostre martiri, etc.

TORNADA

Del jardí del Redemptor
puig haguereu palma y lliri,
Llucia, per vostre martiri,
del Cel logràunos favor.

OREMUS

℣. *Diffusa est gratia in labiis tuis.* ℟. *Propterea benedixit te Deus in æternum.*

Exaudi nos, Deus salutaris noster, ut sicut de beatæ Luciæ virginis et martyris tuæ festivitate gaudemus, ita piæ devotionis erudiamur affectu. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amén.

Dictats per Salvador Llanas y Rebassa en Desembre de 1880 y reimpresos en 1911 y 1920.

Tip. H. Abadal.—Mataró

Goigs a santa Llúcia en els quals es recorda, junt amb sant Marc, la seva protecció als mitgers, teixidors i sabaters dels gremis de Mataró. MASMM. Col·lecció Goigs de Mataró.

NORMES PER ALS NOSTRES COL·LABORADORS

Amb la doble finalitat d'aconseguir una millor unitat d'exposició i claredat en els treballs que se'ns confien per a publicar a *FULLS*, i un estalvi de temps i feina en la seva composició tipogràfica, agrairem als nostres col·laboradors que vulguin subjectar-se a les normes de publicació següents, que hem seleccionat d'entre alguns prestigiosos manuals i repertoris de metodologia.

1.- Els treballs hauran de ser presentats escrits a màquina, a doble espai (àdhuc les notes i bibliografia, si en porten), sobre fulls de la mida DIN A4 (210 x 297), deixant un marge a l'esquerra d'uns dos centímetres, aproximadament.

2.- Com a presentació de l'article, abans del seu títol, caldrà resumir en unes breus línies el seu abast i l'oportunitat de la seva publicació. Si l'autor no ho fa, aquesta introducció la faran els editors de *FULLS*.

3.- És convenient dividir l'article en sub-seccions, amb els corresponents subtítols, i evitar les grans digressions que puguin trencar el fil de la narració o fer-la poc intel·ligible.

4.- Si el tema ho requereix, finalitzar sempre el treball amb unes curtes conclusions o resum de tot allò inèdit o d'interès que s'hagi aportat sobre la qüestió.

5.- En el cas d'inserir dins l'article algun document o fragment d'algun treball, es tindrà present:

a) Si es tracta d'una frase curta, copiar-la entre cometes «......»;

b) Si és un text d'alguna extensió, fer punt a part i transcriure'l tot deixant un petit marge a l'esquerra (si convé, la impremta ho reproduirà amb una lletra de tipus més petit), per tal que no es confongui amb el redactat propi de l'autor. En tots els casos, caldrà posar cometes inicials i finals al text transcrit.

6.- Si el document o la part transcrita fos excessivament llarg, caldrà pensar amb la conveniència de posar-lo com a apèndix al final de l'article, sobretot si hi ha més d'un document. En les transcripcions es recomana desfer totes les abreviatures, regularitzar l'ús de majúscules i minúscules i també regularitzar, d'una manera moderada, la puntuació. La cosa principal és fer les transcripcions fàcilment intel·ligibles.

7.- De tots els textos que es transcriguin i de les referències que es facin a fonts o idees d'altres autors, convé donar la cita bibliogràfica o arxivística corresponent, mitjançant una nota al final de l'article, de la forma que recomanem:

8.- Les cites es numeraran correlativament de l'1 fins al final, i si pot ésser mitjançant números volats o exponents. En cas contrari, només caldrà posar-los entre parèntesis, però la impremta ho traspassarà a números volats.

9.- **Citació de llibres**. Se seguirà aquest ordre: nom i cognoms de l'autor o autors, i el títol de l'obra. Seguidament, entre parèntesis, el lloc i any d'edició, per acabar amb el número de la pàgina o de la primera i darrera, enllaçades amb un guió, i indicant p. si es tracta d'una sola pàgina, o pp. si es tracta de diverses. Tipogràficament, el nom de l'autor o els dels autors aniran en versaletes (subratllant l'original amb doble ratlla) i el títol de l'obra en cursiva (subratllant l'original amb una sola ratlla); el lloc i any d'edició entre parèntesis, aniran en rodó.

Això pel que fa a la primera vegada que se citin; les següents poden fer-se d'una manera abreujada, és a dir, indicant només el cognom de l'autor i una o diverses paraules que caracteritzin el llibre. En el cas que l'obra es compongui de més d'un volum, la numeració del que se citi s'expressarà amb xifres romanes. Si es tracta de revistes o butlletins, s'indicarà llur número o les dades precises per a identificar-los.

Exemple: PIERRE VILAR, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, II (Barcelona 1964), pp. 370-371. En endavant, només caldrà posar: VILAR, *Catalunya*, II, pp. 370-371, o la numeració que correspongui.

Convé tenir present que el nom de l'autor va en versaletes només quan forma part de la referència bibliogràfica. Així, per exemple, quan diem «vegeu VILAR, *Catalunya*, II, pp. 370-371), però anirà en rodó en el cas que escrivim: «tal com ho exposa Pierre Vilar en el seu treball Catalunya dins l'Espanya moderna, quan tracta de...».

Si es fes indispensable indicar el nom de l'editorial o institució editora o de la col·lecció de què el llibre formi part, aquestes dades es poden inserir a continuació del títol i amb caràcters rodons.

Exemple: FRANCESC COSTA, *Mataró al segle XIX*, Episodis de la història, Rafael Dalmau, editor (Barcelona 1993), pp. 4-8.

10.- **Citació d'articles de revista**. Quant al nom i cognom de l'autor o autors, es farà tal com hem indicat per als llibres. En canvi, el títol del treball es posarà en rodó i entre cometes, i el de la revista, en cursiva. Lloc i any d'edició, com els llibres. En successives citacions, també pot fer-se abreujadament.

Exemple: ROBERT RICHARD, «Le financement des armements maritimes du Havre au XVIII siè-cle», *Revue d'Histoire economique et sociale*, núm. 1 (Paris 1969), p. 21. En endavant, posar: RICHARD, «Le financement», p. 21.

11.- **Citació de fonts arxivístiques**. En aquest cas, cal adoptar la classificació que tingui disposada cada arxiu respecte a la font esmentada. Cal tenir present que la primera vegada que es faci referència a un arxiu, s'indicarà el seu nom complet i, si cal, el lloc on es troba. En citacions successives, el nom d'aquest arxiu s'expressarà d'una manera abreujada entre parèntesis precedit del signe (=).

Exemple: Arxiu de la Corona d'Aragó (=ACA), Reial Cancelleria. En endavant, només caldrà posar ACA, Reial Cancelleria. Si aquesta secció s'hagués de repetir molt, també podria abreujar-se tot plegat així: (=ACA, RC).

12.- Els títols o capçaleres de manuscrits, cal posar-los entre cometes rectes per a diferenciar-los de les obres impreses.

Exemple: Museu Arxiu de Santa Maria. Mataró (=MASMM), "Llibre dels obits y funeraries y cantars de la sglesia Parrochial de Sta. Mª de Mataró"... En endavant, posar: MASMM, "Llibre dels obits"...

13.- Quan es tracti de manuscrits, cal tenir cura de fer constar el núm. del foli o folis, amb la indicació de si és *recto* o *verso*, d'una forma abreujada, amb lletres volades, així: f. 33^{r}.

14.- Amb caràcter general, sempre que una nota sigui igual en la seva totalitat a la immediata precedent, es pot substituir per la sola indicació d'Ibídem.

Les referències bibliogràfiques o d'arxiu contingudes en una nota, se separaran mitjançant punt i coma (;).

15.- Cal tenir present d'escriure en majúscula els títols de dignitats i nobiliaris quan van sols, com el Papa, el Rei, però no si segueix el nom propi: el papa Joan XXIII, el rei Carles III. Els atributs com sant, beat, etc s'escriuran en minúscula, però es farà en majúscula quan es tracti de topònims o indiquin el nom d'alguna cosa. Així, sant Martí, referint-nos al sant, però l'església de Sant Martí, carrer de Sant Martí i casos semblants.

16.- En fer referència a carrers, places, etc., cal no fer ús de la juxtaposició. Així no hem de dir carrer Sant Pere, o Via Europa, sinó que cal escriure carrer de Sant Pere o Via d'Europa, respectivament. No es posaran entre cometes ni en cursiva els noms d'entitats, partits polítics, organismes, etc, escrits en un idioma distint al català, com ara Museo de Arte Contemporáneo.

17.- Finalment, es farà un ús molt limitat de la lletra cursiva, que es deixarà exclusivament per als títols de tota classe d'impresos, siguin llibres, revistes, butlletins, cançons, etc., com hem dit anteriorment. Ocasionalment, podrà usar-se en casos de vocables solts o d'expressions molt curtes amb idioma distint al del text.

— DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA —

Marià Ribas i Bertran, al primer Museu Arxiu situat a la Sala de l'Arxiu, en ocasió de la visita de l'Honorable senyor Max Cahner, aleshores conseller de Cultura. 28 de gener de 1984. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

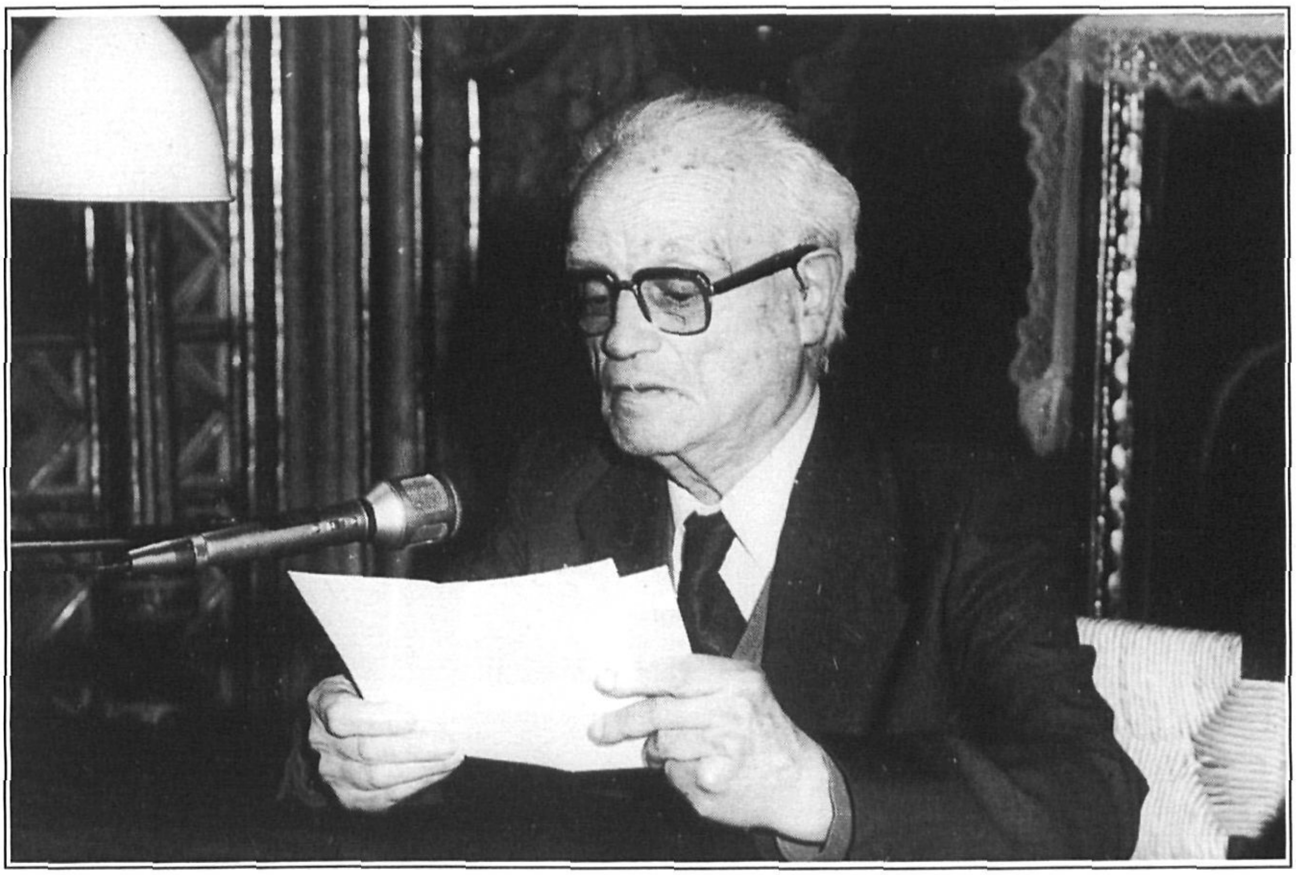

Marià Ribas i Bertran a la capella dels Dolors, llegint la seva comunicació presentada a la *I Sessió d'Estudis Mataronins*. 17 de març de 1984. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

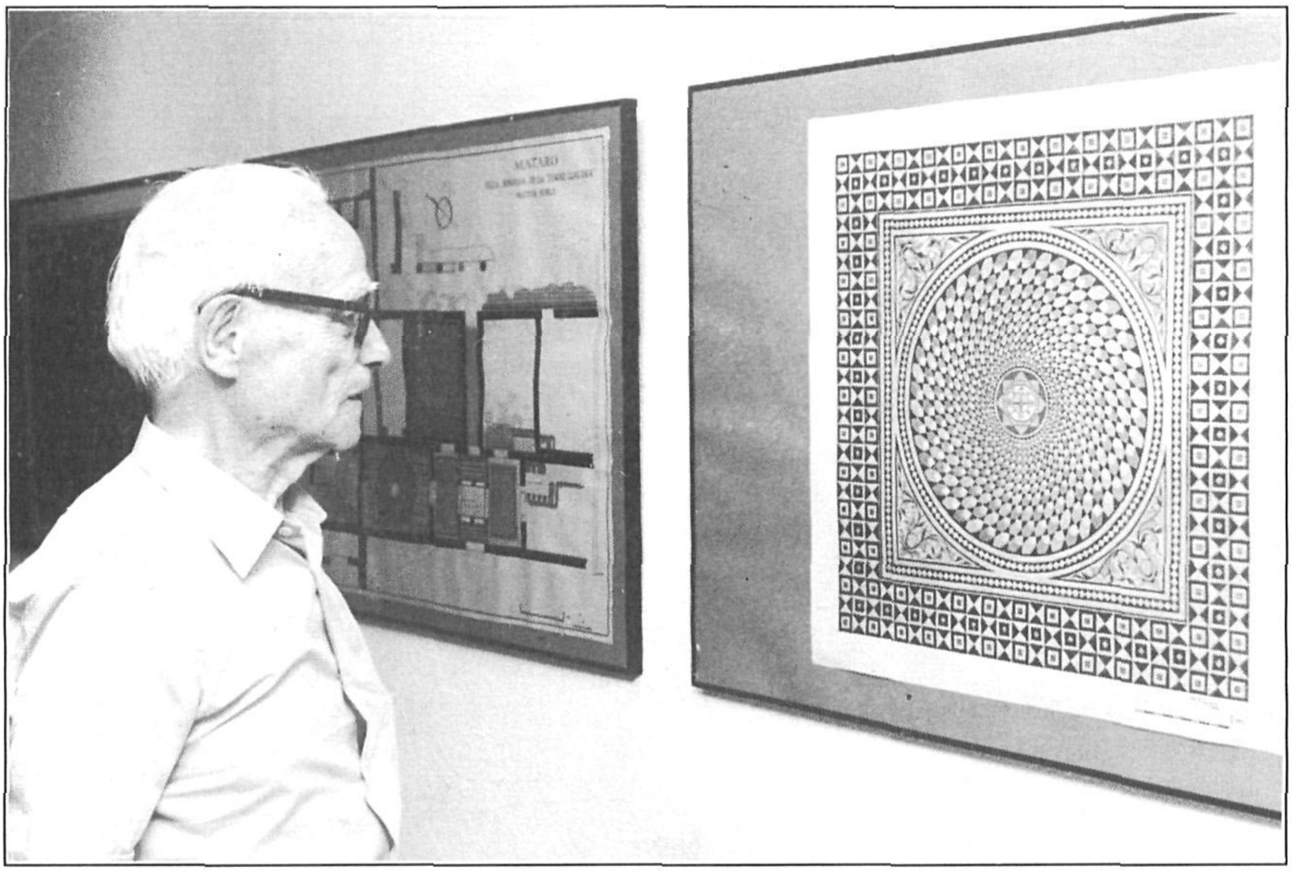

Marià Ribas i Bertran visitant l'exposició dels seus dibuixos d'arqueologia exhibits al Museu Arxiu. 24 de juliol de 1993.
Fotografia Miquel Sala. MASMM.

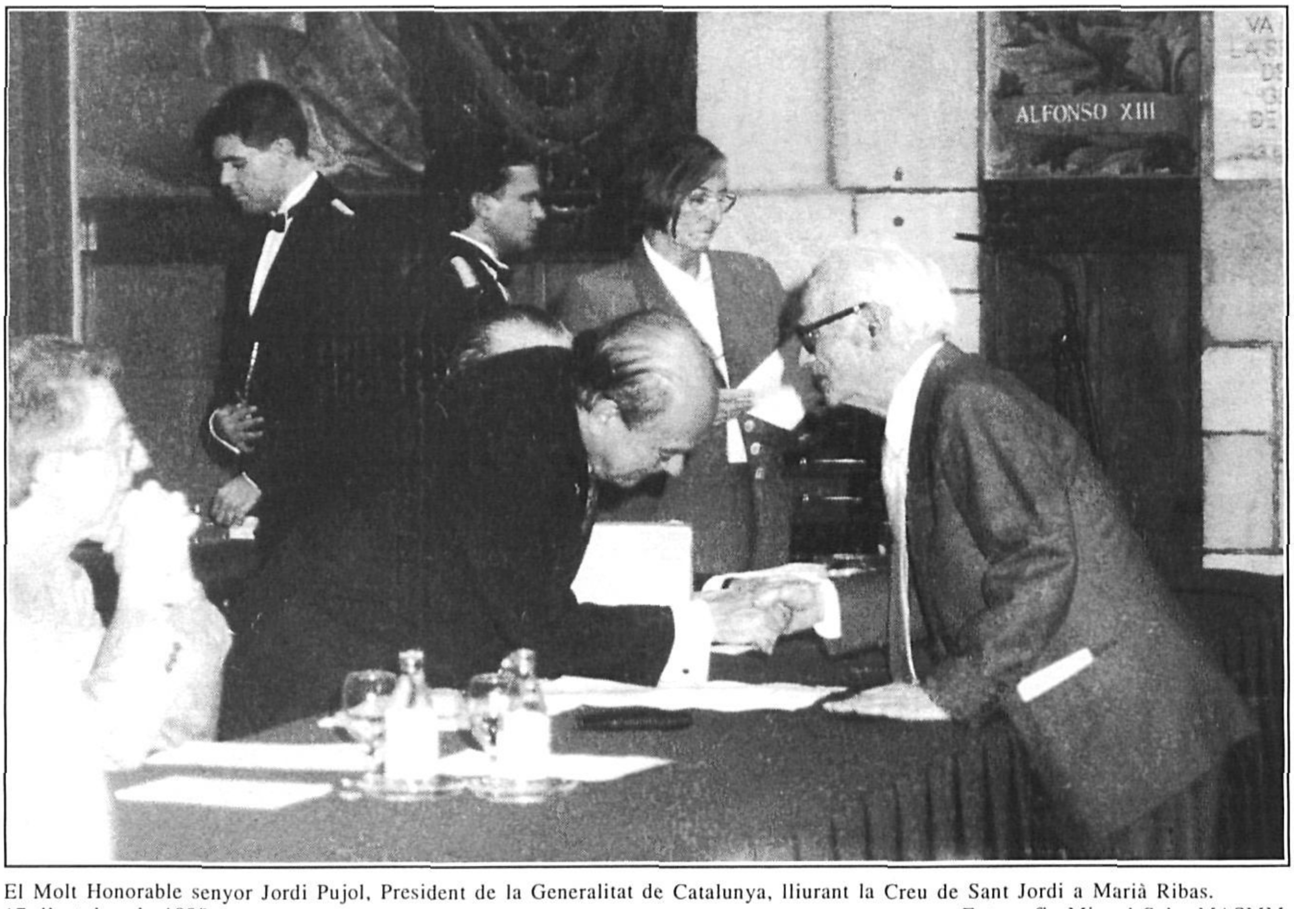

El Molt Honorable senyor Jordi Pujol, President de la Generalitat de Catalunya, lliurant la Creu de Sant Jordi a Marià Ribas.
17 d'octubre de 1995. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

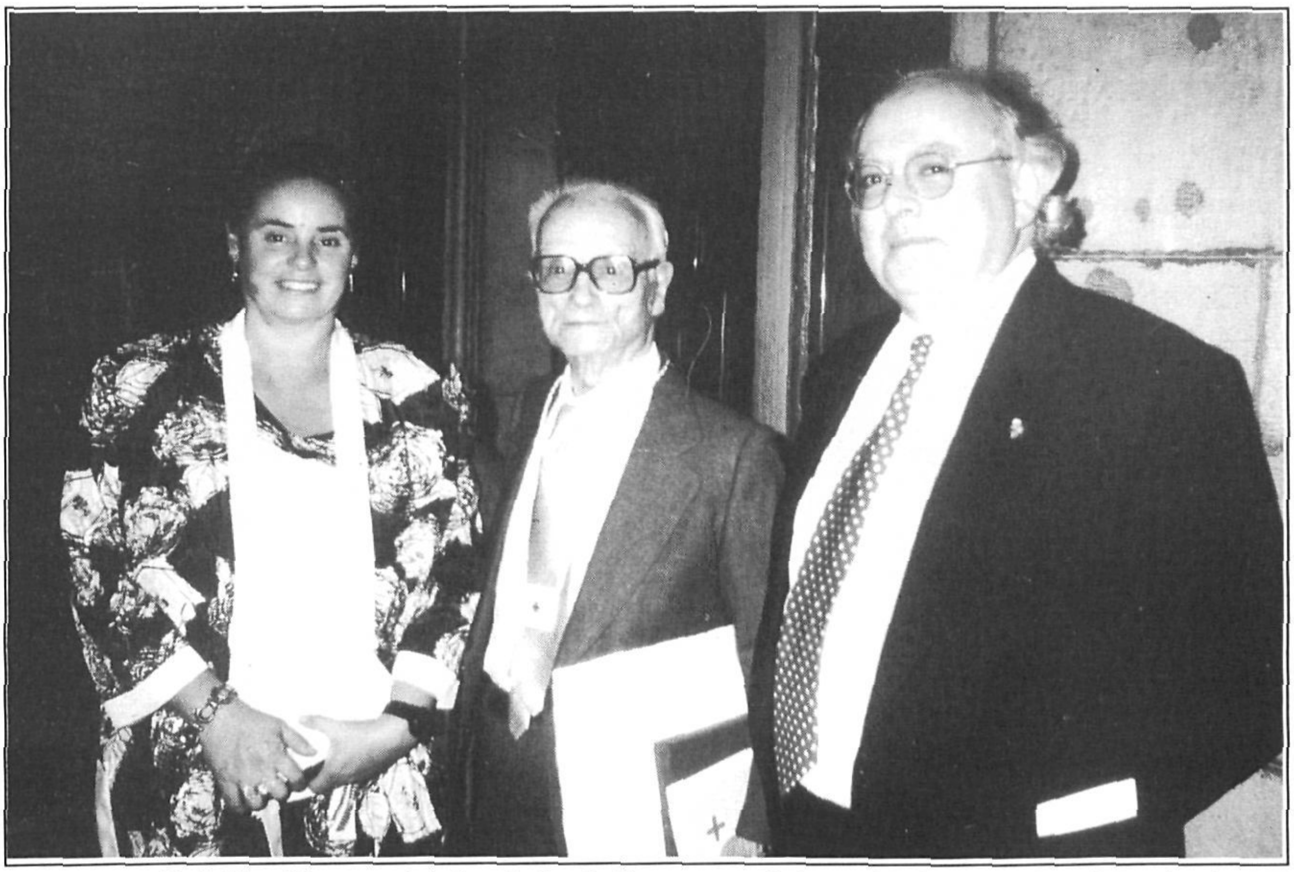

Marià Ribas i Bertran amb la Creu de Sant Jordi, acompanyat de la seva filla i del seu nebot. 17 d'octubre de 1995. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

Marià Ribas i els seus familiars en l'acte d'homenatge que li tributaren els dos museus mataronins en ocasió de la concessió de la Creu de Sant Jordi. 3 de novembre de 1995. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

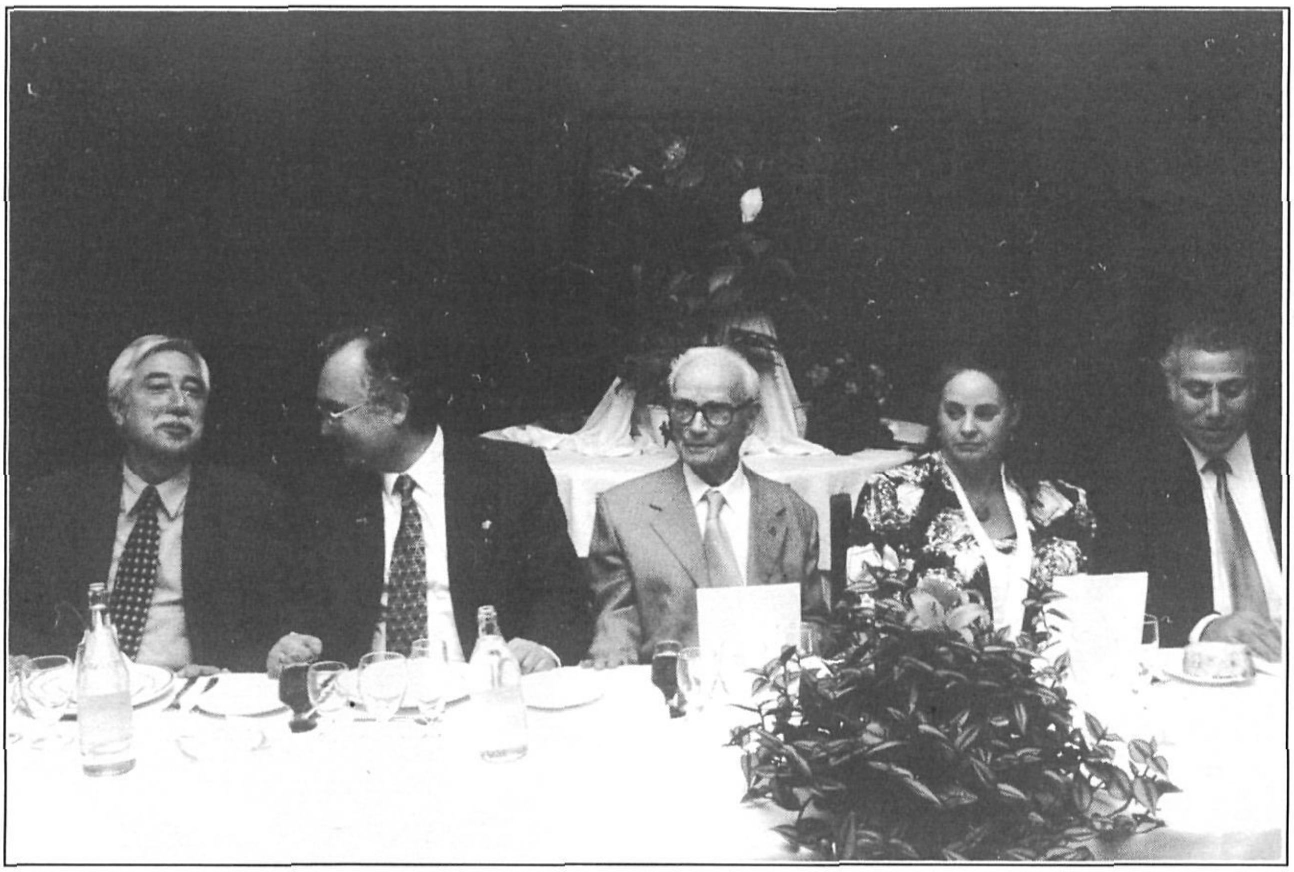

Presidència de l'acte d'homenatge que li tributaren els dos museus mataronins en ocasió de la concessió de la Creu de Sant Jordi. 3 de novembre de 1995. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

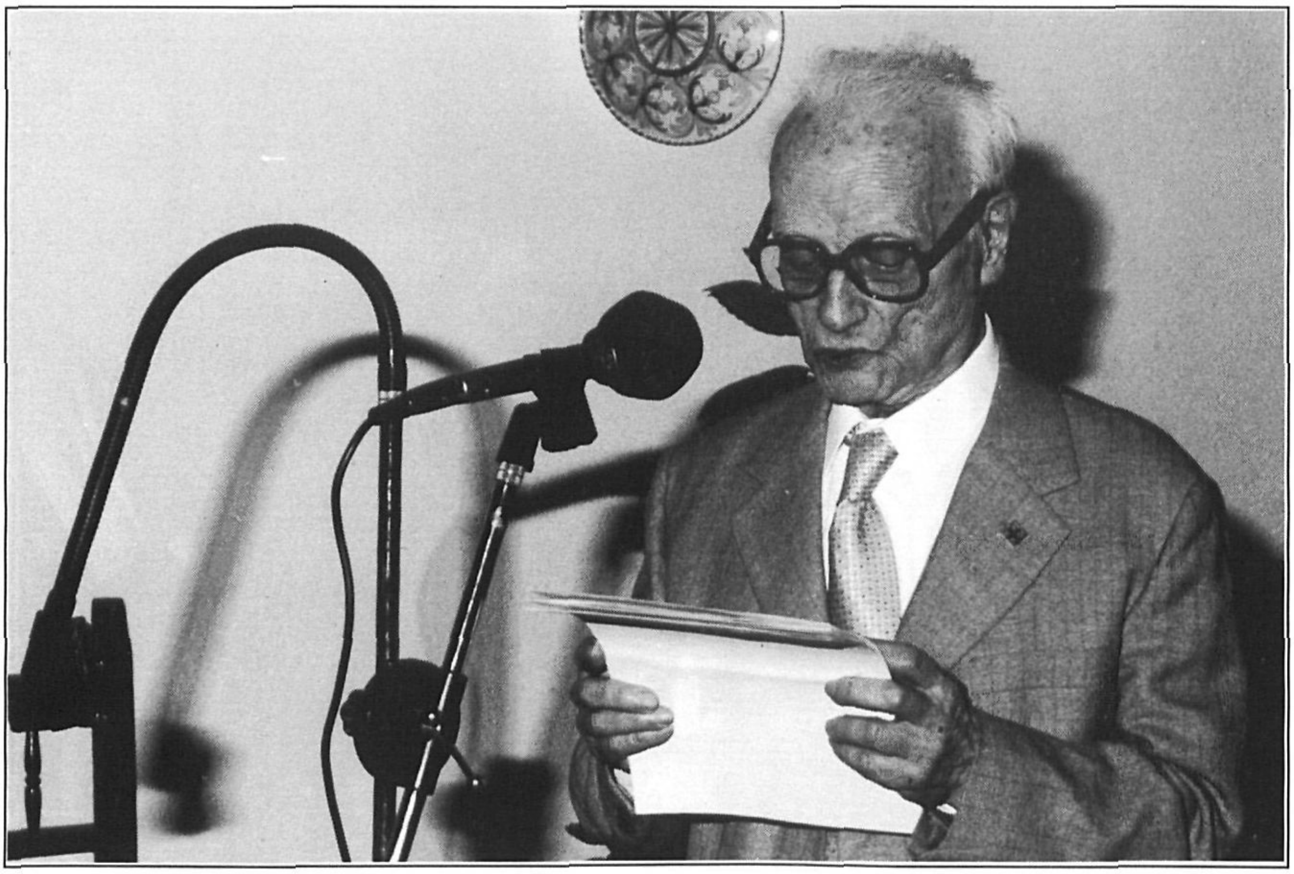

Parlament del senyor Marià Ribas i Bertran en l'acte d'homenatge que li tributaren els dos museus mataronins en ocasió de la concessió de la Creu de Sant Jordi. 3 de novembre de 1995. Fotografia Miquel Sala. MASMM.

Museu Arxiu de Santa Maria
Mataró

amb la col.laboració del
Servei d'Arxius del Departament de Cultura
de la Generalitat de Catalunya